วารสาร
พุทธอาเซียนศึกษา

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2559
Vol. 1 No. 1 January - June 2016 ISSN 2539-6269

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาพ: พุทธศิลป์นครลำปาง

Buddhist ASEAN Studies Journal
BASJ
ASEAN Studies Center, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทความน่าสนใจ

* ยุทธศาสตร์พุทธ กลยุทธ์อิสลาม: แนวทางการบริหารสู่ศาสนาอาเซียน *
* ดาวนักษัตรในอาเซียน *
* THE ASEAN STUDIES INSTRUCTION TO DEVELOP THE CROSS *

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา Buddhist ASEAN Studies Journal (BASJ)
กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)
ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2559

ISSN: 2539-6269

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานด้านวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ในมิติของศาสนา สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ของคณาจารย์ นักวิชาการนักวิจัย และบุคคลทั่วไปในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียน และประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา จัดทำเป็น 2 ภาษา และรับบทความทั้ง ภาษาไทย-อังกฤษ บทความที่นำมาตีพิมพ์ในแต่ละฉบับนั้น กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความสมบูรณ์ตามรูปแบบ แล้วจัดส่งผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกร่วมกลั่นกรอง (peer review) ประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนด ส่วนทัศนะข้อคิดเห็นของบทความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ถือเป็นความรับผิดชอบส่วนตัว ไม่ถือว่าเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระศรีคัมภีรญาณ, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
พระราชวรมุนี, ดร.	รองอธิการฝ่ายกิจการนิสิต
พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายต่างประเทศ
พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, ดร.	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บรรณาธิการ

พระราชวรเมธี, ดร.	บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

พระมหาสมพงษ์ สนฺตจิตฺโต, ดร.	ผู้ช่วยบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดสมชาย ปโยโค, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาเกรียงศักดิ์ อินฺทปญฺโญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุกิจ สุจิณฺโณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
Hirata Akiko	Research Fellow (PD) Kyoto Bunkyo University
Dr. Mo Mo Thant	Yangon University of Distance Education
Prof. Tetsuya Taguchi	Faculty of Culture and Information Science, Doshisha University

ศิลปกรรม /พิสูจน์อักษร

พระปลัดปัสสัทธิ สิริภทฺโท
พระธนพล วรสีหพโล
แม่ชีประดับรุ้ง เรืองเดช
นางสาวอรเนตร บุนนาค

สำนักงาน

สำนักงานศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 248 000
79 M.1, Phahon Yothin Road, Kilometer 55
Lam Sai, Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya, 13170,
Thailand.
Phone. +66 (035)24-8000, (035)35-4710, (035)35-4711
Fax. +66 (035)24-8006
Email: basj2558@gmail.com
mcuasean@gmail.com
Website: www.asc.mcu.ac.th

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชน ปริ้นติ้ง
7/414 ม.5 ตำบลบางใหญ่
อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี 11140

โทรศัพท์: 02-927-8194, 081-489-4161
E-mail: chenprinting@hotmail.com

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระราชปริยัติมุนี, ผศ.ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร.	คณะมนุษยศาสตร์
พระมหาดาวสยาม วชิรปญฺโญ, ดร.	วิทยาเขตขอนแก่น มจร
พระมหาพจน์ สุวโจ, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มจร
พระมหาอานนท์ อานนฺโท, ดร.	วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มจร
พระมหาสมพงษ์ คุณากโร, ดร.	วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มจร
พระปลัดระพิน พุทฺธิสาโร, ดร.	คณะสังคมศาสตร์
รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร	บัณฑิตวิทยาลัย
รศ.ชศักดิ์ ทิพย์เกษร	ที่ปรึกษาอธิการบดี
รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	คณะสังคมศาสตร์
ดร.กันดา ป้องภา	วิทยาเขตอุบลราชธานี
ดร.ลำพอง กลมกูล	ศูนย์อาเซียนศึกษา
ดร.มนตรา เลี้ยวเส็ง	กรรมการประจำศูนย์อาเซียน
ดร.สานุ มหัทธนาดุลย์	วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

ศ.พิเศษ อดิศักดิ์ ทองบุญ	ราชบัณฑิตยสถาน (ปรัชญา)
ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศ.ม.ล.สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รศ.ดร.โสภนา ศรีจำปา	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ.ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร.จินดา จันทร์แก้ว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล

ผศ.ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผศ.ดร.มนตรี สิระโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร.รท.บรรจบ บรรณรุจิ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร. พลับพลึง คงชนะ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.พีรธร บุญยรัตพันธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์	มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตระ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ดร.นลินี ณ นคร	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร.เดโชพล เหมนาไลย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร.กาญจนา ตระกูลวรกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บรรณาธิการแถลง

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำโครงการจัดทำวารสารพุทธอาเซียนศึกษานั้น มีกำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ฉบับที่ 1 ระหว่างเดือนมกราคม - มิถุนายน ฉบับที่ 2 ระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม โครงการนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานด้านวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนศึกษาในมิติของศาสนา สังคม ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และบุคคลทั่วไป ในประเทศกลุ่มสมาชิกอาเซียนและประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไปได้เผยแพร่บทความทางวิชาการเชื่อมโยงวิชาการ วิชาชีพ รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนและสังคม ประเทศชาติ และประชาคมอาเซียนส่วนรวม

โครงการนี้ มุ่งเน้นการผลิตวารสารวิชาการพุทธอาเซียนศึกษา โดยรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ รวมทั้งภาษาอาเซียน สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิในการร่วมตรวจสอบบทความมีทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ตามกฎระเบียบของการจัดทำวารสารไทย เปิดรับบทความวารสารเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและอาเซียน โดยเฉพาะในมิติแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ประกอบด้วยความร่วมมือใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนามนุษย์ (Human Development) 2) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection) 3) สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights) 4) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) 5) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity) 6) การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap) และเสาหลักอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

วารสารฉบับนี้จึงเป็นฉบับปฐมกฤษ์ของศูนย์อาเซียนศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกท่านได้มีส่วนร่วมในการแสดงความรู้ทางด้านวิชาการสู่เวทีระดับกว้างขึ้นต่อไป

พระราชวรเมธี, ดร.
บรรณาธิการ
มิถุนายน 2559

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

ยุทธศาสตร์พุทธ กลยุทธ์อิสลาม: แนวทางการบริหารกิจการศาสนาสู่ศาสนาอาเซียน 11
พิเชฐ ทั่งโต
ธัชวรรธน์ หนูแก้ว

ดาวนักษัตรในอาเซียน: ความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม 29
พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม

การพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ศึกษากรณี 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ 43
พระมหาประสิทธิ์ ญาณปฺปทีโป

พม่า: พระอึดอัดที่วัดมนูหะ การสื่อสารทางการเมืองและตัวตน 57
มัลลิกา ภูมะธน
พระระพิน พุทฺธิสาโร

การศึกษากระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง 73
พระครูสุตชยาภรณ์
อัครเจตน์ ชัยภูมิ

วัฒนธรรมศีล 5 กับความผาสุกของสังคมไทย 93
พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, โฆษิต คุ้มทั่ว,
มณฑิรา สะแกทอง, สงวน หล้าโพนทัน

Social Community of Sustainable Development in Northeastern India 111
Venerable Kangchai Mog

The ASEAN Studies Instruction to Develop the Cross – Cultural Skill of Learners in The 21st Century 129
Chananporn Areekul

บทวิจารณ์หนังสือ หนังสือโลกทัศน์ของคนลาวจากภาษิต 144
พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที

ภาคผนวก 148

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา
Buddhist ASEAN Studies Journal BASJ

ยุทธศาสตร์พุทธ กลยุทธ์อิสลาม: แนวทางการบริหารกิจการศาสนาสู่ศาสนาอาเซียน

Buddhist-Muslim Strategies: A Model of Religious Management to ASEAN Religions

พิเชฐ ทั่งโต*
ธัชวรรธน์ หนูแก้ว**

บทคัดย่อ

ศาสนามีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ “สมาชิก” ในศาสนาได้ปฏิบัติตามหลักการและทรงคุณค่าแห่งวิถีปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างสูงสุดเป็นจริงๆ ความแตกต่างของยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของทั้ง 2 ศาสนา ซึ่งมีผลเป็นภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันระหว่างศาสนา ทั้งเป็นเครื่องมือที่จะเป็นเครื่องอำนวยให้เกิดการบริหาร และจัดการต่อความเป็นองค์กรทางศาสนาในภาพรวมด้วย“ยุทธศาสตร์พุทธ-กลยุทธ์มุสลิม” จึงเป็นองคาพยพการจัดวางตัวตนให้อยู่ในขอบข่ายของงานและการดำเนินงานที่จะเป็นไปได้ และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในองค์กรเพื่อเป้าหมายของการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในความเป็นประชาคมอาเซียนอันจะพึงเกิดขึ้นต่อไป บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวคิดการบริหารกิจการศาสนาทั้งพุทธและอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางบริหารกิจการศาสนา เพื่อการอยู่รวมกันอย่างสันติในประชาคมอาเซียน

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การจัดการเชิงพุทธ, การบริหารองค์กรทางศาสนา

* คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
** มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Abstract

The objective of Religions is to promote the "Members" in religions for practicing along with the principles and values of their religions; the practice is actually the highest distinction of the strategy. The strategy of these two religions i.e. Buddhism and Islam has the relationship to the different images among the tools that will be convenient to the executives and management of religious organizations as a whole as well. The Buddhism – Muslim strategies are the layouts of their organs, within the scope of the tasks and operations that are possible for the maximum benefit to the organization in the purpose of co-education and co-living happily in the ASEAN community in the future. This article aims to study the management of religious affairs, both Buddhist and Muslim, to guide management of religious affairs in order to live together peacefully in ASEAN.

Keywords: Strategy, Buddhist Management, Management of Religious Organizations

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาผู้ก่อตั้งไว้เมื่อประมาณ 2,600 ปีที่ผ่านมา มีพระสงฆ์หรือพุทธบริษัท 4 เป็นชุมชนของผู้นับถือศาสนาและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนพระศาสดา (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2542) เพื่อสืบทอดไว้ซึ่งคำสอน รวมเรียกว่าพระรัตนตรัย ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยผลแห่งการกระทำของตน ตามกฎแห่งกรรม มิได้มาจากการอ้อนวอนขอจากพระเป็นเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกกาย คือให้พึ่งตนเอง เพื่อพาตัวเองออกจากกองทุกข์ มีจุดมุ่งหมายคือการสอนให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการสร้างปัญญา ในการอยู่กับความทุกข์อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง (พระมหาพิชิต อตุลเวโท, 2539) วัตถุประสงค์สูงสุดของศาสนา คือการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงและวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด เช่นที่พระพุทธเจ้าทรงหลุดพ้นได้ด้วยกำลังสติปัญญาและความเพียรของพระองค์เอง ในฐานะที่พระองค์ก็ทรงเป็นมนุษย์มิใช่เทพเจ้าหรือทูตของพระเจ้าองค์ใด

ศาสนาพุทธมีผู้นับถือกระจายไปทั่วโลกประมาณ 700 ล้านคน (พระมหา ดร.สมชาย ฐานวุฑฺโฒ, 2554) โดยมีจำนวนผู้นับถือส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชีย ทั้งในเอเชียกลาง

เอเชียตะวันออก (Hansen Valerie, 2012) และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทยมีผู้นับถือศาสนาพุทธเป็นสัดส่วนที่มากที่สุดในโลกและในประเทศกลุ่มอาเซียน (Gombrich, Richard Francis, 1988) รวมทั้งการที่คณะสงฆ์และรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกด้วย

มุสลิม คือผู้นับถือศาสนาอิสลาม คำว่า "มุสลิม" เป็นคำที่ยืมมาจากภาษาอาหรับแปลว่า ผู้ศิโรราบ ผู้ภักดี มนุษย์ทุกคนสามารถเป็นมุสลิมได้โดยการปฏิญาณตน มุสลิมนั้นไม่จำกัดเผ่าพันธุ์ อายุ เพศ และวรรณะ ผู้ที่เป็นมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามศาสนวินัยต่างๆ ของอิสลาม (ทั้งวาญิบ และ ฮะรอม) ผู้ที่เป็นมุสลิมต้องปฏิบัติตามหลักศาสนกิจ 5 ประการ ดังนี้ คือ การกล่าวคำปฏิญานตนเข้ารับอิสลาม การละหมาด 5 เวลาในแต่ละวัน การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การบริจาคทาน (ซะกาต) และการทำฮัจญ์ มุสลิมมีหลักความเชื่อหลัก 6 ประการ นั่นคือ เชื่อในพระเจ้าองค์เดียว (อัลลอฮ์) เชื่อในบรรดามลาอีกะฮ์ เชื่อในคัมภีร์ที่ถูกประทานมาจากพระเจ้า เชื่อในบรรดาศาสนทูตต่างๆ เชื่อในวันสิ้นโลก (วันกียามะฮ์) และเชื่อในกฎแห่งความดีความชั่ว (กอดอและกอดัร) (เสาวนีย์ จิตหมวด, 2535)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่คนไทยเรียกกันว่า แขก คาดว่าหมายถึงชาวมุสลิมโดยรวม ทั้งนี้พ่อค้าชาวมุสลิมในคาบสมุทรเปอร์เซียที่เข้ามาค้าขายในแหลมมลายู (อินโดนีเซียและมาเลเซีย) ได้นำศาสนาอิสลามเข้ามาด้วย ภายหลังคนพื้นเมืองจึงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ส่วนในประเทศไทยนี้พบหลักฐานว่าคนไทยได้ติดต่อสัมพันธ์กับชาวมุสลิมแต่ครั้งสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมา โดยชาวมุสลิมบางคนนั้น เป็นถึงขุนนางในราชสำนัก ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีชาวมุสลิมอพยพมาจากมลายูและเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีชาวมุสลิมอินเดียที่เข้ามาตั้งรกราก รวมถึงชาวมุสลิมยูนนานที่หนีภัยการเบียดเบียนศาสนาหลังการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ในประเทศจีนมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยสถิติระบุว่าประชากรมุสลิมมีระหว่าง 2.2 - 7.4 ล้านคน ซึ่งมีความหลากหลายจากการอพยพเข้ามาจากทั่วโลก มุสลิมในไทยส่วนใหญ่เป็นนิกายซุนนีย์ (สถาบันศึกษาตะวันออกกลางและโลกมุสลิม, 2550)

ดังนั้น เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามในสังคมไทย เพื่อรองรับการปรับตัวที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และสังคมโลก จึงควรศึกษายุทธศาสตร์และช่องทางในการบริหารกิจการศาสนาในอาเซียน ที่จะเป็นเครื่องมือในการบริหารกิจการศาสนาในอนาคต และในเวลาเดียวกันศาสนาต่างๆ ในโลกนี้มีนัยยะของการสนับสนุนส่งเสริมให้ศาสนิกของตนเอง ก้าวไปสู่อุดมคติทางศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อใช้ชีวิตตามหลักศาสนา และในเวลาเดียวกันก็จะทำให้คุณภาพชีวิตเกิดความสงบสันติในการดำเนินชีวิตด้วย ทั้งในประเทศต่างๆ รวมทั้งอาเซียน เพื่อนำไปสู่การกำหนดท่าที การแสดงออกต่อศาสนาร่วมกันอย่างเข้าใจ และเห็นบริบท หรือบทบาทความเข้าใจที่ชัดเจนร่วมกัน อันจะพึงเกิดขึ้น

ในอนาคตอันใกล้ ดังนั้นในบทความนี้จะได้สะท้อนยุทธศาสตร์พุทธ กลยุทธ์มุสลิม เพื่อสะท้อนแนวทางการบริหารกิจการศาสนาของทั้ง 2 ศาสนาในประเทศไทย รวมทั้งเพื่อดำเนินให้ศาสนาทั้ง 2 เป็นกลไกในการใช้ชีวิตร่วมกันของประชาคมอาเซียนอันจะพึงเกิดขึ้นในอนาคต

ประเทศ	ประชากร	อิสลาม		พุทธ		คริสต์		อื่น ๆ		มห.
		จำนวน (ล)	%	จำนวน (ล)	%	จำนวน	%	จำนวน	%	
กัมพูชา	14,805,000	240,000	3.5	14.45	93	133,189	1		7	
ไทย	65,998,436	3,272,218	4.6	63,481,040	94.6	458,453	0.7		0.1	
ลาว	6,320,000	1,000	1	4.49	67	100,163	1.5		40	
พม่า	50,519,000	1.9	4	44,961,910	89	1.9	4		3	
สิงคโปร์	5,076,700	721,000	15	2,132,214	42.5	829,470	14.5		15*	
เวียดนาม	92.480,000	160,000	0.2	11**	9.3	6.89	7.2		80.8	
บูรไน	388,190	211,000	67	40,000	13	38,137	10		10	
อินโดนีเซีย	238,000,000	244.85	88	3.04	1.21	27.66	8		3	
ฟิลิปปินส์	91,983,000	4.74	5	1.96	2.5***	83.88	80.9		22.5****	
มาเลเซีย	29,558,000	17.14	60.4	5.78	19.2	2.56	9.1		11.3	
รวม (ปม.)	595128326	273235218	248.7	151335164	515.01	124449412	136.9		192.7	
อ้างอิง	*สถิติผู้นับถือศาสนาซึ่งยังไม่นับรวมลัทธิเต๋า Taoism (8%), และศาสนาฮินดู Hinduism (4%), ที่มาออนไลน์ http://www.nationmaster.com/red/country/la-laos/rel-religion&all=1,สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2557. **สถิติผู้นับถือศาสนา,ที่มาออนไลน์ : https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Vietnam, สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558. ***สถิติผู้นับถือศาสนา และศาสนาอื่น ๆ Others (Animism, Buddhism, Nonreligious), ที่มาออนไลน์ : http://www.nationmaster.com/red/country/la-laos/rel-religion&all= 1, สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558. ****สถิติผู้นับถือศาสนา Evangelical (2.8%), Iglesia ni Cristo (2.2%), Aglipayan (2%), other Christian (15.5%), http://www.nationmaster.com/red/country/la-laos/rel-religion&all=1 ,สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558.									

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบสัดส่วนของพลเมืองที่นับถือแต่ละศาสนาในกลุ่มประเทศอาเซียน, ที่มาออนไลน์ http://www.nationmaster.com/red/country/la-laos/rel-religion&all=1, สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558

ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์

ศาสตร์ทางการบริหาร จัดการ จะเป็นเครื่องมือในการ “บริหาร” เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อสร้างความพร้อมและจะนำไปสู่การสร้างประสิทธิ์ภาพอย่างกว้างขวางขององค์กรนั้นๆ รวมไปถึงองค์กรทางศาสนาด้วยที่จำเป็นต้องใช้แนวปฏิบัติและหลักการแห่งการปฏิบัติในทางศาสนา เช่น กลไกของหลักคำสอน หลักปฏิบัติของศาสนา รวมไปถึงหลักกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อวัตรปฏิบัติ เพื่อการปฏิบัติไปสู่ประโยชน์สูงสุดขององค์กรนั้นๆ รวมไปถึงการนำพาผู้อยู่ในองค์กรและศาสนิก

ไปสู่เป้าหมายอันเป็นอุดมคติตามหลักศาสนาด้วย

ยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ หรือคำในภาษาอังกฤษที่ว่า Strategy อันมีนัยยะหมายถึงแผนการปฏิบัติซึ่งวางเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์จำเพาะ กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ในทางทหารนั้นแตกต่างจากยุทธวิธี ซึ่งว่าด้วยการดำเนินการรบปะทะ (engagement) ขณะที่ยุทธศาสตร์นั้น ว่าด้วยวิธีการเชื่อมโยงการรบปะทะต่างๆ เข้าด้วยกัน คำถามที่ว่า “จะสู้รบอย่างไร” เป็นปัญหาทางยุทธวิธี แต่ข้อกำหนดและเงื่อนไขซึ่งมีการสู้รบกันและความเหมาะสมในการสู้รบกันนั้นเป็นปัญหาทางยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสงคราม (warfare) สี่ระดับ ได้แก่ วัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือยุทธศาสตร์หลัก, ยุทธศาสตร์, ปฏิบัติการและยุทธวิธี นักคิดคนหนึ่งนิยามยุทธศาสตร์ไว้ว่าเป็น “วิถีอย่างครอบคลุมในอันที่จะพยายามปฏิบัติเพื่อผลเบื้องปลายทางการเมือง รวมทั้งการข่มขู่หรือการใช้กำลังอย่างแท้จริง ในวิภาษวิธีแห่งเจตจำนง ซึ่งจำต้องมีอย่างน้อยสองฝ่ายในความขัดแย้งหนึ่งๆ ฝ่ายเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กัน ดังนั้น ยุทธศาสตร์จะประสบความสำเร็จน้อยครั้ง หากไม่แสดงความสามารถในการดัดแปลง” ยุทธศาสตร์ได้ขยายออกนอกสาขาการทหาร ไปยังธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีเกม และสาขาอื่น (บุญทัน ดอกไธสง, 2547) ดังที่ปรากฏเห็นได้ในปัจจุบัน

ภาพที่ 1 การบริหารกิจการศาสนาและการสร้างความร่วมมือทางศาสนา ที่มาภาพ http://smokefreezone.or.th/content_attachment/file_storage/pic%203-1%20t.jpg สืบค้น 2 กันยายน 2559

ในบทความนี้จะได้เทียบเคียงแนวทาง “กลยุทธ์-ยุทธศาสตร์” เพื่อใช้กับการวิเคราะห์หาแนวทางการบริหารกิจการศาสนาในประเทศไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนา และศาสนาอิสลาม เพื่อการอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อหาแนวทางในการบริหารกิจการศาสนาสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ให้เกิดการขับเคลื่อน เรียนรู้ และสร้างการมีส่วนร่วมต่อชุมชนและสังคมในภาพกว้างอันสัมพันธ์กับบริบทของอาเซียนต่อไป

ยุทธศาสตร์พุทธสู่การบริหารกิจการศาสนาพุทธในประเทศไทย

แนวทางที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการบริหารกิจการศาสนาในประเทศไทย นับตั้งแต่การมีกฎหมายตราสามดวงในสมัยรัชกาลที่ 1 (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2549) การตั้งกองสังฆการี ในสมัยรัชกาลที่ 2 ไปจนกระทั่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รศ.121 (จิรัชฌา เที่ยงหทัยธรรม, 2545) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้มีมหาเถรสมาคม มีการตราพระราชบัญญัติกฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ. 2488/1945 (พระมหาวรชัย กลึงโพธิ์, 2539) ที่ทำให้คณะสงฆ์มีระบบสภาสงฆ์มีระบบการปกครองที่เรียกสังฆมนตรีตามภาระงานคณะสงฆ์ กระทั่งนำไปสู่การร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ใน พ.ศ.2505/1962 (โชติ ทองประยูร, 2509) ที่ผูกโยงอำนาจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมด ทั้งกลายเป็นปัญหาและอุปสรรคสำหรับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในตัวเองด้วย (เสวก สุบรรณเกตุ, 2540) และพัฒนาการของอดีตในแต่ละช่วงเวลาเป็นทั้งการบริหาร จัดการและการควบคุมแต่องค์กรทางศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทย และนับเป็นการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยก็มีกฎหมายดังกล่าวเป็นกรอบในการบริหารสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน เพื่อให้เห็นข้อขัดข้องของการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ในการเขียนบทความนี้จะได้นำแนวคิดการบริหารทางกฎหมาย และนำมาวิเคราะห์ให้เห็นค่าความสอดคล้อง ความเหมือนและความต่างผ่านกฎหมายที่ตราขึ้นซึ่งสามารถอธิบายได้คือ

1. เงื่อนไขภายใต้กำกับของรัฐ หากพิเคราะห์ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย เกิดขึ้นภายใต้กำกับของรัฐ การใช้อำนาจรัฐผ่านสถาบันกษัตริย์รวมไปถึงการตรากฎหมาย ที่มีความหมายเพื่อการบริหารจัดการ การบังคับใช้ หรือการจัดการเพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยทางศาสนา และสอดคล้องกับแนวทางของรัฐ ดังเช่น กรณีสมเด็จพระนารายมหาราช (พ.ศ.2199-2231/1656-1688) ในสมัยอยุธยากับการอุปถัมภ์ศาสนา (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545) พระเจ้าตากสิน (พ.ศ.2310-2325/1767-1782) กับการสนับสนุนกิจการพระศาสนา (วัชรา คลายนาทร, 2555 : 139-172) การตรากฎหมายตรา 3 ดวงในสมัยรัชกาลที่ 1 (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2549) หรือบทบาทของรัชกาลที่ 3 กับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา (พระอธิการเกียรติศักดิ์ กิตฺติเมโธ, 2553) เป็นต้น ซึ่งเป็นพัฒนาการร่วมทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

2. เงื่อนไขในส่วนของศาสนาพุทธ ที่เกิดขึ้นภายใต้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ไทย 2505 แก้ไขปรับปรุง 2535 (สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ์, 2541) ซึ่งในความหมายพระพุทธศาสนาในประเทศไทยถูกบริหารผ่านกลไกของกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน ซึ่งพอประมวลเป็นเงื่อนไขเชิงระบบได้ คือ

(ก) สภาพปัญหาที่เกิดจาก พ.ร.บ. ที่ใช้บริหารกิจการคณะสงฆ์ มีลักษณะโครงสร้างเป็นแนวดิ่ง เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของวัฒนธรรมอำนาจ มีลำดับการบังคับบัญชาจากบนลงล่าง ตั้งแต่สายบังคับบัญชาจากมหาเถรสมาคมถึงวัด ในรูปปิรามิด ทำให้องค์กรศาสนาสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอำนาจ และการใช้อำนาจในเชิงปกครองควบคุมเป็นด้านหลัก ทำให้เสียโอกาสในการแข่งขัน หรือการเปิดเสรีภายใต้หลักการใหญ่ทำให้สมาชิกในองค์การบริหารกิจการศาสนาที่มีฐานสมาชิกในการบริหารวัดอยู่ทั่วประเทศ ประมาณ 3.7 หมื่นรูปทั่วประเทศ กลายเป็นองค์กรแห่งการรับคำสั่ง สื่อสารทางเดียวรอคำสั่งเพื่อให้ปฏิบัติ โดยรอรับคำสั่งจากเบื้องบนเท่านั้น กลายเป็นองค์กรที่อ่อนแอเชิงโครงสร้างด้วยเหตุผลวัฒนธรรมองค์กรผูกสัมพันธ์กับบุคคล และระบบบุคคลมากเกินไป

(ข) เงื่อนไขว่าด้วยอายุของผู้บริหารระดับสูง หมายถึง การที่มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรที่พระผู้บริหารในระดับนโยบายส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น ในความสูงอายุนี้กลายเป็นเงื่อนไข อุปสรรคในการบริหารจัดการด้วย กล่าวคือพระส่วนใหญ่ปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้สถานณ์การใหม่ โลกทัศน์วิสัยทัศน์ยังจำกัดด้วยช่วงเวลา และไม่สามารถกำหนดตัวเองตามยุทธศาสตร์ของการบริหารกิจการศาสนา รวมทั้งความเจ็บป่วยอันเกิดจากความชราภาพ จึงทำให้การปฏิบัติงานขององค์กรไม่ครบองค์ประชุม ปรับตัวไม่ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

(ค) บทบาทของมหาเถรสมาคม หรือองค์กรศาสนาไม่ได้ถูกกำหนดให้มีบทบาทต่อภาครัฐโดยตรง กล่าวคือ ไม่ได้มีอำนาจหรือกลไกในฐานะที่จะเป็นที่ปรึกษาระดับอำเภอ ระดับจังหวัด กับฝ่ายบ้านเมืองตามกฎหมาย เป็นเพียงหน่วยปกครองที่มีเป้าหมายเพื่อการปกครองเฉพาะพระภิกษุ และศาสนิกภายในเขตวัด ทำให้การบริหารผูกอยู่กับชุมชน เป็นไปโดยความสมัครใจ ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการบริหารในแบบองค์รวม

3. เงื่อนไขข้อจำกัดที่เกิดขึ้นภายใต้กฎ ระเบียบ คำสั่ง อันว่าด้วยการสร้างวัด แนวคิดนี้มองเรื่องการขยายตัวและการเจริญเติบโตของวัด ว่าด้วยการสร้างวัด ภายใต้กรอบของกฎหมายคณะสงฆ์ ทั้งกฎระเบียบที่ออกมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารกิจการศาสนา เช่น (ก) กำหนดว่าจะสร้างวัดต้องมีระยะห่างจากวัดอื่น ไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร (กฎกระทรวงฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2507) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 : ว่าด้วยการสร้างวัด) แปลว่าวัดจะสร้างต้องสำคัญด้วยเงื่อนไขในเรื่องของระยะห่างมองมุมหนึ่งเหมือนเป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ทางการบริการ ไม่ให้ใกล้กันเกินไป แต่อีกนัยหนึ่งก็กลายเป็นข้อจำกัดของการบริหารจัดการภายในองค์กรคณะสงฆ์ด้วยตัวมันเองได้ (ข) จำนวนที่ดินในการสร้างวัด ระเบียบกำหนดให้การสร้างวัดต้องมีที่ดินไม่น้อยกว่า 6 ไร่ เมื่อวัดถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขเชิงพื้นที่ทำให้วัดที่มีที่ดินน้อยกว่านั้นไม่สามารถพัฒนาให้เป็นวัด/ศาสนสถานที่ได้ ด้วยเงื่อนไขที่

ผูกโยงอยู่กับเนื้อที่ระยะห่างตามกฎที่ออกอันเนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

ดังนั้นระเบียบที่ถูกสร้างขึ้นนัยหนึ่งเป็นกรอบ เกณฑ์ หลักปฏิบัติเพื่อเป็นแนวสำหรับการบริหารแต่อีกนัยหนึ่งกลายเป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการชะลอตัวในประเด็นของการสร้างวัดและศาสนสถานในพระพุทธศาสนาไป

4. เงื่อนไขขององค์กรศาสนา/ผู้นำ หมายถึง แนวทางศาสนา ทั้งหลักคิด ชุดคิด ส่งเสริมให้เกิดการแยกตัวตัวจากการเมือง (วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2541) แนวคิดเรื่องความเป็นกลาง แนวคิดเรื่องโลกียะ โลกุตระ (พระไพศาล วิสาโล, 2546) แนวคิดทางกฎหมายที่กำหนดให้พระเป็นบุคคลพิเศษที่ไม่พึงมีส่วนร่วมทางการเมืองแยกตัวออกจากครอบครัว ไม่มีสิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง (สมพล พงษ์พิพัฒน์, 2545) หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในตำแหน่งทางการเมือง การปกครองทุกระดับ แปลว่า บทบาทของพระ หรือคนในองค์กรศาสนา กับการเกาะเกี่ยวกับรัฐ กับประชาชนในเชิงสร้างเงื่อนไขเชิงระบบร่วมกันไม่มีทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้นำกับประชาชนในโครงสร้างเชิงระบบของพระพุทธศาสนา

5. เงื่อนไขของ วิถีศาสนา ศาสนพิธี หมายถึง ชาวพุทธจะประกอบพิธีทางศาสนาต่อเมื่อ มีเหตุอื่น เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน บวชนาค ศาสนพิธีจึงเป็นส่วนหนึ่งของการนั้นๆ หรือต่อเมื่อถึงวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา อัฏฐมีบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันพระ 8 ค่ำ 14 ค่ำ 15 ค่ำ ทั้งหมดเป็นเพียงกิจกรรม/พิธีกรรมที่นับเนื่องจากพระพุทธศาสนา แต่ไม่ใช่ในฐานะศาสนาเป็นวิถีชีวิตหรือมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตที่จะต้องปฏิบัติจนกระทั่งเป็นวิถี (พระพิทักษ์ สิริทตฺโต (ยางนิยม), 2555) แต่อย่างใดหรือเป็นก็ในสัดส่วนที่น้อยที่จะแสดงออกมาเป็นวิถีทางศาสนา เช่น การใช้ชีวิตที่สงบ สันติ สมถะ เรียบง่าย เป็นต้น

ดังนั้น หากมองในภาพรวมเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พุทธ จึงจำกัดด้วยเงื่อนไขและกลไกอันเป็นเครื่องในการบริหารจัดการภายในด้วย โดยมองไปที่การบริหารเชิงโครงสร้างที่ยังไม่มีความชัดเจน และจะเป็นเครื่องมือหรือกลไกเพื่อไปสู่การบริหารจัดการทั้งในตัวระบบโครงสร้างและการบริหารเพื่อให้ชาวพุทธ เข้าถึงอุดมคติและหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

กลยุทธ์อิสลาม สู่การบริหารกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ศาสนาอิสลามในฐานะที่เป็นกลไกหนึ่งทางสังคมหนึ่งในประเทศไทย การมองพัฒนาการของการก้าวย่าง ในฐานะที่เป็นองค์กรทางศาสนา การจัดวางตัวตนลงในพื้นที่ที่เรียกว่าประเทศไทย กลไกต่างๆ ที่เป็นเครื่องมือในการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม จึงมีความสำคัญ พร้อมทั้งขับเคลื่อน ย่างก้าวให้พัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์ หรือพัฒนาก้าวให้เกิดการขยับเคลื่อนไปข้างหน้าได้ และในเวลาเดียวกันแนวคิดความสำคัญดังกล่าวได้กลาย

เป็นช่องทางในการเอาเปรียบ หรือหนุนให้เกิดการเอาเปรียบต่อกลุ่มประชากรอื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควร เพราะเมื่อถึงที่สุด ศาสนาเป็นเพียงกลไกหนึ่งในการทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุขเท่านั้น

ศาสนาอิสลาม ไม่ได้มีแนวคิดแยกออกจากกันระหว่าง “รัฐ” และ “ศาสนา” นัยหนึ่งเป็นข้อจำกัดในเรื่องของการจัดสรรอำนาจ นัยหนึ่งเป็นการสร้างพื้นที่อย่างมีส่วนระหว่างอำนาจกับรัฐ หรือการเข้าไปเป็นผู้จัดการรัฐ ในนามของสมาชิกในศาสนา หรือองค์กรแห่งศีลธรรมตามหลักศาสนาที่เข้าไปควบคุมมาตรฐานทางศาสนาผ่านการจัดการภาครัฐหรือสมาชิกในรัฐไปโดยปริยาย (หลักการของอิสลาม ให้ถือคำสอนทางศาสนาเป็นกฎหมายในฝ่ายบ้านเมืองด้วย) ดังนั้น เพื่อให้เป็นการจัดองค์กรบริหาร หรือเห็นการบริหารกิจการของศาสนาอิสลามในไทยประเทศไทย จะได้ยกกรณีตัวอย่างอันเกิดจากเครื่องขององค์กรอิสลามในประเทศไทย คือ

1. เครื่องมือของการบริหาร ผ่าน พ.ร.บ. องค์การอิสลามแห่งประเทศไทย หมายถึงการที่องค์กรอิสลามได้ดำเนินการผ่านกระบวนการทางกฎหมายของ พ.ร.บ.อิสลามเพื่อใช้เป็นกลไก และเครื่องมือทางการบริหารให้กับอิสลามผ่านกระบวนการทางกฎหมาย แต่ภาพลักษณ์ที่เราเห็นและพบก็คือ องค์กรพระพุทธศาสนาหรือองค์กรศาสนาได้สร้างกฎหมายขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการบริหารกิจการศาสนาของตนเอง คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเพิ่มจำนวนได้ ตามจำนวนของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด (1 คณะ เป็นตัวแทนจังหวัดได้ 1 คน ไปเป็นกรรมการกลาง)

2. เครื่องมือของการจัดการสินทรัพย์ผ่าน พ.ร.บ.ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย กลไกการบริหารระบบทุนในศาสนา ที่เป็นทั้งยุทธศาสตร์ในการบริหารสินทรัพย์ หรือเอาสินทรัพย์อันเกิดจากการลงทุนมาผ่านกระบวนการบริหารเพื่อให้ได้มาซึ่งส่วนต่าง และกลายเป็นผลประโยชน์สำหรับสมาชิกในฐานะเป็นเจ้าของเงินฝาก และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของชาวมุสลิมให้มีคุณภาพชีวิตผ่านสถาบันการเงินศาสนา

(ก) ให้กู้เงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย แปลว่าศาสนิกของอิสลามจะมีฐานการเงิน หรือแหล่งเงินทุนที่เป็นไปตามหลักศาสนา และเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักของฐานการเงิน และการผลิตที่สำคัญ

(ข) ผู้กู้เงินต้องเป็นชาวมุสลิม หมายถึง มุสลิมเป็นผู้ได้สิทธ์เบื้องต้น จากนั้นอาจทำให้เกิดแรงจูงใจในการเพิ่มศาสนิกผ่านสถาบันการเงิน เพื่อเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงินหรือสถาบันการเงินศาสนา

3. กฎกระทรวงว่าด้วยการสร้างมัสยิด หมายถึง การที่กฎหมายกำหนดให้ศาสนามาตรา 12 การสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนมัสยิด ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดตั้ง การรวม และการเลิกมัสยิด ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ก) ไม่กำหนดระยะห่างจากมัสยิดอื่น (ข) ไม่กำหนดขนาดที่ดินในการสร้างมัสยิด (ค) ผู้ขอสร้าง ตั้ง จดทะเบียนเป็นคฤหัสถ์ จึงทำให้การขยายตัว และความก้าวหน้าของการบริหารกิจการศาสนาอิสลามขยายตัวและมีพื้นที่ในการบริหารจัดการได้กว้างขึ้น

4. บทบาทร่วมของผู้นำศาสนา หมายถึง บทบาทของการเป็นผู้นำในวิถีมุสลิม เป็นได้ทั้งผู้นำครอบครัว ผู้นำศาสนา และผู้นำทางการเมือง มุสลิมในบุคคลเดียวกัน เงื่อนไขเชิงบุคคลจึงสามารถดำเนินการหรือตัดสินใจได้เลย หากมององคาพยพอย่างรอบด้านในฐานะบุคลากรทางศาสนา ย่อมมีบทบาทที่เกาะเกี่ยวกับรัฐและเกี่ยวกับประชาชนในเชิงของบุคคลและองค์กร

5. วิถีชีวิต วิถีศาสนา ศาสนพิธีที่เป็นมากกว่าพิธีกรรม หมายถึง วิถีชีวิตทางศาสนาสะท้อนผ่านรูปแบบหลักปฏิบัติและศาสนบัญญัติ เป็นวิถีชีวิตประจำวัน คือการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นกิจวัตรและเป็นวิถีชีวิต เช่น การทำละหมาด ที่ต้องปฏิบัติทุกวันๆ ละ 5 ครั้ง การที่ทำให้ศาสนพิธีเป็นวิถีชีวิตได้นั้น เป็นส่วนสนับสนุนความมั่นคงแห่งศาสนา

6. ศาสนาที่สัมพันธ์กับเศรษฐกิจ หมายถึง การสัมพันธ์กับหลักคิดทางศาสนาสู่การสร้างแนวปฏิบัติผ่านวิถีทางศาสนา ทำให้ความสัมพันธ์กับวิถีทางเศรษฐกิจ (อะหฺมัด อัซฮาร์ บาชิร, 2545) ผ่านวิถีทางศาสนาดังกรณีการจัดตั้งธนาคารตามหลักอิสลาม (สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม, 2545) ผ่านกระบวนการกฎหมายทำให้กลุ่มศาสนิกในประเทศไทยมีธนาคารในการช่วยสถานทางการเงิน อาชีพ อันสัมพันธ์กับศาสนา ในนามกลุ่มองค์กรทางศาสนา ให้มีพลังในการสร้างเงื่อนไขทางเศรษฐกิจได้ เช่น ระเบียบว่าด้วยกิจการฮาลาล การจัดตั้งองค์กรฮาลาลผ่านกลไกของสำนักงานคณะกรรมการศาสนาอิสลามในแต่ละจังหวัด เพื่อสร้างเงื่อนไขเชิงเศรษฐกิจผ่านสินค้าและการยินยอมทางสินค้า มีข้อมูลว่าศูนย์วิจัยกสิกร คาดว่าปี 2557 การส่งออกอาหารเครื่องดื่มฮาลาลของไทยอยู่ที่ประมาณ 5,800 ล้านเหรียญสหรัฐ ขยายตัวร้อยละ 3.4 และในปี 2558 คาดว่าจะขยายตัวได้ดีราวร้อยละ 5.1 ไปอยู่ที่ประมาณ 6,100 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 2 แสนล้านบาท ก็แปลว่ากลไกของศาสนาอิสลามกับธุรกิจเป็นส่วนเดียวกัน และสามารถสร้างทั้งคุณค่าและมูลค่ารวมกันระหว่างศาสนากับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจได้

ลำดับ	ประเทศ	ร้อยละ
1	อินเดีย	8.2
2	บราซิล	7.5
3	สหรัฐอเมริกา	8.4
4	อาร์เจนตินา	5.5
5	ฝรั่งเศส	4.5
6	ออสเตรเลีย	4.1
7	ตุรกี	4.0
8	จีน	3.4
9	อินโดนีเซีย	3.4
10	รัสเซีย	3.2
11	ไทย	3.1

ตารางที่ 2 มูลค่าทางเศรษฐกิจผ่าน “ฮาลาล” ของผู้ส่งออกอาหารฮาลาลและเครื่องดื่มฮาลาลรายใหญ่ พ.ศ.2556 (ที่มา : แนวโน้ม, อาหารและเครื่องดื่ม ฮาลาลไทยส่งออกแตะ 2 แสนล้าน, (12-18 ธันวาคม 2557), มติชนสุดสัปดาห์, 35 (3179): 108)

ในประเทศไทยมีการขอรับรองเครื่องหมายฮาลาล ซึ่งแต่เดิมสำนักจุฬาราชมนตรีเป็นผู้ให้เครื่องหมายรับรองดังกล่าวมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 แต่ในปัจจุบันการรับรองเครื่องหมายฮาลาลเป็นบทบาทของสถาบันมาตรฐานอาหารฮาลาล ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ภายใต้ระเบียบ 3 ฉบับ (1. ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรับรองฮาลาล พ.ศ.2544 2. ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรับรองฮาลาล (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 3. ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรับรองฮาลาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2546) ที่เป็นเงื่อนไขอันสัมพันธ์กับกลไกทางเศรษฐกิจตามหลักศาสนาอิสลาม

เปรียบเทียบองค์กรพุทธกับมุสลิม ตาม พ.ร.บ. กฎ มส.กฎกระทรวงว่าด้วยการบริหารกิจการศาสนา			
สาระสำคัญ	**พุทธ**	**มุสลิม**	**ระดับ**
ประชากร	ลำดับ 1 / 95 %	อันดับ 2 / 10 %	ไทย
	ลำดับ 2 (151)	มากที่สุด (257 ล้าน)	อาเซียน
	ลำดับ 4 (700 /ล้าน)	1,600 ล้านคน	ประชาคมโลก
คณะผู้บริหาร	ผู้บริหารระดับสูงคณะสงฆ์(มส.) ถูกจำกัดด้วยจำนวน - แยกตัวออกจากครอบครัว - แยกตัวออกจากการเมือง - แยกตัวจากระบบสังคม - ไม่เชื่อมโยงอยู่ในเขตปกครองของตนเอง	ผู้บริหารคณะกรรมการอิสลามเกิดขึ้นโดยไม่จำกัด เกาะเกี่ยวระดับบนและล่าง – เชื่อมสัมพันธ์กับระบบครอบครัว (สมาชิก-หัวหน้า) – เป็นนักการเมืองได้ -เชื่อมโยง/เครือข่าย	ประเทศไทย อิสลาม: เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับชาติ นานาชาติ และโลก
การก่อสร้างศาสนสถาน วัด/มัสยิด	- เงื่อนไขมาก ที่ดิน 6 ไร่ - ระยะห่างจากวัดอื่นไม่น้อยกว่า 5 กม./จำนวนครัวเรือน - จำกัดด้วยขั้นตอน/ระยะเวลานาน	- เงื่อนไข ที่ดินไม่มีกำหนด - ไม่จำกัดระยะห่าง - ไม่จำกัดด้วยขั้นตอน - ไม่จำกัดประชากร	ประเทศไทย
การเงิน/การบริหารเงิน	เกิดขึ้นตามศรัทธา การบริจาคและการระดมทุนเป็นคราวๆ ไม่เป็นยุทธศาสตร์ทางการบริหาร/การเงินที่ชัดเจน	ศรัทธา/ธุรกรรม ทางการเงินที่มีกฎหมายรองรับ เช่น ธนาคารอิสลาม กิจการฮาลาล เพื่อการพาณิชย์ เป็นต้น	พุทธ : ไทย อิสลาม : เชื่อมต่อกับอาเซียนและประชาคมโลก
พิธีกรรม/หลักปฏิบัติ	เป็นเพียงรูปแบบเกิดขึ้นเฉพาะกิจตามสถานการณ์ในแต่ละชุมชน/ไม่มีความเป็นเอกภาพเกาะเกี่ยวซึ่งกันและกัน	เป็นวิถีชีวิต / กิจวัตรประจำวัน เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตสะท้อนเป็นวิถีอันเป็นเอกลักษณ์	พุทธ : ไทย อิสลาม : การเชื่อมต่อกับอาเซียนและประชาคมโลก
เครื่องมือทางการบริหาร	พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 แก้ไข พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2540	พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ.2545 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการฮัจย์ พ.ศ.2524 เป็นต้น	พุทธ : ไทย/ มหาวิทยาลัยสงฆ์: นานาชาติ

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบเปรียบเทียบองค์กรพุทธกับมุสลิม
ตาม พ.ร.บ. กฎ มส.กฎกระทรวงว่าด้วยการบริหารกิจการศาสนา

จากตารางอาจเปรียบเทียบให้เห็นได้ว่าการบริหารกิจการศาสนาของทั้ง 2 ศาสนา มีเงื่อนไขเชิงระบบที่แตกต่างกัน ทำให้การบริหารกิจการศาสนามีภาพลักษณ์ที่เป็นข้อจำกัดระหว่างพุทธกับอิสลาม และในเวลาเดียวกันเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนความหลากหลายทั้งทางภาษา ชาติพันธุ์ และศาสนาย่อมเกิดขึ้น การบริหารกิจการศาสนาจึงควรเข้าไปสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจและการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างและกลไกทางการบริหารต่างๆ เป็นทั้งองค์คุณและเงื่อนไขที่ต้องปรับแก้เพิ่มเติม ให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการศาสนาได้ในอนาคต

แนวทางในการบริหารกิจการพระศาสนาสู่ความเป็นอาเซียน และนานาชาติ

ปัจจุบันสถานการณ์ของสังคม การเมือง ในประชาคมอาเซียนเปลี่ยนไป วิถีศาสนาแบบดั้งเดิมไม่ได้รับการยอมรับบทบาท และท่าที่ทางศาสนาจึงควรปรับตัว และแสวงหาชุดคิดคำอธิบายใหม่ ที่กว้างขึ้นและตอบรับกับความหลากหลายได้มากขึ้น เพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงหลากหลายเหล่านี้ โดยเฉพาะการเป็นประชาคมอาเซียนที่มีเอกลักษณ์และลักษณะร่วมกัน ซึ่งสามารถเสนอเป็นแนวคิดในการปรับกลไกทางศาสนาเพื่อการเป็นประชาคมอาเซียนได้ ซึ่งสามารถอธิบายได้คือ

1. ศาสนาในอนาคตต้องเป็นศาสนาที่มีความเป็นเอกภาพ หมายถึง เป็นศาสนาที่จะต้องเป็นชุดจริยธรรมเดียวกัน เกณฑ์ตัดสินทางศีลธรรมที่เป็นสากลร่วมกัน โดยการอธิบายและตีความต้องเป็นไปแนวทางเดียวกัน เช่น เกณฑ์ทางด้านสิทธิมนุษย์ชน ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม การละเมิดต่อทรัพยากรของส่วนรวม หรือประเด็นอื่นๆ ที่นอกเหนือจริยธรรมทางศาสนาจะต้องเป็นไปในมิติเฉพาะด้าน จึงจะได้ชื่อว่าเป็นศาสนาของประชาคมในวงกว้างมากขึ้น เป็นต้น พร้อมกันนั้นศาสนาในอนาคต จะต้องเป็นศาสนาที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนและก้าวไปข้างหน้าอย่างมีความหมายเป็นเอกภาพและมีพลังในตัวเอง กล่าวคือ ศาสนาของประชาคมอาเซียนจะต้องเป็นศาสนาที่มีมิติเชิงวัฒนธรรมศาสนาที่เป็นจริยธรรมร่วมกันทางศาสนาไม่ใช่ตัวศาสนาที่จะเป็นหลักปฏิบัติเพื่อแยกต่างหรือคุกคามต่อศาสนาอื่นๆ แต่ประการใดไม่

2. ศาสนาและหลักการทางศาสนาต้องส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ แนวคิดที่สำคัญ คือต้องทำอย่างไรที่จะให้ศาสนาที่มีอยู่ในสังคมไทย หรือทุกสังคม ในแต่ละศาสนาใช้แนวคิด หลักปฏิบัติ วิถีทางศาสนามาเป็นกลไกสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักศาสนาของตน เพื่อส่งเสริมให้แต่ละประชาคมอยู่ร่วมกันได้ภายใต้หลักการ แนวคิดทางศาสนาเป็นสำคัญ มิใช่การนำหลักศาสนามาเป็นกลไกในการโต้แย้งต่อต้านซึ่งกันและกันต่อการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน

3. ศาสนาจะต้องเป็นศาสนาที่เอื้อให้มนุษย์มีเจตจำนงในการที่จะเข้าถึงอุดมคติในศาสนาของตัวเองอย่างสูงสุด หมายถึง รัฐหรือประชาคมทางศาสนา จะต้องมีกลไกในการที่จะให้ศาสนิกในศาสนาของตนเองมีหลักประกันในการเข้าถึงความเป็นผู้นับถือและปฏิบัติตามหลักศาสนานั้น และก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในภาพรวมและส่งผลเป็นเอกลักษณ์ร่วมระหว่างศาสนาและศาสนา

ดังนั้นศาสนาในอนาคต จึงต้องเป็นศาสนาที่มีมิติซับซ้อนและรองรับความหลากหลายได้ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้ความแตกต่างประกอบด้วยความอดทน (ขันติธรรมทางศาสนา-Religouse's Tolerance) อยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสม ไม่ใช้ศาสนาเป็นเงื่อนไขนำไปสู่ความขัดแย้งหรือการเผชิญหน้าจนกระทั่งกลายเป็น "ข้ออ้าง" หรือเหตุอ้างในการประหัตประหาร การเผชิญหน้า หรือการใช้ความรุนแรงทุกชนิดในมิติทางศาสนา เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นจะเท่ากับว่าศาสนาได้มีสถานะเป็นเครื่องมือทางความเชื่อที่ทำให้คนเชื่อแล้วนำความเชื่อนั้นไปใช้ก่อความรุนแรงจนกลายเป็นสงครามอันว่าด้วยเรื่องชาติพันธุ์หรือศาสนา ดังกรณีเคยเกิดขึ้นในชื่อสงครามศาสนาของครูเสด ความรุนแรงในชื่อศาสนาเรื่องวิหารทองคำ เพราะเชื่อได้เลยว่าศาสนาคงไม่ได้ต้องการให้ศาสนิกของตนเองมาจับดาบ ประหัตประหารซึ่งกันและกัน โดยขาดความเมตตาปราณีแต่ประการใดไม่ หากดูแนวคิดทุกศาสนาล้วนสอนให้มีแนวคิดเรื่อง สันติ คือการไม่ใช้ความรุนแรงหรือการเผชิญหน้าในทุกกรณี ดังนั้นความรุนแรง การเผชิญหน้าหรือการแข่งขันจึงไม่ควรเกิดขึ้นในมิติทางศาสนาของเราอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

สรุป

ศาสนาเป็นสิ่งสร้างทางความเชื่อที่เกิดขึ้นในภายหลัง จนเป็นวิถีหลักปฏิบัติของมนุษย์ การมีชีวิตอย่างสงบสุขจึงควรต้องมาก่อน และความอ่อนไหวทางศาสนาจนเป็นเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง ต้องไม่ถูกทำให้เป็นเครื่องมือจนกลายเป็นการปะทะ ทำร้ายและประหัตประหารในความดีกว่าเหนือกว่า เพราะถ้าเป็นอย่างนั้น "สงคราม" จาก "คนในศาสนา" จะเกิดขึ้นและกลายเป็นเหตุการณ์แห่งความทรงจำอีกครั้งในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นแม้ต่างช่วงเวลากันในประวัติศาสตร์โลก ศาสนาเกิดขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ และทำหน้าที่ในการส่งต่อจริยธรรมให้คนในช่วงหนึ่งเวลาหนึ่ง ที่จะทำให้สังคมก้าวหน้าและเดินต่อไป ทั้งยังเป็นเพียงกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมนี้เท่านั้น แต่การจะอยู่ร่วมกันในสังคมสิ่งที่สำคัญที่สุด ก็คือสังคมจะก้าวหน้าหรือก้าวเดินไปอย่างไรบนพื้นฐานของหลักการ "สันติ"ตามหลัก พุทธ/อิสลาม หรือตามหลักศาสนาทุกศาสนา การบริหารกิจการศาสนาทั้งในส่วน "ยุทธศาสตร์พุทธ" รวมไปถึง "กลยุทธ์อิสลาม" ตามกรอบการเขียนบทความนี้ นัยหนึ่งเป็นการ

สะท้อนวิธีการบริหารจัดการภายในที่ต้องเพิ่มเติมหรือปรับแก้ให้สมดุลเท่าเทียม ทั้งสะท้อนคิดให้เห็นถึงมิติของการจัดวางอยู่ตรงที่ว่าต้องไม่แข่งขันจนกลายเป็นการเบียดแทรกเอาเปรียบและรุกรานบีฑาศาสนาและกลไกทางศาสนาอื่นๆ เพราะถ้ากระทำด้วยเจตนาของการแข่งขันเบียดบัง ซึ่งเท่ากับจะกลายเป็นการคุกคาม และกระทำความรุนแรงแล้วใช้คำว่า "สันติ" เป็นข้ออ้างแล้ว หากเป็นเช่นนั้นแล้วสันติย่อมไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ดังนั้น เพื่อการก้าวไปของมวลมนุษยชาติ เพื่อการก้าวไปข้างหน้าของศาสนาและองค์กรของศาสนาการบริหารจัดการจึงมีความสำคัญ และก้าวสู่ความเป็นรัฐไปสู่ความไร้รัฐ แต่กลายเป็นมวลมนุษยชาติ ถ้าเป็นอย่างนั้นศาสนาจะทำหน้าที่และทำให้ศาสนากลายเป็นช่องทางสร้างสันติสุขในการอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวง ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2507) ออกตามความใน*พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505: ว่าด้วยการสร้างวัด,* ที่มาออนไลน์ : http://trt.onab.go.th/download/LAW12.pdf, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559.

กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2542) ออกตามความใน*พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 "ว่าด้วยการการสร้างและจัดตั้งมัสยิด"*, ที่มาออนไลน์ http://www.cicot.or.th/2011/main/content.php?page=news&category=11&id=974, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559.

การบริหารกิจการศาสนาและการสร้างความร่วมมือทางศาสนา, ที่มาออนไลน์ http://smokefreezone.or.th/content_attachment/file_storage/pic%203-1%20t.jpg, สืบค้น 2 กันยายน 2559.

คุณนิติ นวรัตน์, (2555). *มีมุสลิมกี่คนบนโลกใบนี้,* ที่มาออนไลน์ http://www.thairath.co.th/content/300684, สืบค้นเมื่อ 2 กันยายน 2559.

จิรัชฌา เที่ยงหทัยธรรม, (2554). *บทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในการกำจัดอลัชชีระหว่าง พ.ศ.2310-2445. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ไทย),* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

โชติ ทองประยูร, (2509). *คำบรรยายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดำรงธรรม.

ซัลมาน เหมมานะ. (2539). *ธนาคารไม่มีดอกเบี้ยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม : Islamic interestless banking. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต,* คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญทัน ดอกไธสง, (2547). *ยุทธศาสตร์การบริหารการพัฒนา (อดีต-ปัจจุบัน),* กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, (2547). *"ผลกระทบของพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ต่อการปกครองคณะสงฆ์ไทย = The impact of the Sangha Act of 1902 on the Thai sangha administration", วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์),* คณะอักษรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์.* พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มติชน.

แนวโน้ม,อาหารและเครื่องดื่ม ฮาลาลไทยส่งออกแตะ 2 แสนล้าน, (12-18 ธันวาคม 2557) มติชนสุดสัปดาห์, (ปีที่ 35, 3179: 108).

พระมหาวรชัย กลึงโพธิ์, (2539). *"การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 = Thai sangha government under the Sangha act of 1941", วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์),* คณะอักษรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระอธิการเกียรติศักดิ์ กิตฺติเมโธ (กุนดี). (2553). *การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา).* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพิทักษ์ สิริทตฺโต (ยางนิยม), (2555). *"การวิเคราะห์คุณค่าและหลักคำสอนในการสวดมนต์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับการละหมาดในศาสนาอิสลาม", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ),* (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาพิชิต อตุลเวโท. (2539). *ประวัติพุทธศาสนาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1.* หนองคาย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย.

พระมหา ดร.สมชาย ฐานวุฑโฒ, (19 กันยายน 2554) *การรวมพลังชาวพุทธทั่วโลก เพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนา,* หนังสือพิมพ์สยามรัฐ : รายวัน, แหล่งที่มาออนไลน์ : http://www.dmc.tv , สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559.

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 114, ตอนที่ 51 ก, วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540: 24.

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ.2540. ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 114, ตอนที่ 51 ก, วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2540: 24

พระราชบัญญัติ การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540, ที่มาออนไลน์ http://www.cicot.or.th/2011/main/content.php?page=news&category=11&id=22, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559. [ประกาศในราชกิจจานุเบกษา หน้า 3 เล่ม 114 ตอน 65 ก วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2540.]

*พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ.2545,*ที่มาออนไลน์ , http://www.fpo.go.th/FPO/index2.php?mod=Category&file=categoryview&categoryID=CAT0000503, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559. [ประกาศในยราชกิจจานุเบกษา หน้า 1 เล่ม 119 ตอน 108 ก วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ.2545.

พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการฮัจย์ พ.ศ.2524, ที่มาออนไลน์ http://www.dra.go.th/th/rule-49-0-1-0.html, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559.

ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรับรองฮาลาล พ.ศ.2544 ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรับรองฮาลาล (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545.

ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการรับรองฮาลาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2546 ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540. เล่มที่ 114, ตอนที่ 51 ก, วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2540: 24

ราชกิจจานุเบกษา, *พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2540. เล่มที่ 114, ตอนที่ 51 ก, วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2540:* 24.

วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, (2549). *กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วุฒินันท์ กันทะเตียน, (2541). *"พระสงฆ์กับการเมือง: แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน",* บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

วัชรา คลายนาทร, (2555). *ตามรอยเสด็จสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในพื้นที่ฝั่งธนบุรี: ศึกษาจากพงศาวดารและสถานที่จริง.* รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. แหล่งที่มาออนไลน์ : http://library2.parliament.go.th/ebook/contenteboth/2555-wachara.pdf, สืบค้น 20 สิงหาคม 2559.

สมพล พงษ์พิพัฒน์, (2545). *พระราชบัญญัติ การเลือกตั้ง.* กรุงเทพฯ: ภูมิบัณฑิต.

สถิติผู้นับถือศาสนา, ที่มาออนไลน์ http://www.nationmaster.com/red/country/la-laos/rel-religion&all=1, สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2575

สถิติผู้นับถือศาสนาในประเทศเวียดนาม. ที่มาออนไลน์; https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Vietnam, Others (Animism, Buddhism, Nonreligious), สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558.

เสวก สุบรรณเกตุ, (2540). *"บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ.2505-2535)",* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์ไทย), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ์, (2541). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 2 พ.ศ.2535: กฎกระทรวงกฎมหาเถรสมาคมพร้อมด้วยระเบียบคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา.* กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

สีดา สอนศรี และคณะ, (2556). *มุสลิมบนเส้นทางสู่เสถียรภาพความมั่นคง และสันติภาพของรัฐจากอุษาคเนย์สู่ผืนทวีปเอเชียและยุโรป: ฟิลิปปินส์ จีน อินเดีย สิงคโปร์ รัสเซีย สเปน ปากีสถาน มาเลเซีย อินโดนีเซีย ตุรกี,* กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สถาบันส่งเสริมการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอิสลาม, (2545). *พื้นฐานธนาคารอิสลาม,* กรุงเทพฯ: 14 พับลิเคชั่น.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (2542). *ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

เสาวนีย์ จิตหมวด, (2535). *วัฒนธรรมอิสลาม,* กรุงเทพฯ: ทางนำศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทย สถาบันศึกษาตะวันออกกลางและโลกมุสลิม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

(ม.ป.ป.). *ประเทศไทยกับโลกมุสลิม*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

อะหมัด อัซฮาร์ บาชิร, (2545). *ระบบเศรษฐกิจอิสลามเบื้องต้น*, กรุงเทพฯ: อัล-อีหม่าน.

Hansen, Valerie (2012), *The Silk Road: A New History,* Oxford University Press.

Gombrich, Richard Francis. (1988). *Theravada Buddhism: A Social History.*

ดาวนักษัตรในอาเซียน: ความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม

Zodiac in the ASEAN: The Religious and Cultural Relationship

พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม (พลมั่น)*

บทคัดย่อ

นักษัตร คือกลุ่มดาวฤกษ์ 12 กลุ่ม ซึ่งปรากฏเป็นรูปสัตว์ 12 ชนิด ได้แก่ ชวด (หนู) ฉลู (วัว) ขาล (เสือ) เถาะ (กระต่าย) มะโรง (งูใหญ่) มะเส็ง (งูเล็ก) มะเมีย (ม้า) มะแม (แพะ) วอก (ลิง) ระกา (ไก่) จอ (สุนัข) กุน (หมู) ซึ่งมีมาช้านาน ในภูมิภาคอาเซียนพบว่าให้ความสำคัญเรื่องนักษัตรอย่างยิ่ง บทความนี้จึงมุ่งศึกษาดาวนักษัตรในอาเซียน ในประเด็นความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมผลวิจัย พบว่ากลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไทย ลาว เมียนมาร์ เวียดนาม กัมพูชา สิงคโปร์ ได้รับแนวคิดเรื่องนักษัตรมาจากจีน และนักษัตรที่มีอิทธิพลมากที่สุด ได้แก่ นักษัตรมะโรง ซึ่งหมายถึง งูใหญ่ ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญกับเรื่องนักษัตรในรูปของการนับรอบปีและความเชื่อในด้านโชคลาง และแนวคิดเรื่องนักษัตรที่คล้ายกันยังแสดงถึงการเป็นคนเชื้อชาติเดียวกันหรือมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติมาก่อน และเป็นร่องรอยของการติดต่อสัมพันธ์กันที่มีมานาน ก่อนการเข้ามาผสมผสานวัฒนธรรมจากภายนอก

คำสำคัญ: นักษัตร, พระพุทธศาสนา, กลุ่มดาว

Abstract

Zodiac is the stars of 12 groups which appeared as animals of 12 species, including the rat, ox, tiger, rabbit, dragon, snake, horse, goat, monkey, rooster, dog, pig which have existed for a long time in the ASEAN regions. This article aims to study the constellations in theASEAN in relation to the issue of religion and culture. The results showed that the Buddhist countries like Thailand, Laos, Myanmar, Viet-

* ประธานมูลนิธิสุวรรณโคมคำ, ผู้เชี่ยวชาญด้านโหรวิทยา

nam, Cambodia , Singapore have been gaining the concept of the Chinese Zodiac. Zodiac that is the most influential is the Zodiac of Dragon. Countries where Buddhism is the most important exercise emphasis on the constellations of the year and believe in the superstitions. The concept of a similar constellation of South East Asia has indicated the same race or ties of kinship and traces of interaction with each other for long before the arrival of outside cultures.

Keywords: Zodiac, Buddhism, constellation.

บทนำ

ระบบสุริยจักรวาลและโลกของเรา มีขนาดเล็กพอๆ กับเชื้อไวรัสที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า รวมอยู่ภายในโครงสร้างของ "ระบบดาราจักรทางช้างเผือก" และยังมีดาราจักรอื่นอีกมากมายรายล้อมอยู่ ซึ่งมีอยู่อย่างเป็นอนันต์ (Woody Prieb, 2004:42) ต่อมา นักดาราศาสตร์ได้ใช้กล้องโทรทรรศน์อวกาศขนาดใหญ่ส่องออกไปนอกขอบเขตดาราจักรทางช้างเผือก มองเห็นว่าดาราจักรอยู่ในจักรวาลประมาณ 8 หมื่นล้านดาราจักร จึงเรียกความกว้างใหญ่ไร้ขอบเขตของจักรวาลใหม่ว่า "เอกภพ" (The Universal)

"ดาว 12 นักษัตร" เป็นกลุ่มดาวฤกษ์จำนวน 12 กลุ่ม แต่ละกลุ่มตั้งอยู่ในระยะทางห่างกันประมาณ 1 ปีนักษัตร หรือ 365 วัน 6 ชั่วโมง 9 นาที 9.5 วินาที ด้วยความเร็วของดวงอาทิตย์ที่โคจรไปรอบศูนย์กลางของดาราจักรทางช้างเผือก กลุ่มดาว 12 นักษัตรแต่ละกลุ่มนั้น มนุษย์ในอดีตจินตนาการมองเห็นเป็นรูปสัตว์ 12 ชนิด คล้ายกับสัตว์ที่มีอยู่ในโลก ซึ่งแตกต่างอย่างชัดเจนกับกลุ่มดาวฤกษ์จำนวน 27 กลุ่ม ที่เรียงรายติดต่อกันไปในจักรราศี

ดาว 12 นักษัตรจะอยู่ในรูปวงกลมของจักรราศี (กลุ่มดาว) ซ้อนทับกัน ซึ่งจะปรากฏประจำเดือน ดังนี้

"นักษัตรชวด" เป็นรูปหนู อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีกรกฎ"
"นักษัตรฉลู" เป็นรูปวัว อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีมิถุน"
"นักษัตรขาล" เป็นรูปเสือ อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีพฤษภ"
"นักษัตรเถาะ" เป็นรูปกระต่าย อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีเมษ"
"นักษัตรมะโรง" เป็นรูปพระยานาค อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีมีน"
"นักษัตรมะเส็ง" เป็นรูปงูเล็ก อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีกุมภ์"
"นักษัตรมะเมีย" เป็นรูปม้า อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีมังกร"

"นักษัตรมะแม" เป็นรูปแพะ อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีธนู"
"นักษัตรวอก" เป็นรูปลิง อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีพิจิก"
"นักษัตรระกา" เป็นรูปไก่ อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีตุลย์"
"นักษัตรจอ" เป็นรูปสุนัข อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีกันย์"
"นักษัตรกุน" เป็นรูปสุกร อยู่ในกลุ่มดาว "ราศีสิงห์"

นักดาราศาสตร์ชาวอินเดียในยุคพระเวทกล่าวถึงดาว 12 นักษัตร ว่าเป็นกลุ่มดาวฤกษ์ที่รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม ซึ่งนักดาราศาสตร์ยุคใหม่เรียกว่า "กระจุกดาราจักร" (Cluster) ตั้งอยู่ห่างไกลกัน แต่อยู่รวมกันเป็น "กระจุกดาราจักรขนาดใหญ่" (Super Cluster) รวมอยู่ในโครงข่ายแห่งหนึ่งของ "ดาราจักรทางช้างเผือก"

ในอดีตนั้น ศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องดวงดาวก็คือมหาวิทยาลัยนาลันทา ภิกษุนักจาริกชาวจีน เช่น หลวงจีนฟาเหียน พระถังซำจั๋ง สมณะอี้จิง ได้เดินทางไปศึกษาพุทธศาสนาที่ "มหาวิทยาลัยนาลันทา" ในประเทศอินเดีย จากบันทึกของสมณะอี้จิง ทำให้ทราบว่ามหาวิทยาลัยนาลันทามีการสั่งสอนวิชาดาราศาสตร์ โดยสร้างท้องฟ้าจำลองเหมือนดังโครงการที่แท้จริงของจักรวาลเพื่อให้นักศึกษาค้นคว้าจนสามารถคิดคำนวณการโคจรของดวงดาวได้ถูกต้องแม่นยำ สามารถสร้างปฏิทินทั้งในทางสุริยคติและจันทรคติได้อย่างสมบูรณ์ (ชิว ซู หลุน, 2548)

ต่อมา สมณะอี้จิงได้นำขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระจักรพรรดิถังไท้จง พระองค์ทรงโปรดให้ยึดถือเป็นปฏิทินของทางราชสำนัก มีหลักฐานว่า สมณะอี้จิง ได้นำความรู้วิชาดาราศาสตร์เกี่ยวกับดาว 12 นักษัตรจากมหาวิทยาลัยนานลันทา ไปเผยแพร่ในประเทศจีนมาตั้งแต่พุทธศักราชที่ 12 ทำให้ชาวจีนมีความรู้เกี่ยวกับดาว 12 นักษัตร นำไปใช้ในการพยากรณ์สืบมาจนถึงทุกวันนี้ (เรื่องตำนานเรื่องราวของดาว 12 นักษัตร, 2558: ออนไลน์)

การแผ่เข้ามาของแนวคิดเรื่องนักษัตรนี้ ยังคงดำเนินไปในกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์ และการกำหนดวันเวลาในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเรื่องราวของโชคชะตา โดยเฉพาะที่ผู้วิจัยจะศึกษานี้คือกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งมีรายละเอียดที่น่าสนใจอย่างมาก

นักษัตร

"นักษัตร" [นัก-สัด] เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า "นกฺษตฺร" หรือไทยใช้ว่า "นักขัต" [นัก-ขัด] มีสองความหมาย คือหมายถึง "กลุ่มดาวฤกษ์" และหมายถึงชื่อของรอบเวลาตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งกำหนด 12 ปี เป็น 1 รอบ เรียกว่า 12 นักษัตร เรียกชื่อเรียงกันไปว่า ชวด ฉลู ขาล เถาะ มะโรง มะเส็ง มะเมีย มะแม วอก ระกา จอ และ กุน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 570)

ปีนักษัตรต่างๆ จะมีสัตว์ประจำปีตามความหมายของชื่อปีนั้นๆ ขอยกเอาสัตว์ประจำปีนักษัตรของไทย ซึ่งมีดังนี้ ชวด = หนู, ฉลู = วัว, ขาล = เสือ, เถาะ = กระต่าย, มะโรง = งูใหญ่,

มะเส็ง = งูเล็ก, มะเมีย = ม้า, มะแม = แพะ, วอก = ลิง, ระกา = ไก่, จอ = หมา, กุน = หมู

อินเดียโบราณมีบันทึกเกี่ยวนักษัตรหลายลักษณะ ดังปรากฏในสุตตันตปิฎก (ขุททกนิกาย พุทธวงศ์, ฉบับมหาจุฬาฯ, เล่ม 33/ ข้อ 95/ หน้า 579) ดาวนักษัตร (นกฺขตฺตา) จัดว่าเป็นกลุ่มดาวฤกษ์ที่มีแสงสว่างในตัวเอง เช่นที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา (พระมหาสมปอง มุทิโต, 2547: 101-104) หากพิจารณาให้ดีจะเห็นถึงธรรมชาติหลายอย่างของกลุ่มดาวเหล่านี้ คือ

1) มีการตั้งชื่อดาวตามลักษณะรูปร่างของดาวดวงนั้นๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับสิ่งที่มีอยู่บนพื้นโลก แต่เมื่อบุคคลอยู่ต่างพื้นที่ย่อมมองเห็นดวงดาวในลักษณะที่ต่างกันออกไป ทำให้กำหนดชื่อหรือบอกรูปร่างของดวงดาวต่างกันด้วย

2) มีการกำหนดดาวตามประโยชน์ที่สัตว์โลกได้รับประโยชน์ที่ว่านี้อาจยึดโยงอยู่กับความเชื่อด้านโชคลาง หรือไม่ก็เป็นประโยชน์ที่มนุษย์ได้จากการประกอบอาชีพการงาน เพราะอาศัยดวงดาวนั้นๆ (พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม, 2557: 29)

โลกทัศน์เรื่องนักษัตร

แนวคิดเกี่ยวกับนักษัตรมีความเป็นมาอย่างยาวนาน จึงปรากฏแนวคิดต่างๆ มากมาย แต่เมื่อประมวลมา แล้วจัดสรร จะพบว่าโดยรวมมี 3 แนวคิด ซึ่งเป็นกระแสหลัก คือ กลุ่มเทวนิยม (Theism) ซึ่งเชื่อว่าพระเจ้าสร้างกลุ่มดาวนักษัตรไว้ให้แก่มนุษย์เพื่อเป็นเครื่องนำทาง รวมทั้งมีชะตาชีวิตภายใต้อิทธิพลของดาวนั้นๆ ด้วย ต่อมาคือ กลุ่มอเทวนิยม (Atheism) ซึ่งเชื่อว่านักษัตรคือวัตถุธาตุที่ประกอบกันขึ้น เป็นไปตามธรรมชาติ มีการหมุนเวียนไปตามธรรมชาติและมีความเกี่ยวโยงกับความเสื่อมและความเจริญของมนุษย์ด้วย (Francis Story, 1983, p. 34-35)

อีกกลุ่ม คือ กลุ่มวัตถุนิยม (Materialism) กลุ่มนี้เชื่อว่านักษัตรเป็นเพียงสสารหรือวัตถุ อธิบายด้วยภาษาสมัยใหม่ก็คือเป็นกลุ่มก้อนก๊าซที่อยู่ภายใต้อุณหภูมิที่สูง แหล่งพลังงานของดาวฤกษ์อยู่ที่ใจกลางดาว เป็นผลมาจากการหลอมรวมของก๊าซไฮโดรเจนแก่นกลางอะตอมไฮโดรเจนหลอมรวมกันเข้าเป็นแก่นกลางอะตอมฮีเลียม (Helium) และการหลอมรวมกันนั้นได้คลายพลังงานจำนวนหนึ่งออกมา เรียกว่า “พลังงานเทอร์โมนิวเคลียร์” (Thermonuclear Energy) แล้วแผ่รังสีออกมาทำให้ดาวฤกษ์เป็นดาวที่มีแสงสว่างในตัวเอง (ระวี ภาวิไล, 2543: 130) แนวคิดนี้เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน

แนวคิดเรื่องนักษัตร จัดเป็นแนวคิดทางด้านดาราศาสตร์ (หรือโหราศาสตร์) และศาสนาที่มีมาอย่างยาวนาน ซึ่งได้แพร่ไปสู่ภูมิภาคต่างๆ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่

1) กรีกและตุรกีซึ่งมีความเจริญในหลายด้านมาก่อน โดยเฉพาะเรื่องดวงดาว

2) จีน ตามหลักฐานของจีนซึ่งเป็นชาติเก่าแก่โบราณและเจริญรุ่งเรืองมาก่อน ชาวจีนจึงรู้จักคิดชื่อปีกับตัวอักษรประกอบชื่อปี ซึ่งได้นำมาใช้ตั้งแต่ต้นพุทธศักราช และมีผู้คิดประดิษฐ์เพิ่มเติม

จนมีสัตว์เป็นชื่อประจำปี มีความเป็นไปได้ที่จีนจะรับแนวคิดเรื่องนักษัตรมาจากอินเดียอีกที

ต่อมา แนวคิดเหล่านี้ได้กระจายตัวอยู่ตามภูมิภาคเอเชียในแถบกลุ่มประเทศอาเซียน โดยแฝงอยู่ในรูปของความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการทำความเข้าในใจตามแนวทางของวิทยาการสมัยใหม่ด้วย

นักษัตรในกลุ่มประเทศอาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations หรือ ASEAN) ประกอบด้วยประเทศ คือ ไทย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา เพื่อความร่วมมือกันในการเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศสมาชิก นักษัตรจัดว่าเป็นรากฐานทางภูมิปัญญาของแต่ละประเทศจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงภูมิหลังในเรื่องดังกล่าวนี้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรายละเอียดเกี่ยวกับนักษัตรของแต่ละประเทศที่น่าสนใจ ดังนี้

นักษัตรไทย

สำหรับประเทศไทยนั้น อ้างถึงนักษัตรในฐานะการกำหนดเวลา โดยเริ่มต้นปีนักษัตรใหม่เมื่อถึงวันปีใหม่ไทยหรือวันสงกรานต์ คนไทยใช้สัตว์ช่วยนับปีมานานเพียงใดไม่มีผู้ใดทราบ แต่ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ด้านที่ 3 และด้านที่ 4 มีข้อความในจารึกกล่าวถึงปีมะโรง ปีกุน และปีมะแม และวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงก็มีกล่าวถึงเช่นกัน นั่นหมายความว่าไทยได้ใช้ปีนักษัตรมาไม่น้อยกว่า 700 ปีทีเดียว คนไทยยังเชื่ออีกด้วยว่าคนเกิดในปีนักษัตรใด จะมีนิสัยใจคอและพรหมลิขิตตามที่กำหนดไว้ตามปีนักษัตรนั้น ด้วยเหตุนี้ คนไทยสมัยก่อนจึงมักจำปีเกิดเป็นปีนักษัตร

ในภาคต่างๆ ของไทย ภาคอีสานเป็นภาคเดียวของไทยที่ใช้วิธีการนับแบบเดียว คือ แบบหนไทย ส่วนภาคเหนือซึ่งมีการสืบวัฒนธรรมร่วมกันยังปรากฏว่าการใช้ปีนักษัตรแบบเขมร ซึ่งเรียกว่าปีเม็งอยู่ ดังปรากฏในศิลาจารึกสมัยราชวงศ์มังราย ซึ่งเหมือนกันกับศิลาจารึกในสมัยสุโขทัย ส่วนในสมัยอยุธยาใช้ปีนักษัตรแบบขอมอย่างเดียว

ส่วนในประวัติศาสตร์ภาคใต้ของไทย แสดงว่าพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชได้รับแนวคิดเรื่องนักษัตรมาจากจีน แต่ได้ผ่านมาทางเขมรก่อน เนื่องจากในสมัยโบราณศิลปวัฒนธรรมของขอมหรือเขมรโบราณได้เจริญรุ่งเรืองแผ่ปกคลุมแหลมมลายูหรือรัฐนครศรีธรรมราชโบราณ ปรากฏการนำเอาปีนักษัตรมาใช้เป็นตราแผ่นดินของพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชแห่งรัฐนครศรีธรรมราช ในครั้งที่พระองค์ทรงสถาปนาเมืองบริวารขึ้น 12 เมือง มีตราหรือสัญลักษณ์ประจำเมือง เรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร” (พระครูวรวิริยคุณ (ปราโมทย์ ปสุโต), 2553: ออนไลน์) ปรากฏดังนี้

ภาพที่ 1: สัญลักษณ์เมืองสิบสองนักษัตร

กล่าวได้ว่า การนับปีนักษัตรในไทยนั้นมี 2 แบบ คือ

1. แบบปีหนไทย ภาคอีสานและภาคเหนือนิยมใช้ในสมัยก่อน คือการนับปีนักษัตรว่า ไจ้ เป้า ยี่ เหม้า สี ไส้ ซะง้า มด/เม็ด สัน เร้า/เฮ้า เส็ด ไค้/ไก๊

2. แบบขอม ภาคกลางและภาคใต้นิยมใช้ คือการนับปีนักษัตรว่า ชวด ฉลู ขาล เถาะ มะโรง มะเส็ง มะเมีย มะแม วอก ระกา จอ กุน

แต่ความนิยมในปัจจุบันนั้น นิยมแบบทางภาคกลาง

นักษัตรลาว

ชาวลาวเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมอันเก่าแก่และงดงามที่เรียกว่า กลุ่มชนวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง เป็นกลุ่มชนที่มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ทั้งด้านศิลปะและวัฒนธรรม มีความใกล้ชิดกับไทยมากที่สุด การนับนักษัตรจัดเป็นวัฒนธรรมอันโดดเด่นอีกอย่างของชาวลาวในอดีต ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับภาคเหนือของไทย เพราะเป็นกลุ่มชนที่รับสืบทอดวัฒนธรรมร่วมกัน โดยเฉพาะอาณาจักรล้านช้างนั้นยึดมั่นปีนักษัตรแบบปีหนไทย

สัญลักษณ์ทางปีนักษัตร ได้แก่ ปีชวด คือ “หนู” ปีฉลูเป็น “งัว” หมายถึง วัว ในภาษาไทย คำว่า “เสือ” ใช้เหมือนกันในปีขาล เช่นเดียวกับ “กระต่าย” ปีเถาะ “งูใหญ่” หรือ “นาค” เป็นสัตว์ประจำปีมะโรง “งู” ปีมะเส็ง ปีมะเมียใช้ “ม่า” หรือม้า ปีมะแมเป็น “แบะ” ซึ่งก็คือแพะ ปีวอกใช้ “ลิ่ง” หรือลิง ปีระกา คือ “ไก” หมายถึงไก่ ปีจอใช้ “หมา” เหมือนกัน และปีกุนคือ “หมู”

ขณะที่ชาวไทลื้อซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองหลวงน้ำทา หลวงพูคา บ่อแก้ว ไชยะบุรี และหลวงพระบางของลาว บางส่วนเรียกปีนักษัตรต่างออกไป โดยเรียกปีชวดว่า “ไจ้” ปีฉลู คือ “เป้า” ปีขาล “ยี่” ส่วนปีเถาะเป็น “เม้า” ปีมะโรงเรียก “สี” ปีมะเส็งคือ “ไส้” ปีมะเมียเรียกว่า “สะง้า” ปีมะแม คือ “เม็ด” ปีวอก คือ “สัน” ปีระกาเป็น “เล้า” ปีจอ คือ “เส็ด” และปีกุนเรียกว่า “ไก้”

โดยรวมนั้น นักษัตรที่ใช้ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เหมือนกันกับนักษัตรของไทย ลาวเรียกปีนักษัตรเหมือนกับไทยต่างจากไทยที่สำเนียงการออกเสียงเท่านั้น (เจ้าฟ้าเพชรราชรัตนวงษา, 2011: 18-19)

นักษัตรกัมพูชา (เขมร) เมียนมาร์ (พม่า) และเวียดนาม

กลุ่มประเทศเหล่านี้ เป็นกลุ่มที่อยู่รอบๆ ประเทศไทย มักใช้นักษัตรนับรอบเวลา ประเทศกัมพูชา (เขมร) เรียกตามปีนักษัตร โดยจะมีชื่อสัตว์ประจำปีนั้นๆ เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีต

การนับรอบปีนักษัตรของกัมพูชา ปีนักษัตรลำดับที่ 1 คือ “จูด” ตรงกับปีชวดของไทย และมีสัญลักษณ์เป็น “กอนดล” ซึ่งหมายถึงหนู ปีต่อไปคือ “ชโลว” ตรงกับปีฉลู สัตว์ประจำปีคือ “โก” หรือวัว, “คาล” ตรงกับปีขาล สัญลักษณ์เป็น “คลา” นั่นคือเสือ, “เทาะฮ์” ตรงกับปีเถาะ มี “ต็วน ชาย” หรือกระต่ายเป็นสัตว์ประจำปี, “โรง” คือปีมะโรง งูใหญ่ หรือ “ป๊วะฮ์โทม” ในภาษาเขมร, “มซัญ” ตรงกับปีมะเส็ง สัตว์ประจำปีคือ “ป๊วะฮ์โตจ” หมายถึง งูเล็ก, “โมมี” คือปีมะเมีย ม้า หรือ “แซะฮ์”, “โมเม” ตรงกับปีมะแม สัตว์ประจำปีคือ “โปเป”, “โวก์” คือปีวอก ลิง หรือที่เรียกว่า “ซวา”, “โรกา” ตรงกับปีระกา สัญลักษณ์เป็น “เมือน” นั่นคือ ไก่, “จอ” แน่นอนว่าตรงกับปีจอ สัตว์ประจำปีเป็น “ชแก” ซึ่งหมายถึงสุนัข และ “กุร” ตรงกับปีกุน มี “จรูก” หรือหมูเป็นสัญลักษณ์

ชาวกัมพูชายังใช้นักษัตรดังกล่าวนี้กระทั่งปัจจุบัน ทางเมียนมาร์ (พม่า) ปรากฏการใช้รูปสัตว์เป็นสัญลักษณ์ของวัน (Myanmar-Burmese Zodiac Animal Signs, 2016: ออนไลน์) แต่ยังไม่พบแนวคิดเรื่องนักษัตรโดยตรง ส่วนเวียดนามรับแนวคิดเรื่องนักษัตรมาจากจีน แต่ปีเถาะ (ซึ่งจีนใช้กระต่ายเป็นสัญลักษณ์) เวียดนามใช้แมวเป็นสัญลักษณ์ (วรพล ไม้สน, 2556: 162-163)

นักษัตรมาเลเซีย, อินโดนีเซีย, บรูไน, ฟิลิปปินส์, สิงคโปร์

ประเทศเหล่านี้ มีลักษณะที่เป็นหมู่เกาะ การนับเวลาในมาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไนใช้ตามคริสต์ศักราช เนื่องจากประเทศมาเลเซียมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติจึงมีการใช้ปฏิทินฮิจเราะฮ์ (ฮ.ศ.) หรือปฏิทินอิสลาม ซึ่งเป็นระบบปฏิทินจันทรคติที่ประกอบด้วย 12 เดือนทางจันทรคติ ในหนึ่งปีจะมี 354 หรือ 355 วัน ใช้กำหนดวันที่เหมาะสมในการเฉลิมฉลองวันสำคัญและเทศกาลในศาสนาอิสลาม เช่น เดือนเราะมะฎอน แปลว่า ร้อนจัด หมายถึง เดือนที่เก้า เป็นเดือนที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในปฏิทินฮิจเราะฮ์ ชาวมุสลิมจะถือศีลอดในช่วงเช้าจนถึงตะวันตกดิน ภาษามาเลเซียเรียกเดือนนี้ว่า Ramadan รา มา ดัน แปลว่า เดือนที่ 9 ของปีปฏิทินฮิจเราะฮ์ เป็นเดือนแห่งการถือศีลอด

อย่างไรก็ตาม ประเทศมุสลิมหลายประเทศรวมทั้งประเทศมาเลเซีย (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2559: ออนไลน์) ใช้ปฏิทินฮิจเราะฮ์ ควบคู่ไปกับปฏิทินเกรโกเรียน หน่วยราชการบางแห่งของประเทศมาเลเซีย เช่น Dewan Bahasa dan Pustaka ซึ่งเป็นสภาภาษาและหนังสือจะลงวันที่ออกหนังสือราชการควบคู่กันทั้งปฏิทินคริสต์ศักราชและปฏิทินฮิจเราะฮ์ศักราชเช่น 7 Jun 2004 ควบกับ 18 Rabiulakhir 1425 สำหรับประเทศ ซึ่งไม่ได้ปรากฏเรื่องราวของนักษัตรเลย

การนับเวลาในอินโดนีเซียใช้ตามคริสต์ศักราช แต่โดยทั่วไปแล้วคนอินโดนีเซียรู้จักปีนักษัตรเป็นอย่างดี และเรียกปีนักษัตร ว่า shio ชี โย ซึ่งเป็นคำที่รับมาจากคำในภาษาจีน คำนี้เริ่มต้นใช้โดยคนที่มีเชื้อสายจีนซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย จนกระทั่งต่อมากลายเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย Shio ชีโย มีทั้งหมด 12 ปี เหมือนกับที่ใช้ในประเทศไทย ชื่อเรียกแต่ละปีจะใช้คำศัพท์เป็นชื่อเรียกสัตว์ตามสัญลักษณ์ของปีนั้นๆ ดังนี้

Shio Tikus ชี โย ตี กุซ หมายถึง ปีชวด คำว่า tikus ตี กุซ แปลว่า หนู Shio Kerbau ชี โย เกอร์ เบา หมายถึงปีฉลูในภาษาไทย แต่คำว่า kerbau เกอร์ เบา ในภาษาอินโดนีเซียแปลว่า ควาย Shio Macan ชี โย มา จัน หมายถึง ปีขาล คำว่า macan มา จัน แปลว่า เสือ Shio Kelinci ชี โย เกอ ลิน จี หมายถึง ปีเถาะ คำว่า kelinci เกอ ลิน จี แปลว่า กระต่าย Shio Naga ชี โย นา กา หมายถึง ปีมะโรง คำว่า naga นา กา แปลว่า มังกร Shio Ular ชี โย อู ลาร์ หมายถึง ปีมะเส็ง คำว่า ular อู ลาร์ แปลว่า งู Shio Kuda ชี โย กู ดา หมายถึง ปีมะเมีย คำว่า kuda กู ดา แปลว่า ม้า Shio Kambing ชี โย กัม บิง หมายถึง ปีมะแม คำว่า kambing กัม บิง แปลว่า แพะ Shio Monyet ชี โย โม เญ็ต หมายถึง ปีวอก คำว่า monyet โม เญ็ต แปลว่า ลิง Shio Ayam ชี โย อา ยัม หมายถึง ปีระกา คำว่า ayam อา ยัม แปลว่า ไก่ Shio Anjing ชี โย อัน จิง หมายถึง ปีจอ คำว่า anjing อัน จิงแปลว่า หมา Shio Babi ชี โย บา บี หมายถึง ปีกุน คำว่า babi บา บี แปลว่า หมู

สำหรับบรูไนและฟิลิปปินส์ยังไม่พบความเกี่ยวพันเรื่องนักษัตรโดยตรง มีการนับปีตามคริสต์ศักราช ส่วนสิงคโปร์ยังมีความเชื่อแบบนักษัตรฝังรากลึกมาจากชาวจีน เพราะชาวสิงคโปร์ส่วนใหญ่นั้นเป็นคนเชื้อสายจีน (ร้อยละ 75) เรื่องนักษัตรยังปรากฏในรูปของศิลปวัฒนธรรม เช่น เทศกาลตรุษจีน (Chinese New Year) ในเดือนกุมภาพันธ์ เป็นต้น

ตารางเปรียบเทียบนักษัตรในกลุ่มประเทศอาเซียน

ไทย	ชวด	ฉลู	ขาล	เถาะ	มะโรง	มะเส็ง	มะเมีย	มะแม	วอก	ระกา	จอ	กุน
ลาว	ไจ้	เป้า	ยี่	เม้า	สี	ไส้	สะง้า	เม็ด	สัน	เล้า	เส็ด	ไก้
กัมพูชา	จูด	ชโลว	คาล	เทาะฮ์	โรง	มซัญ	โมมี	โมเม	โวก์	โรกา	จอ	กุร
เมียนม่าร์	*ยังไม่พบความเกี่ยวพันเรื่องนักษัตรโดยตรง*											
(จีน)	*สู่*	*หนิว*	*ฮู่*	*ทู่*	*หลง*	*เสอ*	*หม่า*	*หยาง*	*โหว*	*จี่*	*โก่ว*	*จู*
เวียดนาม	*ทั้งสองประเทศนี้ใช้นักษัตรแบบจีน*											
สิงคโปร์												
อินโดนีเซีย	ตีกุซ	เกอร์ (ควาย)	มาจัน	เกอ ลิน จี	นากา	อูลาร์	กูดา	กัมบิง	โมเญ็ต	อายัม	อัน จิง	บาบี
มาเลเซีย	*ทั้งสามประเทศนี้ยังไม่พบความเกี่ยวพันเรื่องนักษัตรโดยตรง*											
บรูไน												
ฟิลิปปินส์												

รูปแบบนักษัตรของกลุ่มประเทศอาเซียน

บริเวณที่ใช้สิบสองนักษัตรนอกจากนอกจากกลุ่มประเทศอาเซียน ยังมีที่อื่นๆ ในย่านเอเชีย เช่น จีน สิบสองพันนา ญี่ปุ่น เกาหลี ทิเบต ญวน ไทยใหญ่ มีการลำดับปีก่อนหลังตรงกัน แต่บางแห่งมีการเรียกชื่อปีหรือใช้สัตว์แตกต่างกันบ้าง เช่น ปีมะโรง ของจีนใช้มังกร ปีเถาะ ของญี่ปุ่นใช้แมว ปีฉลูของเวียดนามใช้ควาย ปีกุนของชาวล้านนาฝ่ายไทยใช้ช้าง ฯลฯ

เรื่องสิบสองนักษัตรนี้ สุจิตต์ วงศ์เทศ อ้างถึงสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ซึ่งเห็นว่ามาจากทางจีน ไม่มีในอินเดีย และอีกท่านหนึ่งที่เห็นตรงกัน คือ ส.พลายน้อย ซึ่งเห็นว่าในอินเดียมีดาวนักษัตร แต่ก็มีไม่ครบตรงตามปีนักษัตรที่ทางเราใช้กันอยู่ ส่วนทางญี่ปุ่น เวียดนาม ธิเบต ได้รับอิทธิพลจากจีนแผ่เข้าไปเป็นปกติ จึงได้รับแนวคิดปีนักษัตรนี้ไว้ด้วย (สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2559: ออนไลน์) ส่วนไทยและบ้านเมืองอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คงรับมาผ่านกลุ่มชนชายแดนจีนทางตอนใต้อีกทอดหนึ่ง หรือเมื่อครั้งที่จีนเข้ามาติดต่อค้าขาย

ภาพนักษัตรจีน

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (29 ธันวาคม 2554).

อธิบายว่า วงในเป็นรูปสัตว์ประจำทิศทั้ง 4 คือ มังกร หงส์ เสือ และเต่า วงถัดออกมาคือสิบสองนักษัตร และวงนอกเป็นสัตว์ 28 ตัว ลายเส้นบนคันฉ่องโลหะยุคราชวงศ์ถัง ค.ศ. (618-905 (พ.ศ. 1161-1448)

การที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลของแต่ละประเทศภูมิภาคอาเซียนรวมไปถึงประเทศเพื่อนบ้าน จะปรากฏรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากนักษัตร 2 รูปแบบหลัก คือ การใช้นักษัตรเพื่อนับเวลา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อของแต่ละประเทศและรูปแบบของการคาดเดาอนาคตหรือความเชื่อทางโหราศาสตร์ ซึ่งมีคำพยากรณ์เกี่ยวกับนักษัตรดังปรากฏในตำราโหราศาสตร์ เช่น พรหมชาติ หรือโหราศาสตร์จีน โดยเฉพาะเรื่องปีชง ถือว่าชาวไทย-จีนให้ความสำคัญ ไม่ใช่เฉพาะไทยเท่านั้น กลุ่มประเทศอาเซียนหลายๆ ประเทศมักจะมีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวนี้ เช่น สิงคโปร์, เวียดนาม ฯลฯ ความเชื่อเหล่านี้ดูจะมีอิทธิพลมากขึ้นทุกวัน อาจเพราะชาวจีนนั้นไปอาศัยอยู่แทบทุกประเทศในโลกและมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจ จึงไม่แปลกที่วัฒนธรรมความเชื่อดังกล่าวจะแพร่กระจายไป และเรื่องการทำนายทายทักก็มักจะถูกกับจริตนิสัยของมนุษย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

แม้ว่านักษัตรแต่ละภูมิภาคจะมีความคล้ายคลึงกัน เพราะวัฒนธรรมไหลบ่าเข้าหากัน เมื่อพิจารณาในรายละเอียด จะพบว่า ในบรรดา 12 นักษัตร “มะโรง” (หลง ในภาษาจีน, มังกรหรือพญานาค ในความหมายของไทย) เป็นนักษัตรที่ค่อนข้างมีอิทธิพลแทบทุกประเทศในแถบอาเซียน เช่น เมียนมาร์(พม่า) ลาว ไทย กัมพูชา(เขมร) สิงคโปร์ รวมไปถึงจีน ญี่ปุ่น เกาหลี อันเป็นประเทศเพื่อนบ้านของอาเซียนด้วย

ว่ากันว่าในอดีตมังกรอยู่ในฐานะเทพเจ้าผู้เป็นตัวแทนของฟ้าฝน ซึ่งเป็นความอุดมสมบูรณ์ในวัฒนธรรมการเพาะปลูก และถูกใช้เป็นสัญลักษณ์มงคลตามความเชื่อของคนโบราณ เมื่อสังคมได้เข้าสู่สังคมที่มีการแบ่งชนชั้นศักดินาอย่างชัดเจน มังกรในฐานะสัญลักษณ์ของธรรมชาติก็กลับกลายมาเป็นสัญลักษณ์มงคลของทุกชนชั้น ตั้งแต่กษัตริย์ (เช่น ฮ่องเต้) จนถึงประชาชนทั่วไปรวมทั้งถูกใช้ผนวกเข้ากับอำนาจของผู้ปกครองเพื่อเสริมบารมีอีกด้วย

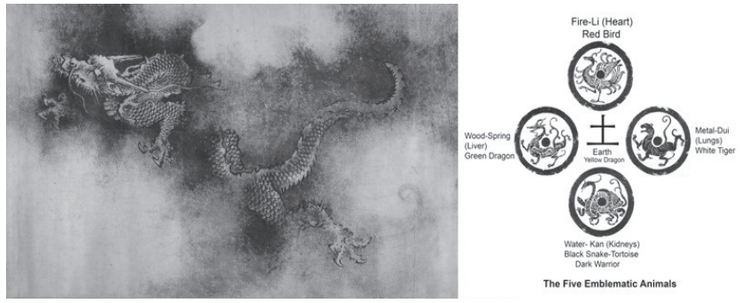

ภาพเขียนสีน้ำ รูปมังกร “เจ้าสายฝน” ของ Chen Rong จิตรกรสมัยราชวงศ์ซ่ง และมังกรซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครอง หมายถึง กษัตริย์ (วัฒนธรรมมังกรของชาวจีน, 2014)

เมื่อพุทธศาสนาเผยแพร่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ มังกรจึงถูกเชื่อมโยงเข้ากับตำนานเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา เนื่องจากทั้งมังกรและนาคต่างก็เป็นเทพผู้ให้น้ำให้ฝนเหมือนกัน (มังกรให้ฝน-พญานาคให้น้ำ) แนวคิดนี้จึงกระจายไปสู่กลุ่มประเทศอาเซียนซึ่งมีการติดต่อกันมาช้านานก็เป็นได้

อีกเหตุผลหนึ่ง เรื่องราวของมังกร(หรือนาค)มีปรากฏในวัฒนธรรมต่างๆ ในแถบกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งโดยมากจะเห็นว่าเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา มีความเป็นไปได้ที่ความเชื่อเหล่านี้มาจากพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งชี้ให้เห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนาอาจเป็นจุดเริ่มของมังกรที่ผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่นก็เป็นได้

พระพุทธรูปปางนาคปรก (สมัยพระไชยเชฏฐาธิราช)
วัดพระธาตุบังพวน จ.หนองคาย

ฉะนั้น เรื่อง “มะโรง” (มังกร, พญานาค) จึงเป็นนักษัตรที่น่าจะรับมาจากพระพุทธศาสนาและมีอิทธิพลต่อกลุ่มประเทศอาเซียนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ถูกใช้ในฐานะความหมายของสิ่งมงคลในวัฒนธรรมของชาวอาเซียน และปรากฏตัวในรูปลักษณ์ที่แตกต่างออกไปจากเดิมในสื่อต่างๆ ของวัฒนธรรมร่วมสมัย ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ เกมส์ เครื่องใช้ รูปแบบที่อยู่อาศัย และของเล่นต่างๆ อีกด้วย

สรุป

กำเนิดนักษัตรมีที่มา 2 ทาง คือจากแนวความคิดของกรีกและตุรกี และจากแนวความคิดของนักปราชญ์จีน แต่กลุ่มประเทศอาเซียนส่วนมากได้รับอิทธิพลนักษัตรแบบจีนมากกว่าชาติใดในโลก ปัจจุบัน ประเทศที่นิยมใช้สิบสองนักษัตรนั้นมีเฉพาะในกลุ่มเอเชีย กรณีของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมากเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์กันสองส่วนหลัก คือกลุ่มประเทศที่มีอารยธรรมใกล้เคียงกัน ก็มักจะมีความเชื่อเรื่องนักษัตรที่คล้ายคลึงกัน และเป็นกลุ่มประเทศที่นับถือศาสนาเดียวกัน ซึ่งจัดได้ 3 กลุ่ม (ศาสนากระแสหลัก) ดังนี้

กลุ่มประเทศที่นับถือพุทธ ไทย ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา(เขมร) สิงคโปร์ (ได้รับอิทธิพลมาจากจีน)

กลุ่มประเทศที่นับถืออิสลาม ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน (มีบางประเทศคืออินโดนีเซียปรากฏความเชื่อเรื่องนักษัตรอยู่บ้าง ซึ่งได้รับมาจากชาวจีน)

กลุ่มประเทศที่นับถือคริสต์ ได้แก่ ฟิลิปปินส์ (ยังไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องนักษัตร)

กล่าวได้ว่า ประเทศที่นับถือพุทธศาสนาโดยมากให้ความสำคัญเรื่องนักษัตรซึ่งปรากฏในรูปของการนับเวลาและความเชื่อในเรื่องโชคลาง นอกจากนี้ วัฒนธรรมประเพณีร่วมกันของภูมิภาคอาจแสดงถึงการเป็นคนเชื้อชาติเดียวกัน และเป็นร่องรอยการติดต่อสัมพันธ์ที่มีมานาน ก่อนการเข้ามาผสมผสานของวัฒนธรรมจากภายนอก ทำให้เกิดความหลากหลายในแต่ละท้องถิ่นตามมานั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2527). *จารึกสมัยสุโขทัย.* กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ชิว ซู หลุน. (2548). *ถังซำจั๋ง จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง.* กรุงเทพฯ: มติชน.

เจ้าฟ้าเพชรราชรัตนวงษา. (2011). *โหราศาสตร์ลาว ภาคต้น. แปลจาก โหราศาสตร์ลาว ภาคต้น โดย มหาสีลา วีระวงศ์.* สำนักพิมพ์ดอกเกดและโครงการเพื่อการพัฒนาศาสนา.

พระมหายงยุทธ ธีรธมฺโม (พลมั่น). (2556). *ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องดาราศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา.* ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมปอง มุทิโต. (2547). *คัมภีร์อภิธานวรรณนา.* กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.

เทพย์ สาริกบุตร. (2504). *คัมภีร์พรหมชาติ.* พระนคร: อุตสาหกรรมการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2500). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฏกํ 2500.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542.* กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

ระวี ภาวิไล. (2543). *โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

วรพล ไม้สน. (2556). *ดาราศาสตร์พื้นบ้านไทย.* กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งพับลิชชิ่ง.

Francis Story. (1983). *God and The Universe in Buddhist Perspective.* Kandy: The Wheel Publication.

Woody Prieb. (2004). *Dharmodynamics.* Bangkok: Vuthiphong Priebjrivit.

Website:

ตำนานเรื่องราวของดาว 12 นักษัตร. สืบค้น เมื่อ 2 เมษายน 2558 จาก https://khunatham.wordpress.com/.

พระครูวรวิริยคุณ (ปราโมทย์ ปสุโต). (8 มิถุนายน 2553). *ปีนักษัตรกับความเชื่อของคนเมืองนครศรีธรรมราช.* สืบค้นจาก http://prakruwaraviriyakul.blogspot.com/2010/06/blog-post_08.html

วัฒนธรรมมังกรของชาวจีน. สืบค้น เมื่อ 10 มิถุนายน 2014 จาก https://monsterarchaeologist.wordpress.com/2014/06/10.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (23 เมษายน 2559). *องค์ความรู้ ภาษา-วัฒนธรรม.* เดลินิวส์. จาก http://www.dailynews.co.th/article/

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (29 ธันวาคม 2554). *ปีมะโรงงูใหญ่เริ่มเดือนอ้ายหลังลอยกระทง.* มติชนรายวัน. สืบค้นจาก http://www.sujitwongthes.com/2011/12/siam29122554/.

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (23 เมษายน 2559). *นับปีแบบเอเชีย 1 รอบ สิบสองนักษัตร.* สืบค้นจาก http://www.sujitwongthes.com/suvarnabhumi/2011/04/.

Myanmar-Burmese Zodiac Animal Signs. Retrieved April 23, 2016, from http://www.whats-your-sign.com/burmese-zodiac-animal-signs.html/.

การพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนเพื่อความยั่งยืนของชุมชน: ศึกษากรณี 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้

The Development of Community Living near the Territory for the Sustainability: A Case Study of 3 Provinces near the Combodian Territory

พระมหาประสิทธิ์ ญาณปปทีโป*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้ 2) เพื่อศึกษาแนวทางเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการศึกษาในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ เพราะมีประสบการณ์ด้านการเผชิญปัญหาชายแดนเมื่อครั้งปี 2553 ในข้อพิพาทระหว่างไทย และกัมพูชา ด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามและสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก และใช้วิธี (Snowball Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด นำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction) ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในพื้นที่ชายแดน มีวิถีชีวิตเกษตรกรรม บางส่วนเป็นชุมชนจัดตั้งขึ้นใหม่ ด้วยการจัดสรรพื้นที่ทำกินโดยฝ่ายราชการ และมีการขยายตัวของชุมชนดั่งเดิม ตลอดจนมีการย้ายถิ่นฐานทำกินเพื่อหาแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์กว่า มีศาสนาพุทธและวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์ท้องถิ่นเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจ แนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายแดนด้วย 3 ฐานสำคัญ กระบวนการทางการศึกษา พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และ 4 เสาหลัก ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน ความมั่นคงและปลอดภัย สังคมสันติสุขโดยภาครัฐ เอกชน และประชาชนใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมและกระบวนการทางประชาธิปไตยที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนาด้วยระบบการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชน ที่ใช้นโยบายท้องถิ่นผสานกับนโยบายของรัฐบาล

คำสำคัญ: วิถีชีวิต, ชุมชนในพื้นที่ชายแดน, 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้, ความยั่งยืนของชุมชน

---

* ประธานกลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม, วัดสระเกศ, กรุงเทพฯ

Abstract

The objective of this is 1) to study the conditions for living by the community in the Esan, 2) to study the guidelines for community sustainable development basedon theses areas: Srisaket, Surin, and Buriram due to the territorry issue between Thailand and Cambodia. This is qualitative research by field data collection and in-depth interview by means of snowball sampling in order to gaining the most actual data and analytic induction. The results are as follows: community of territory is agricultural type, partly newly established by the authorities and extened original community, with moving in for better living for abundant resources, with Buddhism and local ethnic cultures as spiritual center. The frameworks for community development in the territory are based on 3: education, Buddhism and culture and 4 pillars: natural resources, community economy, security and safety, peaceful society by government, private and people sectors based on the parcipatory democracy represented by the local goverment for dynmization and mobilization of development mingled by the local and the central goverment's policy.

Keywords: Lifestyle, Community near the Territory, Three south northeast Provinces, Community Sustainability.

บทนำ

ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย มีเขตแดนด้านตะวันออกติดต่อประเทศกัมพูชา มีระยะทางทั้งหมด 798 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดสระแก้ว ในอดีตต้องเผชิญปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ก็มีความสงบพอเป็นอยู่กันได้ ชุมชนชายแดนไทย–กัมพูชาเป็นจุดที่มีความเสี่ยงมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน เช่น ได้รับประสบการณ์สำคัญร่วมกันคือการสู้รบ บริเวณชายแดนของเขมร 3 ฝ่าย การให้สัมปทานป่าไม้และการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปอ มันสำปะหลัง ยูคาลิปตัส ต่อมามีการเปิดตลาดช่องจอมเพื่อการเชื่อมสัมพันธ์ทางด้านการค้าตามแนวชายแดน พร้อมทั้งได้มีการเปิดบ่อนการพนัน ซึ่งชุมชนได้รับประโยชน์น้อยมาก ชุมชนยังเป็นหนี้เช่นเดิม และมีแนวโน้มสูงขึ้น จะเห็นได้จากการอพยพแรงงานไปทำงานต่างถิ่นเป็นภาพสะท้อนความไม่มั่นคงของชีวิตและครอบครัว กระทั่งเมื่อวันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2553 เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรง ระหว่างทหารไทยและกัมพูชา สร้างความเดือดร้อนและสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ มีราษฎรอพยพมากกว่า 8,000 คน นำไปสู่ความตึงเครียดในพื้นที่ชายแดนอีกครั้ง กระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน

นอกจากนั้นยังมีการเปิดบ่อนการพนันตามช่องผ่านแดนต่างๆ ทำให้ประชาชนข้ามแดนไปเล่นกันอย่างมาก ทำให้เกิดผลกระทบเสี่ยงต่อปัญหาต่างๆ ดังที่ รัตพงษ์ สอนสุภาพ ได้ศึกษาผลกระทบจากบ่อนการพนันตามแนวชายแดน พบว่ากระทบต่อความเสี่ยง ด้านลบต่อสังคม เชื่อว่าเป็นแหล่งฟอกเงิน แหล่งหลบซ่อนของอาชญากรที่หลบหนีการจับกุมค้ายาเสพติด และการค้าประเวณี ซึ่งการพนันเป็นต้นตอของปัญหาหลายอย่าง เช่น ปัญหาการติดการพนัน ปัญหาเศรษฐกิจครัวเรือน ปัญหาการก่ออาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชัน นอกจากนั้นแล้วชุมชนตามชายแดนไทย-กัมพูชา ยังมีทุ่นระเบิดฝังอยู่ 934 แห่ง ไม่มีการทำเครื่องหมายเตือนภัย ยกเว้นบริเวณที่มีปฏิบัติการเก็บกู้กวาดล้าง หน่วยงานทหารมีแผนที่พื้นที่ที่มีทุ่นระเบิดเพียงบางแห่งเท่านั้น ทุกวันนี้ พลเรือนจำนวนมากยังคงเสี่ยงภัยอย่างมากเมื่อเข้าไปในพื้นที่ที่รู้ว่ามีทุ่นระเบิดฝังอยู่เพื่อหาอาหาร เก็บฟืน และทำการเกษตร เพื่อยังชีพทางเลือกอื่นไม่เปิดโอกาสให้มีงานทำมากนัก จึงมีแรงบีบบังคับให้พวกเขาต้องใช้พื้นที่เหล่านั้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน เพื่อความยั่งยืนของชุมชนศึกษากรณี 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้เป็นอย่างไร และแนวทางเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้ และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนควรเป็นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์ (Observation) ในพื้นที่ทั้งในลักษณะมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในกิจกรรม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เพื่อจะได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ถึงสภาพจริงและกระบวนการทางชุมชนที่มีกลไกเฉพาะ ซึ่งบางครั้งอาจใช้เวลาในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกนึกคิดและปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นให้มากที่สุด

ใช้ระเบียบการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ได้เลือกกลุ่มสัมภาษณ์แบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนและการพัฒนาชุมชนชายแดน (key informants) และใช้วิธี Snow ball เพื่อก้าวไปสู่ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มขึ้น ในแต่ละจังหวัดๆ ละ 9 ท่าน ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยเทคนิคสามเส้า (Methodological Triangulation) จากการให้ข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูลนำข้อมูลที่ได้มาจัดจัดระเบียบข้อมูล (Data organizing) เพื่อทำให้ข้อมูลเป็นระเบียบทั้งทางกายภาพและในทางเนื้อหา พร้อมที่จะแสดงและนำเสนออย่างเป็นระบบได้ ซึ่งจะนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลงานการวิจัย (Conclusion, interpretation and verification) เป็นกระบวนการวิเคราะห์หาข้อสรุปและการตีความหมายของผล หรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูลซึ่งจะออกมาในรูปของคำอธิบาย กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องที่ทำการวิจัยนี้ให้มีความชัดเจนเชิงรูปธรรมด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพวิถีชีวิตชุมชนชายแดน พบว่า จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์จำแนกลักษณะปัญหาความมั่นคงในวิถีชีวิตชุมชนชายแดนไทยกัมพูชาในเขต 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้มีความเสี่ยงต่อการเผชิญหน้ากับผลกระทบทางการสู้รบทั้งระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในที่นี่หมายถึง กัมพูชา ที่เคยมีปัญหามาก่อนหน้านี้มาอย่างยาวนาน และยังไม่มีแนวโน้มที่จะดีขึ้น ทำให้เกิดความระแวงต่อกันทั้งในระดับชุมชนและระบบผู้นำท้องถิ่น ที่ไม่ได้มีการสานสัมพันธ์กันอย่างดีพอ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้องขึ้นอยู่กับรัฐบาลของแต่ละยุคสมัยซึ่งจะมีนโยบายระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้ขาดการสนับสนุนระดับการสัมพันธ์เชิงท้องถิ่นไป แม้จะมีการสานสัมพันธ์เชิงเครือญาติ แต่เมื่อเกิดการขาดช่วงไป เด็กยุคใหม่ก็ไม่มีความสัมพันธ์กันแล้วเกิดช่องว่างระหว่างญาติ ทำให้กลายเป็นเพียงญาติห่างๆ ที่ไม่ได้มีผลต่อกันมากนักโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดศรีสะเกษ

ความมั่นคงด้านสุขภาพอนามัยสำหรับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน เพราะอยู่ห่างไกลระบบการดูแลเรื่องสุขภาพ มีโรงพยาบาลน้อย แต่ก็ถือว่าโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และ อสม. ประจำหมู่บ้านมีการสร้างเครือข่ายที่ดี และใกล้ชิดกับชุมชนที่แม้จะศักยภาพน้อยต่อการรับมือด้านสุขภาพเกี่ยวกับโรคร้ายแรง เช่น โรคมาลาเรีย ที่หายไปจากชุมชนชายแดนไปนานแล้ว ด้วยการดำเนินการทางด้านสาธารณสุขที่ดี และสภาพป่าทึบที่หายไปทำให้ไข้มาลาเรียพบได้กับทหารพราน ตำรวจตระเวนชายแดน หรือคนเดินป่าเท่านั้น ยังไม่ระบาดในผู้คนของชุมชน แต่โรคไข้เลือดออก ก็ยังระบาดได้ในทุกๆ ฤดูฝนที่มีฝนตกใหม่ทำให้เพาะพันธุ์ยุงลายเยอะขึ้น และทำให้เกิดการระบาดของไข้เลือดออก ซึ่งพื้นที่ชุมชนชายแดนนั้นติดกับพื้นที่ป่าทำให้ใกล้กับแห่งเพาะเชื้อได้ง่าย

ด้านอาชีพของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านไร่ นาติดป่าชายแดน ผู้คนอาศัยอยู่กระจัดกระจายกัน ทำไร่ ทำนาแผ้วถางป่าหาของป่าและค้าขายกับชายแดน แล้วเปลี่ยนสินค้าหลักคือของป่า วัว ควาย ดั่งในตำนานของบ้านบาระแนะ ที่มีชื่อแปลว่า ไถหัก สะท้อนถึงอาชีพหลักคือการทำนา ซึ่งจะต้องบุกเบิกที่ดินอันเต็มไปด้วยไม้น้อยใหญ่และก้อนหิน ทำให้ไถต้องปักทิ่มงัดด้วยแรงควายจนไถหักและก็ต้องเปลี่ยนไถใหม่อยู่เรื่อยๆ กระทั่งเป็นที่มาของชื่อชุมชนและมีหลวงพ่ออิ ที่มีชาวบ้านเอาควายไปผูกไว้จนแขนหัก ในบริเวณช่องบาระแนะ อันเป็นช่องเขาไว้ใช้เดินทางผ่านแดนติดต่อกันระหว่างคนไทยและคนกัมพูชา เพราะชุมชนบาระแนะเดิมนั้นส่วนใหญ่เป็นคนเขมรสูงคือฝั่งไทยที่ประกอบไปด้วยโคราช บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ส่วนกัมพูชาเป็นเขมรต่ำเขตอุดรมีชัย เขตเพี้ยวิหาร เขตบันเตียเมียนเจย โดยสินค้ายุคเดิมนั้นก็จะเน้นไปที่ของป่า สัตว์ป่าของเก่า ข้าว แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบตามตะเข็บชายแดนกองกำลังทหารไทย ได้ผลักดันคนกัมพูชากลับไป หรือส่งต่อสู่ศูนย์พักพิงผู้อพยพ โดยเฉพาะชุมชนบ้านบาระแนะที่เป็นพื้นที่สีแดง จึงถูกผลักดันออกมาอยู่บริเวณบ้านตาเยาในปัจจุบัน โดยทหารได้จัดสรรที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำนา ที่ทำไร่ แหล่งน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ โดยมีอาชีพหลักคือ กสิกรรม ปลูกมากที่สุดคือ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวและยางพารา ด้วยความเป็นพื้นที่พิเศษมีการจัดสรรที่ดินให้เป็นสัดส่วน ที่อยู่อาศัย ที่ไร่ที่นา ชัดเจน ทำให้ชาวบ้านแบ่งพื้นที่การเพาะปลูกพร้อมทั้งมีแหล่งน้ำของแต่ละชุมชนที่มีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี เพื่อการบริโภคและการเกษตรทำให้สามารถที่จะเพาะปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปี แต่ก็ประสบปัญหาเหมือนกับเกษตรกรทั่วไปคือ ราคาผลผลิตต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งพื้นที่ของบาระแนะนั้น มีความจำเพาะคือขยายไม่ได้ ขายไม่ได้ ทำให้ผลผลิตที่ทำได้ในแต่ละปีจะเท่าเดิมขณะที่ต้นทุนและราคาขายสวนทางกัน สร้างความเดือนร้อนให้กับชุมชนจนพ่อบ้านหรือลูกสาวชาย จะต้องออกจากชุมชนไปทำงานต่างจังหวัด และในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเงินมาจุนเจือส่วนต่างของราคาผลผลิต และเป็นต้นทุนในการทำนาทำไร่ในฤดูกาลต่อไป

ในด้านส่งแวดล้อมของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ วิถีชีวิตชุมชนส่วนใหญ่ อยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกลอยู่แถบชายแดนไทยกัมพูชา บริเวณเทือกเขาพนมดงรักและเทือกเขาอุทยานแห่งชาติตาพระยา อันเป็นเทือกเขาที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์มาแต่เก่าก่อน โดยเทือกเขาพนมดงรัก มีลักษณะเป็นเทือกเขาป่าดงดิบมีต้นไม้ใหญ่ สัตว์ป่ามากมาย แต่เก่าก่อนนั้นการเดินป่าเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะป่าหนาแน่นมองแทบไม่เห็นตะวัน ต้นไม้ใหญ่ใบปกคลุมพื้นดิน มีความชุ่มชื้นตลอดปี

แม้ไม่มีฝนแหล่งน้ำก็ไม่เคยแห้งเหือด ขณะที่เทือกเขาอุทยานแห่งชาติตาพระยา เทือกเขาบรรทัดมีลักษณะสลับสับกันระหว่างป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง เป็นป่าดงดิบแล้ง เพราะพื้นดินเป็นหินและทรายทอดยาวไปทางจังหวัดสระแก้วยิ่งเห็นชัดเจนมากขึ้น สมัยก่อนนั้น ชุมชนก็มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าและน้ำอย่างเต็มที่ เพราะคนน้อยและป่าไม้ก็ยังอุดมสมบูรณ์ดีอยู่ ชุมชนไม่เคยขาดแคลนเรื่องน้ำและอาหาร จึงมีประชาชนอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ จากพื้นที่ต่างๆ ผสมผสานกับคนกลุ่มเดิม แต่เมื่อมาอยู่ในพื้นที่ชายแดนก็ได้รับผลกระทบจากการสู้รบของฝั่งกัมพูชา มาตั้งแต่สมัยที่เขมรเกิดแบ่งแยกกันสู้รบกับคนกัมพูชากันเอง เกิดเป็นสงครามกลางเมือง ระหว่างคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย ในช่วงปี 2513-2525 เกิดศึกปะทะกันหลายครั้ง ตั้งแต่ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว โดยเฉพาะจังหวัดบุรีรัมย์มีจุดยุทธศาสตร์หลายแห่งที่เผชิญกับปัญหาการสู้รบยาวนาน โดยเฉพาะบริเวณชุมชนบ้านบาระแนะ ไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ แถมยังถูกผลักดันออกนอกพื้นที่เมื่อเกิดการสู้รบกัน

ด้านปลอดภัยของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนในพื้นที่ชายแดน 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ คือศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาตร์ที่ใกล้เคียงกันก็จริง แต่ลักษณะจำเพาะของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันมาก มีผลให้ลักษณะความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดนี้มีความแตกต่างกัน แต่เกณฑ์ค่าความเสี่ยงยังสูงอยู่ คือมีความปลอดภัยน้อยหากมีการสู้รบ ซึ่งมีแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นอีก เพราะปัจจัยที่พบเป็นประเด็นสำคัญคือ ยังมีจุดที่เป็นข้อพิพาทอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ยังมีการตรึงกำลังตำรวจรักษาชายแดนไว้ แม้มีข้อตกลงในการหยุดยิงและมีตัวกลางเข้ามากั้นระหว่างทหารไทยกับกัมพูชา แต่ตัวแปรสำคัญอยู่ที่คณะรัฐบาลของแต่ละยุคสมัยมากกว่า ที่จะดำเนินนโยบายในเรื่องเหล่านี้อย่างไรให้ดีที่สุด เช่นหลังจากที่รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะแล้ว การสู้รบก็ยุติลง เมื่อถึงสมัยนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นโยบายต่างประเทศกับกัมพูชา มีแนวโน้มใช้การร่วมมือกันมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนรัฐบาลก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนชายแดนมากเหมือนกัน เพราะแต่ละยุครัฐบาลก็จะมีนโยบายและความเข้มงวดแตกต่างกันไป

แนวทางการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนอีสานใต้ จะต้องได้รับความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชนและประชาชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมและกระบวนการทางประชาธิปไตย ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ด้วยระบบการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชนที่ใช้นโยบายท้องถิ่นผสานกับนโยบายของรัฐบาล ถือเป็นฐานรากสำคัญ เพื่อที่จะผลักดันนโยบายการพัฒนาผ่านกระบวนการต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ กระบวนการทางการศึกษา

ให้ความรู้ประชาชนโดยมีโรงเรียน ศูนย์เรียนรู้และบุคลากรทางการศึกษา ที่เป็นทางการและปราชญ์ชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นทางการ สร้างกระบวนการจัดการความรู้ ให้ชุมชนเกิดกลไกการถ่ายทอดและสร้างสรรค์เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีกลไกทั้งทางด้านศาสนธรรม คือคำสอนที่เป็นประโยชน์ใช้ได้และเกิดผลจริง ศาสนสถานคือวัด ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งส่วนราชการและเอกชนก็มาใช้พื้นที่วัดเพื่อรวมมวลชน และวัดก็มีศาสนบุคคล คือพระที่เป็นผู้นำทางจิตใจในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทั้งด้านศาสนาและด้านการพัฒนา พระพุทธศาสนาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถนำมาเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนให้เกิดความสุขและมีความยั่งยืนวัฒนธรรมความเชื่อดั่งเดิมของแต่ละชาติพันธุ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน ยังมีความเข้มข้นอยู่มาก แม้จะถูกกระแสโลกาภิวัฒน์หรือกระแสวัฒนธรรมไทยภาคกลางเข้าไปมีอิทธิพลมากขึ้น แต่ 3 กลุ่มชาติพันธุ์หลัก คือ ไทยเขมร ไทยลาว ไทยส่วย และอื่นๆ ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมหรือฮีตของตนเองได้อย่างมั่นคง ซึ่งผสมผสานกับหลักการทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตชุมชนด้านวัฒนธรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อดั่งเดิมตั้งแต่เกิดกระทั่งเสียชีวิต เกี่ยวโยงกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น การนำวัฒนธรรมมาใช้เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน จึงเป็นการพัฒนาตัววัฒนธรรมเองด้วยให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะวิถีชีวิตชุมชน ก็คือวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง เมื่อวัฒนธรรมเข้มแข็งวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนก็จะมีความยั่งยืน

พื้นฐานสำคัญทั้ง 3 อย่างนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้ 4 เสาหลักของการพัฒนาสามารถที่จะหยัดยืนได้อย่างมั่นคง เพื่อค้ำยันให้วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนมีความยั่งยืนอย่างต่อเนื่องยาวนาน 4 เสาหลักนั้นคือ

ทรัพยากรธรรมชาติชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย–กัมพูชา ส่วนใหญ่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่า ดิน น้ำ ล้วนแต่สำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชน ที่มีความเป็นอยู่อย่างสัมพันธ์ยิ่งกับธรรมชาติ ด้วยอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก ทำให้การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ได้ต่อไปอย่างยั่งยืน จึงเป็นเสาหลักสำคัญของการค้ำยันวิถีชีวิตชุมชนเกษตรกร และการมีวิถีชีวิตกับป่าไม้ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความยั่งยืนให้กับวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย–กัมพูชา ในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์เศรษฐกิจชุมชน การค้าขายเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ และไม่อาจจะหลีกเลี่ยงการได้รับผลกระทบจากกลไกการตลาดได้ เพราะราคาผลผลิตนั้นขึ้นอยู่กับตลาด ชุมชนไม่อาจจะกำหนดราคาสินค้าตนเองได้ และสินค้าหลายอย่างชุมชนไม่อาจจะพึ่งตัวเองได้ จะต้องนำเข้าหรือซื้อมาจากตลาด วิถีชีวิตชุมชนปัจจุบัน จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงหากเปรียบกับครั้งอดีต ฉะนั้นแล้วเศรษฐกิจพอเพียงจึงเหมาะสมที่จะถูกนำมาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้มี

ความยั่งยืน เพราะเป็นเสาหลักสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนขับเคลื่อนและพัฒนาไป ความมั่นคงและปลอดภัยไม่เพียงแค่ภัยสงครามเท่านั้น ที่ชุมชนในพื้นที่ชายแดนจะต้องเผชิญ แต่ภัยทางด้านความมั่นคงต่างๆ ก็ถือว่าเสี่ยงมาก ไม่ว่าจะเป็น โรคภัยไข้เจ็บด้านสาธารณสุข ภัยยาเสพติด และอาชญากรรมต่างๆ ด้วยความเป็นพื้นที่ป่าติดชายแดน กำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและยากต่อการเข้าไปตรวจสอบทันการณ์ เสถียรภาพทางสังคมจึงเป็นเสาหลักของชุมชนว่าจะยังคงรักษาวิถีชีวิตชุมชนให้มีความยั่งยืนมากแค่ไหน หน่วยงานความมั่นคงมีความพร้อมต่อการรับมือภัยฉุกเฉินก็ทำให้วิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนมีความยั่งยืนสันติสุขมากขึ้น ด้วยสังคมสันติสุข คือสังคมที่มีความปรองดองสมานฉันท์ ปฏิบัติตนอยู่ในครรลองคลองธรรม และระเบียบบทกฎหมาย ตลอดจนถึงมีความเกื้อกูลและปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อมีความสัมพันธ์กันดี บริหารจัดการความขัดแย้งในระดับต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม บรรยากาศทางสังคมของชุมชนในพื้นที่ชายแดนไม่มีความขัดแย้งรุนแรง ในด้านความคิดเห็น ความเชื่อ และการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เป็นธรรม กลไกทางสังคมมีการจัดการปัญหาอย่างมีส่วนร่วมบทบรรทัดฐานเดียวกัน เสาหลักทั้ง 4 เป็นสิ่งที่ค้ำยันพยุงให้วิถีชีวิตชุมชนมีความยั่งยืน คือสามารถที่จะดำเนินชีวิตตัวเองได้อย่างปกติสุข มีการทำมาหากินได้อย่างราบรื่น ไม่มีความหวาดระแวงด้านความปลอดภัย มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านศาสนา วัฒนธรรม และการเมืองในระบบประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชุมชนและชุมชนในประเทศเพื่อนบ้าน

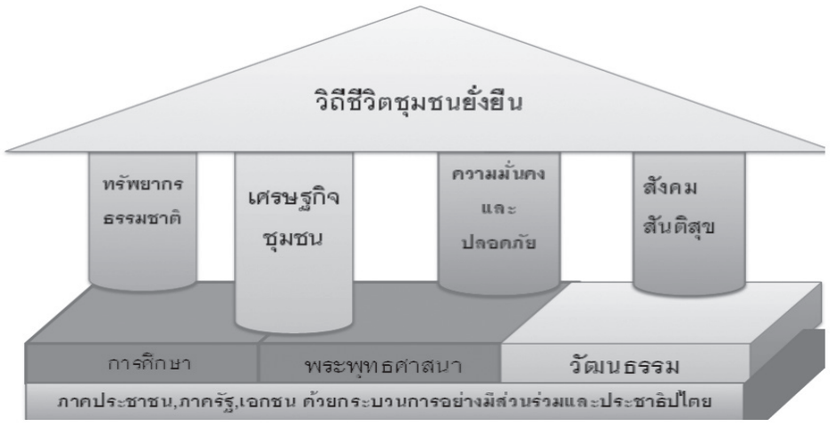

ภาพรูปแบบการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน

อภิปรายผล

1. ด้านความมั่นคง ผลกระทบทางการสู้รบทั้งระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในที่นี่หมายถึง กัมพูชา ที่เคยมีปัญหามาก่อนหน้านี้มาอย่างยาวนาน และยังไม่มีแนวโน้มที่จะดีขึ้น ทำให้เกิดความระแวงต่อกัน ทั้งในระดับชุมชนและระบบผู้นำท้องถิ่น ที่ไม่ได้มีการสานสัมพันธ์กันอย่างดีพอ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะต้องขึ้นอยู่กับรัฐบาลของแต่ละยุคสมัยซึ่งจะมีนโยบายระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้ขาดการสนับสนุนระดับการสัมพันธ์เชิงท้องถิ่นไป ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพลตรีศักดิ์ศิลป์ กลั่นเสนาะ, (พลตรีศักดิ์ศิลป์ กลั่นเสนาะ, 2550) ที่พบว่า 1.รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไปในการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนในพื้นที่รับผิดชอบของ กอ.รมน. ภาค 2 สอ.1 มีทั้งที่รัฐจัดตั้งขึ้นและชุมชนจัดตั้งขึ้นเอง ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป โดย กอ.รมน.ภาค 2 สอ.1 ได้สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักการ 5 ร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไข ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ ผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนชายแดน โครงการสร้างภูมิคุ้มกันตามแนวชายแดน และโครงการประสานการแก้ไขปัญหาความยากจนในหมู่บ้านตามแนวชายแดน (ชปจ.)

2. ด้านอาชีพของคนในชุมชน ชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านไร่ นาติดป่าชายแดน ผู้คนอาศัยอยู่กระจัดกระจายกัน ทำไร่ ทำนาแผ้วถางป่าหาของป่าและค้าขายกับชายแดน แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบตามตะเข็บชายแดน กองกำลังทหารไทย ได้ผลักดันคนกัมพูชากลับไป หรือส่งต่อสู่ศูนย์พักพิงผู้อพยพ ที่เป็นพื้นที่สีแดง โดยทหารได้จัดสรรที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ทำนา ที่ทำไร่ แหล่งน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของแต่ละชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ โดยมีอาชีพหลักคือ กสิกรรม ปลูกมากที่สุดคือ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว และยางพารา แต่ก็ประสบปัญหาเหมือนกับเกษตรกรทั่วไปคือ ราคาผลผลิตต่ำ แต่ต้นทุนการผลิตสูงทำให้ผลผลิตที่ทำได้ในแต่ละปีจะเท่าเดิม ขณะที่ต้นทุนและราคาขายสวนทางกัน สร้างความเดือนร้อนให้กับชุมชนจนพ่อบ้านหรือลูกสาวลูกชาย จะต้องออกจากชุมชนไปทำงานต่างจังหวัด และในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเงินมาจุนเจือส่วนต่างของราคาผลผลิต และเป็นต้นทุนในการทำนาทำไร่ในฤดูกาลต่อไป สอดคล้องกับพันตรี ประเสริฐ พรรคเจริญ (พันตรีประเสริฐ พรรคเจริญ, 2546) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหากัมพูชากับการป้องกันแนวชายแดนพื้นที่อีสานตอนล่าง พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ที่อยู่ในหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนายังมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด โดยเฉพาะราษฎรที่ยึดถืออาชีพทางการเกษตรกรรมถึงแม้ว่าทางการจะได้เข้าไปช่วยพัฒนาทางด้านการส่งเสริมการเกษตรบ้างแล้ว เช่น ทางด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตการเกษตร แต่ก็เป็นการช่วยเหลือได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งยังไม่ครบวงจรของความต้องการความช่วยเหลือของราษฎรในหมู่บ้าน

ยุทธศาสตร์พัฒนา เพราะราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนสำหรับการลงทุนขั้นพื้นฐานในการเกษตรกรรมต้องไปกู้เงินนายทุนท้องถิ่นด้วยดอกเบี้ยที่สูง บางหมู่บ้านคิดดอกเบี้ยมากกว่าร้อยละ 50 ต่อปีขึ้นไป ทำให้โอกาสที่จะใช้หนี้หมดมีน้อย มีแต่จะทวีเงินเป็นหนี้มากขึ้น และห่างไกลจากเป้าหมายที่วางไว้ของการอยู่ดีกินดีของหมู่บ้านยุทธศาสตร์พัฒนาออกไป

3. ด้านสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน วิถีชีวิตชุมชนส่วนใหญ่ อยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกลอยู่แถบชายแดนไทยกัมพูชา บริเวณเทือกเขาพนมดงรักและเทือกเขาอุทยานแห่งชาติตาพระยา อันเป็นเทือกเขาที่เคยมีความอุดมสมบูรณ์มาแต่เก่าก่อน ผลกระทบจากการสู้รบของฝั่งกัมพูชา มาตั้งแต่สมัยที่เขมรเกิดแบ่งแยกกันสู้รบกับคนกัมพูชากันเอง เกิดเป็นสงครามกลางเมืองระหว่างคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย ในช่วงปี 2513-2525 เกิดศึกปะทะกันหลายครั้ง ตั้งแต่ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว โดยเฉพาะจังหวัดบุรีรัมย์มีจุดยุทธศาสตร์หลายแห่งที่เผชิญกับปัญหาการสู้รบยาวนาน โดยเฉพาะบริเวณชุมชนบ้านบาระแนะ ไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ แถมยังถูกผลักดันออกนอกพื้นที่เมื่อเกิดการสู้รบกัน และปัจจุบันมีการใช้สารเคมี และการปลูกพืชเชิงเดี่ยวด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจทำให้พันธุ์พืชท้องถิ่นได้สูญหายไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารของชุมชนด้วย ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาหรือดูแลให้มายิ่งขึ้นโดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน ดังเช่นงานวิจัยของ ปราณี โนนจันทร์ (ปราณี โนนจันทร์ และคณะ, 2551) ได้ทำการศึกษาวิถีชีวิต และความมั่นคงทางอาหาร: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปากบุ่งและชุมชนใกล้เคียงในตำบลคันไร่ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผลจากการศึกษาจึงได้ทราบถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจ จากป่าอย่างมากมายมหาศาลแล้ว ยังได้ส่งผลให้ชุมชนริมแม่น้ำมูลทราบว่า ทรัพยากรมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนริมแม่น้ำอย่างมากมาย และในขณะเดียวกัน ได้มีจิตสำนึกที่จะร่วมกันทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพราะทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมขนริมแม่น้ำมูลที่ได้ให้ชาวบ้านได้เข้าไปพึ่งพิงนั้นล้วนแล้วเป็นทรัพยากรที่เป็นผลิตผลจากป่า เพราะป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรประเภทต่างๆ ให้ชาวบ้านได้เข้าไปใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตและอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อนพอมีพอกินพอใช้อย่างไม่ขาดเหลืออะไร เพราะเหตุนี้เอง ชาวบ้านจึงได้พร้อมใจกันร้องขอความร่วมมือกันระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มาให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ทรัพยากรที่มีในป่าและได้สร้างป่าไม้ที่มีในเขตพื้นที่หัวไร่ปลายนาของตัวเองให้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และป่าไม้ภูนกเขาให้เป็นป่าชุมชนบ้านปากบุ่ง เพื่อให้ทรัพยากรประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ดำรงคงอยู่และเป็นแหล่งอาหารหล่อเลี้ยงชุมชนต่อไปมูลค่าเศรษฐกิจที่ชาวบ้านเข้าไปพึ่งพิงทรัพยากรด้านอาหารประเภทสัตว์น้ำนั้นเป็นมูลค่าที่มหาศาลมาก นั่นแสดงว่า ทรัพยากรสัตว์น้ำที่ยังคงมีอยู่ในลำแม่น้ำมูลก็ยังมีความมั่นคงในระดับหนึ่ง หากทรัพยากร

ด้านอาหารประเภทปลามีจำนวนน้อยไป แน่นอนที่สุดความมั่นคงทางด้านอาหารก็คงจะไม่มีในชุมชนนี้อีกต่อไป ถึงแม้ว่าในปัจจุบันนี้ทรัพยากรเหล่านี้ยังคงมีความมั่นคงอยู่แต่ก็เพียงพอต่อความต้องการ และในอนาคตจะเป็นอย่างไรถ้าเราไม่มีการปลูกจิตสำนึกให้แก่เยาวชนผู้ที่จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้ต่อไป

4. ด้านปลอดภัยของคนในชุมชน ชุมชนในพื้นที่ชายแดน 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ คือศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาตร์ที่ใกล้เคียงกันก็จริง แต่ลักษณะจำเพาะของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันมาก มีผลให้ลักษณะความเสี่ยงต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 3 จังหวัดนี้มีความแตกต่างกัน แต่เกณฑ์ค่าความเสี่ยงยังสูงอยู่ คือมีความปลอดภัยน้อยหากมีการสู้รบ ซึ่งมีแนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นอีก เพราะปัจจัยที่พบเป็นประเด็นสำคัญคือยังมีจุดที่เป็นข้อพิพาทอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ที่ยังมีการตรึงกำลังตำรวจรักษาชายแดนไว้ แม้มีข้อตกลงในการหยุดยิงและมีตัวกลางเข้ามากั้นระหว่างทหารไทยกับกัมพูชาแต่ตัวแปรสำคัญอยู่ที่คณะรัฐบาลของแต่ละยุคสมัยมากกว่า ที่จะดำเนินนโยบายในเรื่องเหล่านี้อย่างไรให้ดีที่สุด เช่นหลังจากที่รัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะแล้ว การสู้รบก็ยุติลง เมื่อถึงสมัยนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นโยบายต่างประเทศกับกัมพูชา มีแนวโน้มใช้การร่วมมือกันมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนรัฐบาลก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนชายแดนมากเหมือนกัน เพราะแต่ละยุครัฐบาลก็จะมีนโยบายและความเข้มงวดแตกต่างกันไป สอดคล้องกับพลตรีล้วน ชูวงษ์ (สังคม จันทรธรรม, 2548: 69) ได้ศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์พัฒนาพื้นที่ชายแดนเพื่อความมั่นคงของกระทรวงกลาโหม เพื่อกำหนดแนวทางไปสู่การพัฒนาพื้นที่แบบยั่งยืน จนเกิดความรู้สึกหวงแหนถิ่นที่อยู่ของตนมีความสำนึกในความเป็นคนไทย ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ชายแดนขาดความเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจังมาตั้งแต่อดีต มีปัญหาในด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นเอกภาพ ส่งผลให้ปัญหาชายแดนขยายความรุนแรงออกไป และเป็นช่องทางของปัญหาจากประเทศเพื่อนบ้าน กระจายลึกเข้ามาในประเทศ ทำให้ยากต่อการแก้ปัญหาโดยเฉพาะการหลบหนีเข้าเมือง การค้ายาเสพติด ปัญหาโรคติดต่อร้ายแรง ศักยภาพของคนตามชุมชนชายแดน ยังขาดจิตสำนึกด้านความมั่นคง ยังมองเห็นผลประโยชน์ระยะสั้นที่เป็นเครื่องล่อใจ ขาดการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบเรียบร้อย ชุมชนขาดความเข้มแข็ง ชุมชนชายแดนมีวิถีชีวิตของชุมชนหลากหลาย ชุมชนคนดั้งเดิมอยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐ ขาดโอกาสในการเรียนรู้ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงสัมผัสกับโลกภายนอกน้อยอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจมืด ขาดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินบางกรณีต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานโดยเหตุผลของรัฐ ขาดการพัฒนาร่วมมือในบริเวณไทย-กับประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีเป็นระยะเวลายาวนาน จนยากที่จะทำความเข้าใจกันได้ง่ายๆ ความแตกต่าง

ของวิถีชีวิตคนสองฝั่งที่ยากจะแยกออกจากกัน

2. แนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายแดน ด้วย 3 ฐานสำคัญ กระบวนการทางการศึกษา พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และ 4 เสาหลักทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน ความมั่นคงและปลอดภัย สังคมสันติสุขโดยภาครัฐ เอกชนและประชาชน ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมและกระบวนการทางประชาธิปไตยที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) และหน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานพัฒนา ด้วยระบบการบริหารจัดการภาครัฐและเอกชน ที่ใช้นโยบายท้องถิ่นผสานกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สามารถมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนได้ โดยมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมด้านจิตใจ คือให้การอบรมสั่งสอนและดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีค่านิยมอันดีของชุมชนไว้ และด้านวัตถุ ที่สามารถระดมทรัพยากรด้านต่างๆ มาช่วยเสริม ดังที่ฉัตรชัย ไชยโยธา (ฉัตรชัย ไชยโยธา, 2549) ศุภชัย สุวรรณสุทธิ์ (ศุภชัย สุวรรณสุทธิ์, 2538) ที่พบว่า ในพระพุทธศาสนาจะมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในระดับ “ปัจเจกบุคคล” และในระดับ “สังคม” เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจเป็นที่น่าประหลาดใจเป็นอย่างยิ่งว่า “พุทธธรรม” ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นกว้างขวางและลึกซึ้งครอบคลุมประเด็นต่างๆ ของการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับเป็นพระปรีชาญาณของพระองค์และเป็นความโชคดีของชาวพุทธเป็นอย่างสูง ถ้าหากได้มีการเห็นคุณค่า และเห็นความสำคัญของพุทธภูมิปัญญา และปิยนาฏ เสงี่ยมศักดิ์ (ปิยนาฏ เสงี่ยมศักดิ์, 2539) พบว่า ในพื้นที่นั้นมีปัญหาและความต้องการพอสรุปได้ดังนี้ ในด้านการศึกษา คือเรื่องไม่มีค่าเล่าเรียนของบุตรหลานในครอบครัวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ปัญหาความไม่เพียงพอของทุนการศึกษาและอุปกรณ์การเรียน ประชาชนขอให้มีการเพิ่มจำนวนทุนการศึกษา เพิ่มการอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านให้มากขึ้นและให้มีการส่งเสริมการศึกษาสายอาชีพ ด้านสาธารณสุข ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพลตรี ธวัชชัย สมุทรสาคร (ธวัชชัย สมุทรสาคร 2549) และพันเอกณรงค์ฤทธิ์ วิจิตร (ณรงค์ฤทธิ์ วิจิตร, 2548: บทคัดย่อ) ที่พบว่า หากประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ของตนเองรวมทั้งเมื่อดำเนินการแล้วจะต้องมีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีแผนงาน/โครงการในการดำเนินงานในเรื่องการจัดระบบป้องกันเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนของพื้นที่เป็นประจำทุกปี

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่องการศึกษาการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดน เพื่อความยั่งยืนของชุมชน ศึกษากรณี 3 จังหวัดชายแดนอีสานใต้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำโมเดลการพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนชายแดนอย่างยั่งยืนนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และให้ชุมชนได้เรียนรู้ และเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของความยั่งยืนของวิถีชีวิตชุมชนอย่างถ่องแท้

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินนโยบายที่ชุมชนมีส่วนร่วม และดำเนินการไปโดยโปร่งใส มุ่งประโยชน์ของชุมชนและความมั่นคงของชาติเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาจุดเสี่ยงที่อาจจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย กัมพูชา

2) ควรศึกษาแนวทางการสร้างความมั่นคงของวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ชายแดนด้านต่างๆ เช่น ทูตชุมชน พระธรรมทูตอาเซียน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรชัย ไชยโยธา, (2549). *บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา: กรณีศึกษา หลวงปู่เครื่อง สุภทฺโท วัดสระกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ.* วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ณรงค์ฤทธิ์ วิจิตร, (2549). พันเอก, *ความคิดเห็นของวิทยากรต่อการใช้เป็นกลยุทธ์ในการสร้างกำแพงชุมชนชายแดน: ศึกษาเฉพาะกรณี กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 2 ส่วนแยก 2* ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ธวัชชัย สมุทรสาคร.พลตรี, (2549). *แนวทางการจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนตามยุทธศาสตร์ความมั่นคงชายแดน กรณีศึกษาตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์,* เอกสารการวิจัยส่วนบุคคล ลักษณะวิชา ยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ปราณี โนนจันทร์ และคณะ, (2551). *วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหาร: กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปากบุ่งและชุมชนใกล้เคียงในตำบลคันไร่ อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี,* รายงานการวิจัย, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).

ปิยนาฏ เสงี่ยมศักดิ์, (2539). *แนวทางการจัดบริการสังคมแก่ราษฎรตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณี : ตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์.* วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พลตรีศักดิ์ศิลป์ กลั่นเสนาะ, (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย–ลาว: ศึกษากรณีชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (จังหวัดเลย, หนองคาย, นครพนมและมุกดาหาร).* เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

พันตรีประเสริฐ พรรคเจริญ. (2546). เรื่อง *ปัญหากัมพูชากับการป้องกันแนวชายแดนพื้นที่อีสานตอนล่าง เอกสารวิจัยส่วนบุคคลลักษณะวิชาการทหาร,* กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2555). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ บ่อนพนันตามแนวชายแดนผลกระทบและแนวทางการจัดการ. โครงการศึกษาสถานการณ์พฤติกรรมและผลกระทบการพนันในประเทศไทย.* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

วสันชัย กากแก้ว, (2555). *รายงานการวิจัยวิถีชีวิตชุมชนระหว่างประเทศ ไทย กัมพูชา และลาว,* สุรินทร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

ศุภชัย สุวรรณสุทธิ์, (2538). *ภูมิปัญญาพุทธกับแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศของไทย. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม),* กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สังคม จันทรธรรม, (2548). *แนวทางการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อความมั่นคงของชาติ กรณีศึกษาบ้านปางคอง หมู่ที่ 12 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล ลักษณะวิชายุทธศาสตร์.* กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2548).

Landmine & Cluster Monition.*รายงานการติดตามตรวจสอบสถานการณ์ทุ่นระเบิดในประเทศไทย ประจำปี 2546.* (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2559 จากhttp://archives.themonitor.org/index.php/publications/display?url=lm/2003/thailand.th.html

พม่า : พระอึดอัดที่วัดมนูหะ การสื่อสารทางการเมืองและตัวตน

Myanmar: Political Communication and Identity in the Manuha Temple

มัลลิกา ภูมะธน*

พระระพิน พุทฺธิสาโร**

บทคัดย่อ

การสื่อสารทางการเมืองเป็นช่องทางหนึ่งในกลไกของการสื่อสาร กรณีของพระเจ้ามนูหะ อดีตกษัตริย์แห่งรัฐมอญ ที่ต้องพ่ายแพ้และเสียอำนาจการปกครองที่ต่อพุกาม และถูกจับมาเป็นตัวประกัน แต่ก็ได้รับให้อนุญาตให้สร้างวัดในฐานะชาวพุทธ ซึ่งพระเจ้ามนูหะก็ใช้การสื่อสารความคิดผ่านการสร้างศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา พร้อมสะท้อนพฤติกรรมเป็นแนวคิด อุดมคติทางการเมืองสู่สาธารณะจากศาสนวัตถุนั้น การตีความ “อึดอัด-คับข้อง” ผ่านองค์พระพุทธรูปเพื่อส่งสารและสื่อสถานะว่า “เจ้า-มนูหะ” ที่ครั้งหนึ่งเคยมีเอกราช-อธิปไตยเป็นของตนเอง แต่ต้องมาตกเป็นประกันแห่งพุกามมีสถานะของความ “อึดอัด” เกินกว่าจะบรรยายด้วยความรู้สึก พระพุทธรูปจึงเป็นเครื่องมือสะท้อนคิดต่อสถานะทางการเมืองของพระองค์ ซึ่งปรากฏอยู่ที่วัดมนูหะแห่งพุกามจนกระทั่งปัจจุบัน บทความนี้ต้องการศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมืองของพระเจ้ามนูหะ อดีตกษัตริย์แห่งรัฐมอญ ที่ปรากฏเป็นสัญลักษณ์ผ่านสิ่งสร้างทางพุทธศาสนาวัดมนูหะ โดยใช้การศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวกับวัดและการสื่อสารทางการเมือง และการศึกษาจากสถานที่จริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, การสื่อสารทางการเมือง, วัดมนูหะ

Abstract

Political communication is one of the maganism of communication as such a case study of the former king of Mon state named Manuha who lost power and rules to Bagan and was cativated as hostage and he was permitted to build temple as a Buddhist. He manipulated communication through Buddhist structure or

* คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

** คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

building and this echoed by political concept, ideal to the public through the architectural interpretation "uneasiness-uncomforts" of the Buddha image in order to convey his office as the King once who used to be independent but then fell into hostage of Bagan beyond his expressions. Buddha image is therefore a tool for echoeing his political position "The driver of downhearted" which appear at Manuha temple of Bagan until now. The article needs to study political communication through what appears to be the creation of a Buddhist temple, sacred Manuha. The study analyzes the use of documents on this temple through political communication and measurement and current occurences.

Keywords: Buddhism, Political Communication, Manuha Temple

บทนำ

ระหว่างวันที่ 13-18 กรกฎาคม 2558 ได้มีโอกาสทัศนศึกษาในโครงการการศึกษาดูงานกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศพม่า ของนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ รุ่นที่ 4 โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวก็ไปหลายที่ด้วยกันในสถานที่สำคัญๆ ของพม่าเกือบครบก็คงว่าได้ ซึ่งเห็นภาพรวมเกี่ยวกับภูมิประเทศของพม่า โดยเฉพาะกิจการพระพุทธศาสนาที่เป็นหัวใจสำคัญของการสรรสร้างวิถีสังคม และความเชื่อในพม่าได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นมรดกร่วมระหว่างพม่าไทย และประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาอื่นๆ แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง คือ การเดินทางไปยังเมืองพุกาม ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่ง "ทะเลเจดีย์" (A Sea of Pagodas) ซึ่งเป็นคำเรียกของเมืองพุกาม (Bagan) และสัญลักษณ์ที่ปรากฏต่อประชาคมโลกย่อยลงไปในรายละเอียดคนไทยส่วนใหญ่คงเคยได้ไป "วัดพระอึดอัด" หรือในภาษาคำเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า "วัดมนูหะ" (Manuha Temple) มีคำถามเนื่องต่อไปว่าแล้วทำไมต้องอึดอัด คำว่าอึดอัดเป็นสภาวะของความขับข้องใจ เบื่อหน่าย ทุกระทม แต่การแสดงความรู้สึกแบบนี้เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ แล้วทำไมไปปรากฏในพระพุทธรูป ซึ่งในบทความนี้จะได้สะท้อนเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ข้อเท็จจริง ทัศนะ ความรู้สึก และอารมณ์ของการสร้างงานสถาปัตยกรรมทางศาสนาที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา และส่งออกมาเป็นการสื่อสารทางการเมือง สภาพที่ทนได้ยาก (ทุกข์) ต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในฐานะตัวประกัน หรือเชลยของกษัตริย์มอญในอดีต เมื่อมีโอกาสร้างวัด จึงสื่อสารผ่านสิ่งสร้างนั้น เหมือนศิลปินสะท้อนอารมณ์ ความรู้สึกผ่านงานศิลปะที่ตัวเองสรรสร้างพระอึดอัดที่วัดมนูหะ จึงเป็นความเชื่อ งานศิลปะ และการสื่อสารทางการเมืองผ่านการสะท้อนคิดออกมาในศาสนสถานสิ่งเชื่อ กับสิ่งที่ "ตัวประกันแห่งพุกาม" จะพึงกระทำได้

วัดมนูหะ สิ่งสร้างทางศาสนา สัญลักษณ์ "การเมือง" ที่แฝงอยู่

การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน การสื่อสารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญทางการเมือง ระหว่างประชาชนกับรัฐ วัดมนูหะเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีลักษณะเป็นศิลปะแบบพุกาม ก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ.1602/1059 เป็นวัดประจำพระองค์ มีความหมายเป็นสิ่งสร้างทางพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนถึงสถาปัตยกรรม ประติมากรรมที่มีเป้าหมายเพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นการสะท้อนคิดตามความเชื่อของชาวพุทธ กษัตริย์มอญทรงระบายความรู้สึกในพระราชหฤทัยของพระองค์ในขณะถูกกักบริเวณ ด้วยการให้สร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดใหญ่จนคับวิหาร ขนาบด้วยพุทธสาวก และถูกเรียกขานว่า "พระอึดอัด" นัยของการสื่อสารเป็นการประชดพุกาม เมื่อครั้งที่พระองค์ตกเป็นเชลยของพระเจ้าอโนรธาที่เข้าตีเมืองสะเทิม เมืองหลวงของรัฐมอญ แล้วกวาดต้อนผู้คนมาที่พุกาม เมื่อปี ค.ศ.1057/1600 จากหลักฐานนั้นระบุว่า...พระเจ้ามนูหะและพระอัครมเหสีได้ถูกคุมขังไว้ที่มยินกาบาทางใต้ของพุกาม และในปี พ.ศ.1602/1059 พระเจ้าอโนรธาทรงมีพระราชานุญาตให้พระเจ้ามนูหะ สร้างวัดมนูหะขึ้น เพื่อทรงใช้เป็นที่บำเพ็ญพระราชกุศล..." เมื่อมีพื้นที่ในการสื่อสารการแสดงออกต่อความเชื่อ และความคิดจึงเกิดขึ้น "...กษัตริย์มอญจึงได้ทรงระบายความรู้สึกในพระราชหฤทัยของพระองค์ในระหว่างที่ทรงถูกคุมขัง ด้วยการสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดใหญ่จนคับวิหาร "พระอุระ" ของพระพุทธรูปมีขนาดโตพอง จนรู้สึกได้ถึงความอึดอัดที่ทับถมในจิตใจของพระเจ้ามนูหะ (King Manuha) กษัตริย์มอญที่ถูกจับตัวมาเป็นเชลยพร้อมมเหสี นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์อีก 1 องค์ และพระพุทธรูปปางมารวิชัยอีก 2 องค์ จนทำให้วิหารดูคับแคบลงไปถนัดตา..."

แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง โดยใช้มิติทางศาสนาและความเชื่อในฐานะรัฐกับผู้ครองรัฐปรากฏมาแต่ครั้งอดีตอาทิ เสาหินของพระเจ้าอโศก (Pillars of Ashoka) ที่เป็นหลักเขตและความเชื่อต่อศาสนา (Singh, Upinder, 2008) อโรคยาศาลหรือโรงพยาบาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ.1720-1780/2263-2323) กษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมรโบราณ (เดวิด พี แชนด์เลอร์, 2546) ดังปรากฏหลักฐานหนังสือจารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (กรมศิลปากร, 2528) "เมื่อประชาชนมีโรคถึงความหายนะ ตามภาวะแห่งกรรมด้วยการสิ้นไปแห่งอายุเพราะบุญพระองค์ผู้เป็นราชา ได้กระทำโคที่สมบูรณ์ทั้งสาม เพื่อประกาศยุคอันประเสริฐ" หรือการสร้างพระธาตุพนมของกษัตริย์ลาวก็มีนัยยะของการเขตแดนและหรือการสร้างความสัมพันธ์ทางศาสนา แม้ในคราวฝรั่งเศสใช้เป็นหลักเขตปักปันเขตแดน ตามสันธิสัญญา พ.ศ.2436/1893 ด้วย (อุทัย ภัทรสุข, 2554: 101) การสร้างหลวงปู่ทวดให้เป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและเขตแดนแห่งรัฐสยาม (วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ, 2550) นัยหนึ่งเป็นการสื่อสารโดยใช้มิติทางศาสนาความเชื่อ แนวคิดหนึ่งว่าด้วยหลัก

เขตแดนและบุญญาธิการแห่งรัฐ ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองนัยยะนี้ จึงเป็นทั้งการแสดงบุญญาธิการ "บารมี" และว่าด้วยการค้ำยันหลักเขตแดน ขยายอิทธิพลเชิงพื้นที่ หรือการสะท้อนถึงหลักเขตแดนได้ด้วยเช่นกัน การสื่อสารทางการเมืองหรือแนวคิดของรัฐในฐานะผู้ปกครองมีในหลายรูปแบบและมีมาแต่อดีต

ประวัติและพัฒนาการ พระอึดอัด

พระเจ้าอนุรุทธะเป็นกษัตริย์ปกครองอยู่ที่พะโค ได้รับนับถือพระพุทธศาสนาผ่านพระภิกษุชาวมอญที่ชื่อชินอรหันต์มีหลักฐานว่า "ท่านสามารถชักนำให้พระเจ้าอนุรุทหันมาเลื่อมใสพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้" เมื่อหันมานับถือพระพุทธศาสนาแล้วต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านพระไตรปิฎก (หม่อง ทิน อ่อง, 2555: 33) บรรยายเหตุการณ์นี้ไว้ว่า "...พระเจ้าอนุรุท ทรงขอร้องต่อพระเจ้ามนูหะเจ้าเมืองสะเทิม ขอให้ส่งพระไตรปิฎกฉบับของนิกายเถรวาทมาให้พระองค์ฉบับหนึ่ง เจ้าเมืองสะเทิมตอบไปอย่างดูหมิ่นพร้อมทั้งเรียกพม่าว่า 'ป่าเถื่อน'..." โดยหมอง ทินอ่องให้ทัศนะไว้ 2 แนว ต่อการขอพระไตรปิฎกดังกล่าว คือ "...อาจจะเป็นการขออย่างจริงใจเพราะพม่าไม่มีพระไตรปิฎกดังกล่าว และขณะนั้นลังกาก็ตกอยู่ใต้อำนาจของอาณาจักรโจฬะอินเดีย การที่จะคัดลอกขึ้นอีกฉบับหนึ่งคงกินแรงงานมาก และแทบจะเป็นไปไม่ได้ ด้วยขาดนักคัดลอกที่ชำนาญงานตลอดจนนักวิชาการในหมู่ชาวพม่า หรืออาจเป็นการใช้ภาษานักการทูตเรียกว่าสวามิภักดิ์" เมื่อการขอนัยยะหนึ่งเป็นการไม่สมควร อีกนัยหนึ่งมอญเป็นรัฐชาติที่รุ่งเรืองมาอย่างยาวนานจึงมองพม่าว่าเป็นพวก "ป่าเถื่อน" ผลก็คือการทำสงคราม "...กองทัพของพระเจ้าอนุรุท ยกลงมาถึงภาคใต้และเข้าล้อมเมืองสะเทิมหลังจากล้อมอยู่ 3 เดือน การรบก็เสร็จสิ้น...เมื่อสะเทิมยอมแพ้...กองทัพพม่าเข้าค้นเมืองได้พระไตรปิฎก จับพระเจ้ามนูหะใส่ตรวนทองคำและจับข้าราชสำนักใส่หลังช้าง แห่แหนขบวนทัพที่ได้ชัยชนะไปตลอดทางจนถึงเมืองพุกาม พวกเชลยที่ถูกกวาดต้อนไปกรุงพุกามในครั้งนี้มีทั้งพระสงฆ์ นักปราชญ์ นักเขียน จารึก และช่างฝีมือ พงศาวดารมอญบันทึกไว้ว่า "เมืองสะเทิมที่ยิ่งใหญ่เหลือแต่ซากและเงียบสงบจับใจ"(หม่อง ทิน อ่อง, 33) ในส่วนข้อมูลของ ดี.จี.อี ฮอลล์ [D.G.E. Hall] ให้ข้อมูลเสริมตรงนี้ไว้ว่า

"...ความสำเร็จที่สำคัญยิ่งของพระองค์ได้แก่ชัยชนะเหนืออาณาจักรมอญแห่งสะเทิม เชื่อกันว่าพระองค์ทรงอุปการะภิกษุมอญรูปหนึ่ง คือ ชินอรหันต์ ผู้ที่ทรงมอบหมายให้ชักจูงชาวพม่ามานับถือพุทธศาสนานิกายหีนยาน การกระทำนี้ก่อให้เกิดการชิงชัยกับคณะสงฆ์ซึ่งเรียกกันว่า อารี ซึ่งมีอำนาจทางตอนเหนือ พวกนี้นับถือนิกายมหายาน ปฏิบัติพิธีกรรมตามลัทธิตันตระและพิธีกรรมทางเพศอื่นๆ พระองค์ต้องการพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่ถูกต้องมาสั่งสอนประชาชนพลเมือง จึงทรงเข้าตีและยึดครองสะเทิม เพราะที่นั่นมีพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่ครบชุดถึง 30 ชุด และยังนำตัวพระเจ้ามกุฎกษัตริย์ของสะเทิม และกวาดต้อนพลเมืองทั้งหมด 30,000 คนไปเมืองพุกามด้วย

ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องราวที่บรรยายไว้ในพงศาวดารพม่า มหายาสะวิน ที่เขียนขึ้นเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19..."

กอร์ดอน ลูซ (H.G. Luce, 1953: 1-19) ตั้งข้อสงสัยในอีกหลายเรื่องที่เล่าไว้ในพงศาวดารว่า "...การเข้ายึดเมืองสะเทิมใน ค.ศ.1057 ไม่น่าจะเป็นเพราะพระเจ้ามกุฎไม่ยอมถวายพระไตรปิฎก แต่พระเจ้านโนรธา เนื่องจากสะเทิมไม่มีพระไตรปิฎก มีแต่ชาดก และแม้พระเจ้าอโนรธาจะทรงใส่พระทัยในพระพุทธศาสนามาก แต่ทรงเลื่อมใสในนิกายมหายาน มิใช่เป็นผู้นำในนิกายเถรวาท ฉะนั้นในขณะที่เรื่องราวการยึดครองและเนรเทศพระเจ้ามกุฎไปยังพุกามเป็นความจริงในประวัติศาสตร์แต่เหตุผลของการรณรงค์นี้ก็ไม่ชัดแจ้ง นอกจากว่าจุดประสงค์ที่สำคัญทางการเมืองของกษัตริย์คือการหาทางออกทะเล และปิดชายแดนของพระองค์จากการรุกรานจากภายนอก..." (ดี.จี.อี ฮอลล์, 2549: 151)

ภาพที่ 1 กษัตริย์มนูหะ และพระมเหสีองค์ประกันแห่งพุกามกับภาวะที่ "อึดอึด" ในฐานะตัวประกัน, ตั้งอยู่ในศาลารอบพระวิหารของพระอึดอัด
ที่มาภาพ : Website, http://board.trekkingthai.com/board/show.php?forum_id=2&topic_no=72213&topic_id=72799&sort=reply_id&by=desc&&page=2, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559

ข้อมูลของพระพรหมคุณาภรณ์ (2548 : 184) ก็ให้ไว้ไม่แตกต่างกันที่ว่า "...พระเจ้าอนุรุทธ...หันมานับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทแล้วทรงมีพระราชศรัทธาแรงกล้า ได้ทรงมีพระราชสาส์นไปขอคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากกษัตริย์แห่งสะเทิม แต่กษัตริย์สะเทิมไม่ยินยอม พระองค์จึงกรีฑาทัพไปตีเมืองสะเทิม ทรงนำพระไตรปิฎก 30 จบ วัตถุเคารพบูชาอันศักดิ์สิทธิ์ กับพระภิกษุชาวตะเลงผู้รู้ธรรมแตกฉานบรรทุก 32 หลังช้างกลับมานครพุกาม..."

ในข้อเท็จจริงสรุปได้ว่า พระเจ้าอโนรธาจะไปด้วยเหตุผลในเรื่องพระไตรปิฎก/การรุกคืบขยายพื้นที่/การต้องการพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เพื่อการออกทางทะเล/การป้องกันการรุกรานก็ตาม แต่ข้อมูลเชิงประจักษ์พระเจ้าอโนรธาได้ยกทัพไปแล้วมีชัยต่อรัฐมอญที่สะเทิม และได้คุมตัวพระเจ้ามนูหะ พร้อมมเหสี และข้าทาสบริวาร โดยทั้งหมดถูกกวาดต้อนและชะลอมายังเมืองพุกามที่ "มยินกาบา" ตั้งอยู่ทางใต้ของพุกาม พระเจ้าอโนรธาทรงมีพระราชานุญาตให้พระเจ้ามนูหะสร้างวัดเพื่อทรงใช้เป็นที่บำเพ็ญพระราชกุศล พระเจ้ามนูหะจึงใช้โอกาสนี้สร้างปฏิมาฆระแห่งนี้ขึ้นเพื่อระบายความคับข้องพระทัยของพระองค์ ลักษณะทางศิลปกรรม เป็นตัวอย่างอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปหรือที่เรียกว่า "ปฏิมาฆระ" ในศิลปะพุกามตอนต้น มีการวางผังแบบพิเศษโดยให้ปฏิมาฆระจำนวน 4 หลังตั้งอยู่ติดกัน อันได้แก่ ปฏิมาฆระของพระพุทธรูปนั่งจำนวนสามหลัง และพระพุทธรูปไสยาสน์จำนวนหนึ่งหลัง ภายในมีพระพุทธรูป 3 องค์เป็นพระนั่ง และ 1 องค์เป็นพระนอน ที่สร้างอย่างใหญ่เต็มพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงความอึดอัดในฐานะผู้แพ้ อึดอัดในฐานะ "พลัดที่เรือน" พระองค์สร้างวัดนี้ด้วยหวังว่าจะพ้นวัฏฏะสงสาร และไม่ต้องพ่ายแพ้แก่ผู้ใดอีก โดยรูปแบบของศิลปะเป็นแบบมอญ ซึ่งในงานของหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล (2556: 303) ให้ทัศนะตรงนี้ไว้ว่า "...เพราะเหตุว่าพระเจ้าอนิรุทธมหาราชทรงยกทัพมาตีเมืองสะเทิมหรือถะทนของมอญได้ และทรงรับพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทไปจากมอญด้วย..."

ภาพที่ 2 พระอึดอัดสัญลักษณ์ของการสื่อสารทางการเมืองต่อสถานะของ "องค์ประกันแห่งพุกาม", ที่วัดมนูหะ
ที่มา Website : http://pantip.com/topic/31731028, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559

ดังนั้นพระอึดอัดเกิดขึ้นด้วยบริบทของการเมืองระหว่างรัฐ ที่สัมพันธ์กันในเชิงอำนาจระหว่างรัฐ ว่าด้วยการควบคุมและการจัดการ ผลเป็นการสะท้อนคิดออกมาในรูปของศาสนาสถานสิ่งสร้างที่มีเป้าหมายเพื่อการสื่อสาร/หรือการสื่อสารทางการเมืองของพระองค์จากรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่าในทางการเมือง

ภาวะอัน "ต่ำด้อย" ของผู้ที่ด้อยกว่า

ความขับข้องใจ ความอึดอันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ และสามารถนำมาเป็นกรณีเทียบเคียงจากเหตุการณ์ร่วมในอดีต ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่า ในความอึดอัดนั้นเกิดขึ้นได้ด้วยบริบทที่แตกต่างกัน ดังกรณี เหตุการณ์เมื่อ พ.ศ.2121/1578 ในการชนไก่ระหว่างพระนเรศวร (พระชันษา 23 ปี) กับไก่มังชัยสิงห์ ราชนัดดา พระมหาอุปราชาแห่งกรุงหงสาวดี ขณะที่ไก่ของพระนเรศวรกับไก่ของไก่มังชัยสิงห์ กำลังชนกันอย่างทรหด ต่างตัวต่างเข้าจิก ตีฟาดแข้ง แทงเดือยอย่างไม่ลดละอย่างคาดไม่ถึง ขณะที่ไก่ฟาดแข้งกันอย่างอุตลุดพัลวัน เมื่อทั้งสองไก่พัวพันกันอยู่พักหนึ่ง ไก่ของพระมหาอุปราชก็มีอันล้มกลิ้งไปต่อหน้าต่อตา มังชัยสิงห์จึงขัดเคืองตรัสประชดประชันหยามหยันออกมา อย่างผู้ถือดีว่ามีอำนาจเหนือกว่า "ไก่เชลยตัวนี้เก่งจริงหนอ" สมเด็จพระนเรศวรจึงตรัสโต้ตอบเป็นเชิงท้าอยู่ในทีว่า "...ไก่เชลยตัวนี้ อย่าว่าแต่จะตีกันอย่างกีฬาในวังเหมือนอย่างวันนี้เลย ตีพนันบ้านเมืองกันก็ยังได้..." หรือในกรณีของคานธี กับเหตุการณ์ของการถูกโยนจากรถไฟ ดังมีหลักฐานปรากฏว่า "...มหาตมา คานธีต้องเดินทางจากเมืองเดอร์บันไปทำงานในฐานะทนายความ ที่เมืองปริโตเรีย ท่านมีตั๋วรถไฟชั้นหนึ่ง แต่ในระหว่างการเดินทางโดยรถไฟที่นั่นได้รับการดูถูกเหยียดหยามเรื่องสีผิวจากผู้โดยสารผิวขาว ซึ่งเรียกเจ้าหน้าที่มาไล่ท่านให้ไป อยู่ตู้สินค้าแม้จะแสดงตั๋วชั้นหนึ่งให้ดูก็ไม่เป็นผล..." (Dr. Sophana Srichampa, Dr. Amarjiva Lochan, 2552: 87) ความต่ำต้อยของคานธี กรณีถูกไล่ลงจากรถไฟด้วยเหตุผลของชั้นทางสังคม "ความต่ำต้อย" เป็นเงื่อนไขให้เกิดการยอมรับและไม่ยอมรับ ต่อสถานะชั้นทางสังคมและการอยู่ร่วมกันในฐานะมนุษย์คนหนึ่งในสังคม ดังนั้นย่อมเชื่อได้เลยว่าภาวะที่บีบคั้นของผู้ "ต่ำ" กว่าย่อมเป็นแรงบีบให้กลายเป็นความ "บีบคั้น" ของผู้ประสบชะตากรรมเช่นนั้น

ความ "คับข้อง-อึดอัด" ในฐานะองค์ประกันของหงษา ของพระองค์ดำ (พระนเรศวร) ในประวัติศาสตร์ไทย องค์ประกันของกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะ "เจ้าอนุวงศ์" (ChaoAnuwong/ค.ศ.1767-1828/2310-2371) แห่งเวียงจันทร์ "...การถูกดูถูกเหยียดหยามจากเจ้านายฝ่ายสยามเมื่อคราวเข้าร่วมในพระราชพิธีปลงพระศพรัชกาลที่ 2 ที่กรุงเทพฯ..." (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2556: 20) นักองค์ด้วง (Ang Duong/ค.ศ.1796–1860/2339-2403) แห่งกัมพูชา กับช่วงระยะเวลา 27 ปีที่กรุงเทพฯ หรือ "ดารารัศมี" แห่งล้านนา (จิรชาติ สันต๊ะยศ, 2551) ในส่วนเจ้าอนุวง มีหลักฐานว่าความคับข้องของพระองค์ในฐานะตัวประกัน 12 ปีที่กรุงเทพฯ อันมีผลต่อการดำเนินนโยบาย

และวิเทโศบายของพระองค์กรณีการสร้างพระพุทธรูปประจำพระองค์ (ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑ์ จ.อุบลราชธานี) เพื่อเป็นตัวแทนของพระแก้วในคราวถูก เคลื่อนย้ายมาพร้อมกับพระองค์ในวัยเยาว์มายังกรุงเทพ ช่วง พ.ศ.2322 หรือการพึ่งพาเวียดนามต่อต้านไทยหลังถูกส่งไปเป็นเจ้าผู้ครองเวียงจันทร์แล้ว (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2556: 20-21) ภาพของการเมืองระหว่างรัฐต่อรัฐกลายเป็น "ความคับข้องใจ" อย่างแน่นอน และในความคับข้องเหล่านั้นคือการต่อต้าน หรือการสยบยอม กรณีของพระเจ้ามนูหะ เหมือนอยู่ในฐานะผู้ที่ "จำนน" ทางกายหรือสถานภาพทางการเมืองแปลว่ารัฐใหญ่ได้มากระทำให้รัฐเล็กอย่างเราๆ ได้กลายเป็นส่วนเกินหรือต้องกระทำหรือไม่กระทำโดยประการทั้งปวง หากจำลองประวัติศาสตร์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับภาวะ "จำนน" ของบุคคลในประวัติศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นว่า ในฐานะกษัตริย์หรือยุวกษัตริย์ผู้พลัดที่นาคาที่อยู่จะพึงรู้สึกย่อมเป็นไปได้ ดังนั้นพระเจ้ามนูหะจึงอยู่ในลักษณะอารมณ์ร่วมคือความขับข้องใจต่อการตกเป็นเชลยหรือตัวประกันแห่งพุกาม เมื่อมีช่องทางในการสื่อสาร หรือมีช่องทางใน การแสดงออกต่อความจริงผ่านความเชื่อจึงสื่อสารต่อสาธารณะด้วยการยืนยันออกมาว่า "เรา" คับข้องใจหรืออึดอัดต่อสถานะของ "องค์ประกัน" ผ่านพระพุทธรูปที่ทรงสร้างออกมา

การสื่อสารทางการเมืองผ่านการสร้างความเชื่อ ศาสนา วัด และพระพุทธรูป

วัดมนูหะ (Manuha Temple) เป็นศาสนสถานสิ่งสร้างทางพระพุทธศาสนาที่มีนัยยะของการสื่อสารสะท้อนคิดออกมาเป็นการสื่อสารทางการเมืองต่อสถานะของพระองค์ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์เทียบเคียงให้เห็นเงื่อนไขเชิงบริบทของการเกิดขึ้นและจุดเชื่อมโยงได้ คือ

1. การสื่อสารผ่านความเชื่อ กล่าวคือ พระพระพุทธรูปที่ทรงสร้าง เป็นความเชื่อของกษัตริย์มนูหะ การสื่อสารในความเชื่อของตัวเอง การที่พระเจ้าอนุรุทธะ ได้ส่งทูตไปทูลขอพระไตรปิฎกต่อพระเจ้ามนูหะแห่งเมืองสะเทอม ซึ่งเป็นการแสดงความเชื่อมไมตรีโดยใช้ศาสนาเป็นเงื่อนไข เป็นการแสดงออกต่อสิ่งเคารพร่วมทางศาสนาที่เป็นได้ ทั้งความสัมพันธ์ทั้งทางการเมืองและการศาสนาระหว่างรัฐ หากเทียบเคียงอาจเห็นความสัมพันธ์ดังกล่าวจากอดีตของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ แห่งอนุราธปุระ (Devanampiya Tissa of Anuradhapura/พ.ศ.236-276/307 BC-267 BC) ศรีลังกาขอพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ ต้นโพธิ์ จากอินเดียในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (พระพรหมคุณาภรณ์, 2548: 321) พ่อขุนรามคำแหงขอพระพุทธศาสนาจากนครศรีธรรมราช (กรมการศาสนา, 2553: 126) พระนางแก้วเกงยา ซึ่งในเอกสารของยอร์ช เซเดส์ (Coedès, George,1968) เรียกว่า Yot Kaeo หรือ Kaeo Lot Fa เจ้าหญิงจากกัมพูชา ทรงให้พระสวามีคือพระเจ้าฟ้างุ้ม (Fa Ngum/ค.ศ.1316-1393/1859-1936) ทูลขอพระพุทธศาสนาจากเขมรไปสู่ลาว มีพระมหาปาสมันตเถระ และพระมหาเทพลังกาเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาเถรวาทไปประดิษฐานในลาว (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558 : 193) หรือการที่พ่อขุนรามคำแหงทรงนำพระพุทธศาสนาลังกา

จากนครศรีธรรมราชมาเผยแผ่ยังสุโขทัย (วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ, 2550: 1) การที่พระเจ้ากือนาแห่งเชียงใหม่ ทรงส่งราชทูตไปขอพระสุมนเถระจากสุโขทัยเพื่อสืบศาสนาในเชียงใหม่เมื่อประมาณ พ.ศ.1912 (พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, 2549: 48) ภาพสะท้อนเหล่านี้อาจเป็นทั้งความเคารพเป็นทั้งกลไกของการควบรวมในฐานะรัฐที่เหนือกว่าจะต้องให้อำนาจ และการยอมรับต่อพระพุทธศาสนา การไม่ยอมตามถือเป็นการแข็งขืนต่ออำนาจทางการเมืองหรือการไม่ยอมรับต่ออำนาจด้วยเหตุผลในเรื่องรัฐและความเชื่อต่อรัฐ ทำให้เกิดการกระทำที่เป็นการต่อต้านรวมไปถึงการไม่สนับสนุนให้เกิดการกระทำ หรือทำให้เกิดจนกระทั่งกลายเป็นกลไกของการเกิดขึ้นระหว่างรัฐและศาสนา

2. การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การสื่อสารทางการเมืองนั้น ได้ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนส่งผลต่อภาพรวมจนกระทั่งทำให้เกิดการขอพระไตรปิฎกเป็นการสื่อสารอำนาจของรัฐที่ใหญ่กว่าเหนือกว่า มีกำลังเหนือกว่าเป็นการสื่อสารทางการเมืองเพื่อให้เกิดการยอมรับต่ออำนาจ ดังกรณีการขอพระชายาดารารัศมีของสยามในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 (จิรชาติ สันต๊ะยศ, 2551) การขอวาสภขัตติยาด้วยแนวคิดเพื่อเป็นญาติกับพระศาสนาของพระเจ้าปเสนทิโกศลต่อกบิลพัสดุ์รัฐที่เล็กกว่า (พระระพิน พุทธิสาโร, 2544) การทรงส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย พร้อมขอช้างเผือก 2 เชือกของพม่า เมื่อ ค.ศ.1563/2106 ในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง (ค.ศ.1551-1581/2094–2124) ต่อกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ.2091-2111/1548-1568) การให้และไม่ให้มีความหมายเป็นสงครามและการอ่อนข้อให้หงสาวดี ผลคือสงครามและทำให้ไทยเสียแก่พม่าในสงครามช้างเผือกและพระนเรศวร (พ.ศ.2098-พ.ศ.2148/1555-1605) ในขณะพระชนม์ 9 พรรษาต้องไปเป็นองค์ประกันแห่งหงษาในคราวนั้นด้วย (GE Harvey,1925,167–170) ภาพลักษณ์เหล่านี้เป็นการสะท้อนคิดเกี่ยวกับอำนาจ การใช้อำนาจ และการได้มาซึ่งผลประโยชน์แห่งรัฐ ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองผ่านรัฐที่ใหญ่กว่า เหนือกว่าจึงเกิดขึ้น ในกรณีของพุกามกับสะเทิมก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน การสื่อสารด้วยการขอพระไตรปิฎก ที่เป็นทั้งความเคารพต่อพระพุทธศาสนาอันเป็นลักษณะร่วมก็คงไม่ผิด หรือการคุกคามก็อาจตีความและเป็นไปได้จนกระทั่งนำไปสู่การใช้กำลังรบยึดอำนาจ และจับพระเจ้ามนูหะมาเป็นประกันแห่งพุกาม การสื่อสารหรือการแสดงออกทางการเมือง หรือการสื่อสารทางการเมืองต่อสถานะของตนเองจึงเกิดขึ้น ดังกรณีของรัชกาลที่ 4 กษัตริย์แห่งสยามใช้ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังในแบบฝรั่งที่วาดโดยขรัวอินโข่ง ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับฝรั่งในยุคล่าอาณานิคม (ธวิทวงษ์พลาย. 2557: 117-120) เป็นเครื่องมือสื่อสาร เป็นกลไกทางการเมืองร่วมระหว่างรัฐต่อรัฐ ดังนั้นการที่พระเจ้ามนูหะถูกอนุญาตให้สร้างวัด แต่วัดและการสร้างวัดกลายเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร การทำพระองค์ใหญ่ในศิลปะแบบมอญ การใช้ความคับแค้นข้องใจเป็นเครื่องมือในการสะท้อนคิดว่า "ข้าพเจ้าอึดอัด" การสะท้อนให้เห็นว่าแม้จะสุขสบายในนิเวศราชวัง

ของคนอื่น แต่ก็เป็นเพียง “ข้า” ที่เป็นรองเท่านั้น แนวคิดเหล่านี้จึงทำให้พระองค์สะท้อนออกมาในภายหลังผ่านการสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนา

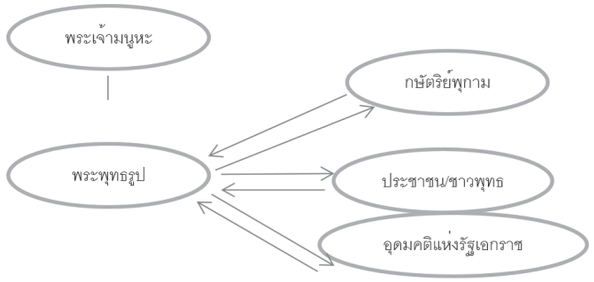

ภาพที่ 3 รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองของพระมนูหะ [ผู้เขียน]

การสื่อสารทางการเมืองของพระเจ้ามนูหะ ผ่านการสร้างพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา และการสะท้อนแนวคิดความเชื่อทั้งหมดให้เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการทางศาสนา และทั้งยังเป็นการสื่อสารถึงประชาชนที่รับรู้ข้อมูล และประชาชนของพระองค์ว่า “อิสระภายใต้ขอบเขต” พระเจ้ามนูหะจึงได้ทรงระบายความรู้สึกในพระราชหฤทัยของพระองค์ในระหว่างที่ทรงถูกคุมขัง ด้วยการให้สร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดใหญ่จนคับวิหาร ถูกเรียกขานว่า “พระอึดอัด” มาจนถึงทุกวันนี้ พระพุทธรูปเป็นลักษณะร่วม เป็นกลไกร่วมในการสื่อสารแปลว่าพม่าและมอญต่างฝ่ายต่างนับถือพระพุทธศาสนา และใช้ศาสนาและสิ่งเคารพเป็นกลไกร่วมในการสื่อสารต่อกันดังที่ปรากฏ

3. การสื่อสารความจริงในฐานะเป็นข้อเท็จจริง หมายถึง ข้อเท็จจริงในสภาพที่เป็นอยู่ กษัตริย์ที่ไร้บัลลังก์ หรือการอาศัยอยู่บ้านเรือนคนอื่น เหมือนเศรษฐีตกยาก ความเปลี่ยนแปลงแบบกลับด้าน ทำให้กษัตริย์ที่เคยมีราชฐานของตนเอง มีอำนาจในการบริหารสั่งการบังคับบัญชาด้วยตนเอง ย่อมได้รับความกระทบกระเทือนจิตใจ หรือมีผลต่อสภาพจิตไม่มากก็น้อย การแสดงออกผ่านสิ่งสร้างจึงเป็นการสะท้อนความจริงในฐานะที่เป็นสภาพการเป็นอยู่ดำเนินชีวิต และสภาพความรู้สึกที่แท้จริงในขณะนั้น

ดังนั้นในการสื่อสารทางการเมืองผ่านการสร้างความเชื่อ ศาสนา วัด และพระพุทธรูป จึงถูกนำมาเป็นช่องทางในการสื่อสาร และการสื่อสารของพระองค์ในฐานะที่เป็นตัวสารก็ประสบความสำเร็จ คือมีคนรับรู้ต่อสภาพความทุกข์ และความคับข้องใจของพระองค์ แม้ผลจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เลยในทางข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์

สารศาสนา สู่การสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองของพระเจ้ามนูหะ ในฐานะเชลยอยู่ในฐานะที่มิอาจต่อรองใดๆ ได้ ดังนั้นการสร้างพระนอกเหนือจากเป็นการสะท้อนความเชื่อทางศาสนา ยังเหมือนเป็นการสร้างสารเพื่อต่อรองกลายๆ ว่าเปลี่ยนแปลงได้ไหม? ประหนึ่งย้อนแย้งความเชื่อต่ออิสรภาพและการจองจำย่อมมีความแตกต่าง รวมไปถึงการสื่อสารทางการเมืองระหว่างรัฐต่อรัฐ หากเอาแนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมืองของ ลาสเวลล์ (ค.ศ.1948) มาอธิบายร่วมกับแนวคิดเรื่องการสื่อสารของพระเจ้ามนูหะ อาจอธิบายได้ว่า

การเมืองของ ลาสเวลล์ (ค.ศ.1948)	
การสื่อสาร	การสื่อสารสถานะในฐานะตัวประกันแห่งพุกาม
ใคร	พระเจ้ามนูหะ กษัตริย์แห่งเมืองมอญที่ถูกจับมาเป็นเชลย
กล่าวอะไร	ความอึดอัด คับข้องใจ ในฐานะเชลย ในฐานะตัวประกันที่ไม่อาจทำอะไรได้ตามสะดวกเหมือนที่เคยทำ หรือเคยเป็น
ช่องทางใด	การสร้างวัด สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ในที่แคบ อธิบายถึงความคับข้องใจ อึดอัดใจ และความต้องการอิสรภาพ
ถึงใคร	กษัตริย์แห่งพุกามหรือพระเจ้าอนุรุทธะผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาและให้พระเจ้ามนูหะเป็นผู้สร้างพระพุทธรูปและประชาชนชาวมอญหรือชาวพม่าด้วย
เกิดผลอะไร	การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง/ซึ่งในข้อเท็จจริงไม่ได้เกิดขึ้น/แต่สะท้อนให้เห็นว่าพระเจ้ามนูหะ ส่งสารของความคับข้องใจ

ตารางที่ 1 รูปแบบการเมืองของ ลาสเวลล์ (ค.ศ.1948)

จากตารางอธิบายได้ว่า การสื่อสารเป็นกลไกร่วมของการสื่อสารทางการเมือง สามารถเกิดขึ้นได้ผ่านช่องทางของสารในแต่ละชนิด ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างกันและกัน ทำให้เกิดการยอมรับ/หรือไม่ยอมรับ และเป็นแนวทางปฏิบัติ/ ทั้งทำให้เกิดการขับเคลื่อนต่อความเชื่อโลกทัศน์และแนวทางการเสื่อสารที่เป็นประโยชน์ทำให้เราเห็นว่ากลไกเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อทางการเมือง การสื่อสารกลไกทางการเมือง และข้อเท็จจริงต่อสภาพการณ์ของสถานการณ์เมืองในแต่ละบริบทที่แตกต่างกันไป แต่บทสรุปที่ได้คือการสื่อสารนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ถึงไม่เปลี่ยนแปลงก็ทำให้ทราบว่าเกิดอะไรขึ้นในบริบททางการเมืองนั้นๆ

ภาพที่ 4 เปรียบเทียบสูตรการสื่อสารของลาสเวลล์กับองค์ประกอบของการสื่อสาร (แบบจำลองการสื่อสารของลาสแวลล์, http://www.chulapedia.chula.ac.th/index.php, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559

จากภาพสะท้อนคิดได้ประการหนึ่งคือกษัตริย์ในฐานะผู้ส่งสาร ซึ่งตัวสารอาจเป็นความคับแค้นข้องใจ อาจรวมไปถึงความคับข้องใจที่เกิดขึ้น ผ่านช่องทางการสื่อสาร ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูป ความเชื่อและศาสนา เพื่อสะท้อนไปถึงกษัตริย์พม่า หรือประชาชนของพระองค์ว่าเป็นความข่มขื่น ทุกข์ยาก เจ็บปวดต่อสิ่งที่เกิดขึ้น รวมไปถึงความเจ็บปวดที่ได้รับ ด้วยวิธีการและกลวิธีอันไม่เหมาะสม ซึ่งอธิบายเสริมได้ คือ

1. ใคร (Who) เป็นผู้ส่งหรือผู้ทำการสื่อสาร เช่น ในการอ่านข่าว ผู้อ่านข่าวเป็นผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้ฟังทางบ้าน ในสถานการณ์ในห้องเรียนธรรมดาก็เช่นเดียวกัน ย่อมเป็นการพูดระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน หรือการที่ผู้เรียนกลายเป็นผู้ส่งโดยมีการตอบสนองกลับไปยังผู้สอน แต่ถ้าเป็นการสอนโดยใช้ภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ ตัวผู้ส่งก็คือภาพยนตร์หรือโทรทัศน์นั้น ในข้อเท็จจริงนี้พระเจ้ามนูหะ หรือพระสุธรรมวดี กษัตริย์แห่งเมืองมอญ สื่อสารกับกษัตริย์แห่งพุกามและประชาชนของพระองค์ต่อสภาพความรู้สึก และข้อเท็จจริงต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่

2. พูดอะไร ด้วยวัตถุประสงค์อะไร (Says What, With What Purpose) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาข่าวสารที่ส่งไป ผู้ส่งจะส่งเนื้อหาอะไร โดยอาจเป็นข่าวสารธรรมดาเพื่อให้ผู้รับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ ในแต่ละวัน หรืออาจเป็นการให้ความรู้โดยที่ผู้สอนจะต้องทราบว่าจะสอนเรื่องอะไร ทำไมจึงจะสอนเรื่องนั้น สอนเพื่อวัตถุประสงค์อะไร และคาดว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้เรียนอย่างไรบ้าง ในข้อเท็จจริงกรณีของพระเจ้ามนูหะ คือการส่งสารเพื่อสะท้อนคิดออกมาต่อความเป็นอยู่ ความรู้สึกต่อสภาพอันได้รับ หรือการตกเป็นผู้ที่ไร้อิสรภาพในบ้านเมืองอื่น รวมไปถึงการสะท้อนคิดออกมาให้เป็นว่ารู้สึกอย่างไร โดยอาจคาดหวังเป็นการเปลี่ยนแปลง แม้ในข้อเท็จจริงอาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ

3. โดยใช้วิธีการและช่องทางใด (By What Means, In What Channel) ผู้ส่งทำการส่งข่าวสารโดยการพูด การแสดงกิริยาท่าทาง ใช้ภาพ ฯลฯ หรืออาจจะใช้อุปกรณ์ระบบไฟฟ้า เช่น ไมโครโฟน หรือเครื่องฉายภาพยนตร์ เพื่อถ่ายทอดเนื้อหาข่าวสารให้ผู้รับรับได้โดยสะดวก ถ้าเป็นในการเรียนการสอน ผู้สอนอาจจะสอนโดยการบรรยายหรือใช้สื่อการสอนต่างๆ เพื่อช่วยในการส่งเนื้อหาบทเรียนไปให้ผู้เรียนรับและเข้าใจได้อย่างถูกต้อง กรณีของพระเจ้ามนูหะ ใช้การสื่อสารผ่านความเชื่อที่ถูกอนุญาตให้สร้างวัด และพระพุทธรูป การสื่อสารด้วยพระพุทธรูปและสิ่งเคารพทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นช่องทางในการสื่อสารทางการเมืองและสภาพข้อเท็จจริงของพระองค์

4. ส่งไปยังใคร ในสถานการณ์อะไร (To Whom, In What Situation) ผู้ส่งจะส่งข่าวสารไปยังผู้รับเป็นใครบ้าง เนื่องในโอกาสอะไร เช่น การอ่านข่าวเพื่อให้ผู้ฟังทางบ้านทราบข่าวสารประจำวัน หรือแสดงการทำกับข้าวให้กลุ่มแม่บ้านชม ผู้ส่งย่อมต้องทราบว่าผู้รับเป็นกลุ่มใดบ้างเพื่อสามารถเลือกสรรเนื้อหาและวิธีการส่งให้เหมาะสมกับผู้รับ กรณีของพระเจ้ามนูหะ ใช้การส่งผ่านความเชื่อที่เรียกว่า “ศรัทธา” ต่อพระพุทธศาสนา และศาสนสถานดังนั้นการส่งจึงถึงพระเจ้าอนุรุทธ์ ประชาชนชาวพุกาม และประชาชนของพระองค์ ในสถานการณ์ของความเป็นจริงต่อการเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นสภาพข้อเท็จจริงในเวลานั้นและ/หรือขณะนั้น

5. ได้ผลอย่างไรในปัจจุบันและอนาคต (With What Effect, Immediate and Long Term?) การส่งข่าวสารนั้นเพื่อให้ผู้รับฟังผ่านไปเฉย ๆ หรือจดจำด้วยซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน และเช่นเดียวกันกับในการเรียนการสอนที่จะได้ผลนั้นผู้สอนจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าเมื่อสอนแล้วผู้เรียนจะได้รับความรู้มากน้อยเท่าใด และสามารถจดจำความรู้ที่ได้รับนั้นได้นานเพียงใด กรณีของพระเจ้ามนูหะผลที่เกิดขึ้นอาจไม่ได้ยืนยันหรือสะท้อนการเปลี่ยนแปลงอย่างใดในเชิงของการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง แต่ได้มีผลเป็นกลไกของการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จในตัวสาสน์ แต่ไม่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลง อาจสะท้อนข้อเท็จจริงของช่วงเวลาและสะท้อนข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ในช่วงเวลานั้นเท่านั้น

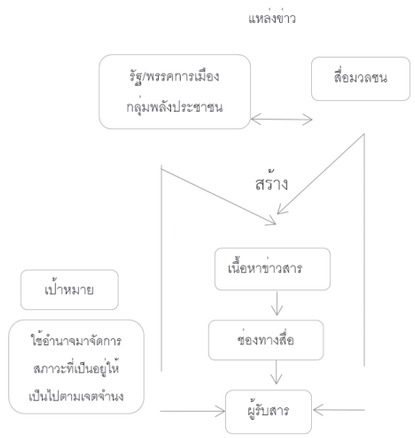

ภาพที่ 5 กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของเกียวิทซ์ และบามเมอร์ (Gurevitch & Blumler, 1977) (สุภาภรณ์ ติ่งอินทร์, 2553: 19)

จากแผนภาพแนวคิดของเกียวิทซ์ และบามเมอร์ (Gurevitch&Blumler,1977) สะท้อนคิดให้เห็นว่าสารและสิ่งที่เกิดขึ้นจากตัวสารมีเป้าหมายเป็นการเมืองและผลกระทบทางการเมือง ซึ่งอาจจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงด้วยหรือไม่นั้นเป็นเงื่อนไขเชิงภาคต่อ และหากวิเคราะห์ตามสภาพจริงที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวคิดทางการเมืองทั้งของลาสเวลล์ และเกียวิทซ์ และบามเมอร์ อาจนำมาเทียบเคียงสะท้อนคิดต่อไปได้ว่าการสื่อสารทางการเมืองเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไข และบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละประเด็นแต่ละกรณี ในส่วนของพระเจ้ามนูหะเอง เมื่อใช้การสื่อสารสะท้อนความ "อึดอัด" ผ่านพระพุทธรูปที่สร้างขึ้น อาจไม่ได้เป็นการยืนยันต่อข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ว่าเป็นอย่างไร แต่เป็นการสะท้อนคิดต่อไปว่า ผลที่เกิดขึ้นมีผลเป็นข้อเท็จจริงและเชิงประจักษ์อย่างไร ส่วนผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารไม่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงใดๆ

สรุป

วัดพระอึดอัด กับการสื่อสารทางการเมือง กรณีของพระเจ้ามนูหะในทางการสื่อสารถือเป็นช่องทางหนึ่งในการสื่อสารความคิด ระหว่างรัฐกับรัฐ หรือผู้ปกครองกับประชาชน จากสถานะของพระองค์เองในฐานะองค์ประกัน กับองค์อธิปัตย์ที่มีอำนาจรัฐเหนือกว่าในขณะนั้น หรืออาจเป็นการส่งสารระหว่างรัฐ(น้อย) กับรัฐที่ใหญ่กว่า เป็นช่องทางในการสะท้อนคิดให้เห็นถึงช่องทางการสื่อสารระหว่างความจริง ความเชื่อ สถานะทางการเมือง และบทบาทที่จะสามารถแสดงออกได้ การสื่อสารด้วยโลกทัศน์ทางศาสนาในฐานะเจ้าประเทศราชผ่านวัดและพระพุทธรูปที่จัดสร้างได้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าช่องทางการสื่อสารมีได้หลายช่องทาง และในช่องทางเหล่านั้นได้แสดงออกผ่านโลกทัศน์ทางศาสนาตามที่ปรากฏที่วัดพระอึดอัด (Manuha Temple) ของพระเจ้ามนูหะและพระสุมธรรมวดี ดังที่ปรากฏแล้วในอดีต แม้ในการสื่อสารจะไม่ปรากฏผลใดๆ แต่สิ่งที่ปรากฏเป็นข้อเท็จจริงคือการสื่อสารได้เกิดขึ้นภายใต้อุดมคติ และการคิดจากฐานของการเมืองสู่มิติทางศาสนาต่อผู้ปกครองและประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2558). *จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศาสนา. (2553). *ความเป็นมาของศาสนาพุทธในประเทศไทย.* กรมการศาสนา: กระทรวงวัฒนธรรม.

จิรชาติ สันต๊ะยศ. (2551). *การสร้าง "พระราชชายาเจ้าดารารัศมี" ให้เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ทศวรรษ 2500-ปัจจุบัน.* วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). *พม่าประวัติศาสตร์และการเมือง.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

ดี.จี.อี ฮอลล์, (2549). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิสดาร/ A History of South-East Asia.* ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

เดวิด แชนด์เลอร์. (2551). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา: History of Cambodia. แปลโดย พรรณงาม เง่าธรรมสาร และคณะ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

นวพรรณ ภัทรมูล. (2559). *"โรงพยาบาล" ในจารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7.* แหล่งที่มาออนไลน์ http://www.sac.or.th/main/article_detail.php?article_id=104&category_id=19 สืบค้นเมื่อ 27 มิถุนายน 2559.

แบบจำลองการสื่อสารของลาสแวลล์, ออนไลน์: http://www.chulapedia.chula.ac.th/index.php, สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2559.

ธวิท วงษ์พลาย. (2557). *การเมืองในจิตรกรรม: แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์. ศิลปศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย),* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ที่มาออนไลน์: [http://ir.swu.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/3739/Thawit_W.pdf?sequence=1]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *พระพุทธศาสนาในอาเซีย.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2549). *การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในวรรณกรรม พระพุทธศาสนาเรื่องอานิสงส์และคัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลต่างๆ ของล้านนา"*, ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระระพิน พุทธิสาโร. (2554). *"ความรุนแรงครั้งพุทธกาล: กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์",* สารนิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นินิเมียนต์, (2543). *พม่า กับการต่อต้านจักรวรรดินิยมอังกฤษ ค.ศ.1885-1895: Burmar's Struggle Against British Imperialism, 1885-1895,* ฉลอง สุนทราวาณิชย์ ผู้แปล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์

มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, (2556). *ประวัติศาสตร์ลาว: A History of Loas. แปลโดย จิราภรณ์ วิญญรัตน์.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์.

หม่อง ทิน อ่อง. (2551). *ประวัติศาสตร์พม่า (A History of Burma). เพ็ชรี สุมิตร แปล.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. (2556). *ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียง: อินเดีย ลังกา ชวา จาม ขอม พม่า ลาว. พิมพ์ครั้งที่ 7.* กรุงเทพฯ: มติชน.

วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ. (2550).*คติความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัย พ.ศ.1726-พ.ศ.2006". วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์).* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภาภรณ์ ติ่งอินทร์. (2553). *กลยุทธ์การสื่อสารของสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ที่เคยดำรงตำแหน่งกำนัน. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน:* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อาณัติ อนันตภาค, (2556). *ประวัติศาสตร์พม่า: แผ่นดินแห่งความแตกแยก.* กรุงเทพฯ: ยิป ซี กรุ๊ป.

อุทัย ภัทรสุข (2554). *การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Dr. Sophana Srichampa Dr. Amarjiva Lochan (2552). *แนวคิดและภูมิปัญญาของอินเดีย ครั้งที่ 1 (The First "Indian Ideas and Thoughts" Annual Seminar)* สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิยาลัยมหิดล สถานเอกอัครราชทูตอินเดียประจำประเทศไทย (Embassy of India, Thailand).

Coedès, George (1968). Walter F. Vella, ed. *The Indianized States of Southeast Asia.* trans.Susan Brown Cowing. University of Hawaii Press.

GE Harvey (1925). *History of Burma.* London: Frank Cass & Co. Ltd.

H.G.Luce. *Mons of the Pagan Dynasty*, ใน JBRS เล่ม 36 ตอนที่ 1 สิงหาคม 1953 หน้า 1-19.

Singh, Upinde. (2008). *A History of Ancient and Early Medieval India : From the Stone Age to the 12th Century.* New Delhi: Pearson Education. p. 358.

การศึกษากระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง
The study of the Succession Process: Lampang Buddhist Art

พระครูสุตชยาภรณ์ (เขียวสุข)*
อัครเจตน์ ชัยภูมิ**

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปางนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและปัจจัยในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง และ 2) เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปางเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การแจกแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ ผลการวิจัย พบว่า การแสดงออกต่องานพุทธศิลป์นครลำปางของชาวลำปาง เกิดขึ้นจากกำลังศรัทธาในพระรัตนตรัย และเชื่อในอานิสงส์ คือ ความสุขร่มเย็นที่จะได้รับ เพราะการอุทิศตนในการอนุรักษ์งานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์นั้น กำลังศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างสรรค์และสืบทอดงานพุทธศิลป์ให้คงอยู่ และปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ก็คือความมีศรัทธา ความเชื่อมั่นตนเอง มีความอดทน เสียสละ ความสนใจวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์ การจินตนาการ ความมุ่งมั่น การกล้าตัดสินใจ ความสมัครใจ การศึกษาต่อเนื่อง ความพอใจ ความเพียร การเอาใจใส่ไม่ทิ้งงาน การสังเกตสอบถาม การบูรณาการความรู้ที่ศึกษาไปสู่การสร้างงานศิลป์ การมีแรงจูงใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ ซึ่งทั้งโดยรวมและรายข้อ เห็นด้วยในระดับมาก (3.94) และการใช้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน การใช้รูปแบบการวาดลายเส้น การใช้รูปภาพเหมือนและเทคนิคการระบายสี การใช้รูปแบบการสร้างงานไม้ พื้นฐานเพื่อบูรณาการ การสร้างศิลป์ต่างๆ การใช้รูปแบบการแกะลายกระดาษและพลาสติกเพื่อตกแต่งงานไม้ และการใช้รูปแบบความถนัดเฉพาะตัวเป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง เป็นรูปที่เหมาะสมที่ชาวพุทธผู้สนใจงานพุทธศิลป์จะนำไปใช้เป็นแนวทางวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปางต่อไป ซึ่งทั้งโดยรวมและรายข้อ เห็นด้วยในระดับมาก (3.78) ส่วนผลสำเร็จ การนำไปใช้ และประโยชน์ที่ได้รับจากรูปแบบเหล่านี้ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยในระดับมากเช่นกัน

คำสำคัญ: กระบวนการสืบทอด, พุทธศิลป์นครลำปาง

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
**มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Abstract

This research of the succession process format of Lampang Buddhist Art has two objectives: 1) to study the history and the factor in creative succession of Lampang Buddhist Art, and 2) to study the succession process format of Lampang Buddhist art. This research is a qualitative study collecting from documents, questionnaires, and interviews. The results showed that the expression on Lampang Buddhist art of Lampang people formed by their faith in the Triple Gem and believed in the virtue of peaceful joy to receive. Because of their dedication to conservation work related to the Buddhist art, the researcher believes that the belief in the Triple Gem is one important factor in the creation and the succession of Buddhist art to remain. The samples group regarded that the factors that make Lampang Buddhist Art a successful succession are the faith, confidence, self-sacrifice, patience, attention to inherit the Buddhist art, imagination, earnestness, decisiveness, voluntary, continuous education, satisfaction, perseverance, empathy, observing inquiry, integrating knowledge to the artwork's creation, the use of incentives, the knowledge exchanges from those with experience. The overall and each category are agreed on a high level. The samples regarded that using the molding patterns form of portrait, using a form of line drawings, using the portrait and painting techniques, using a form of a wood craft, the basis for integration, the art's creating, using an engraving form of paper and plastic to decorate the wood, and using a form of specific expertise are based learning how to inherit the Lampang Buddhist art and great for all Buddhists who are interested in Buddhist Art to find a way to inherit the Lampang Buddhist Art. The overall and each category are agreed on a high level. The group examples are agreed with a high level as well in achievement, adoption, and benefits from these schemes.

Keywords: The study of the succession process, Lampang Buddhist Art.

บทนำ

การที่เราจะเรียนรู้พุทธศิลป์ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างลึกซึ้ง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาบริบทความเป็นมาทางประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อมในถิ่นกำเนิดภายในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดท่าที บทบาท ลักษณะรูปแบบของศิลป์ทางพระพุทธศาสนา จะทำให้เราทราบที่มาที่ไปว่าเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ที่เรียงร้อยกันเป็นประวัติศาสตร์ทางพุทธศิลป์ทางพระพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร สภาพเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองในสมัยยุคแต่ละยุคส่งผลกระทบต่อการสร้างงานพุทธศิลป์อย่างไร เหตุผลในการศึกษาพุทธศิลป์ทางพระพุทธศาสนาก็เหมือนกับเราได้รู้ความหมายแรงศรัทธา แรงบันดาลใจ ที่มุ่งสู่ความสำเร็จ และความล้มเหลวของการเข้าใจ เข้าถึงองค์แห่งพุทธศิลป์ทางพระพุทธศาสนาในอดีต จะเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขความสำเร็จในการสร้างแนวคิดแรงบันดาลให้แก่นิสิต หรือผู้ที่สนใจในการสรรค์สร้างงานทางพุทธศิลป์แนวใหม่ให้เกิดขึ้นกับงานการสร้างงานพุทธศิลป์ทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันและอนาคต ถือว่าเป็นการสร้างงานและสืบทอดงานพุทธศิลป์ จากผู้รู้ในอดีตมาแก้ไขข้อในส่วนที่หายไป โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดจากปราชญ์พื้นบ้าน (ช่าง) เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อพุทธศิลป์ที่มีอยู่เดิม อย่างกรณีที่กลุ่มอนุรักษ์ท้องถิ่นล้านนาช่วยกันแก้ไขกอบกู้ลายคำน้ำแต้มของเดิมให้กลับคืนมา ด้วยดำเนินการลอกสี และสีแดงที่พื้นหลัง ต้องใช้สีชาด หรือที่นิยมเรียกว่ารักแดง แต่ใช้สีเคมีสมัยใหม่ ออกจากพื้นผิวให้หมดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเปิดให้เห็นเส้นสายลายศิลป์ของเดิมเป็นต้น (เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์, 2555: 76)

การส่งเสริมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ในสมัยพุทธกาลภายหลังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อภิสัมโพธิญาณทรงประกาศพระธรรมวินัย ทรงแสดงปฐมเทศนาคือ "ธัมมจักรกัปวัตตนสูตร" ทรงได้สังฆสาวกเป็นองค์แรกคือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ทรงมีองค์ครบแห่งพระรัตนตรัยวันหนึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงโปรดพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งเมืองมคธ จนถึงธรรมจักษุพระองค์ทรงแสดงตนเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธองค์เป็นสรณะตลอดชีวิต และได้นิมนต์พระสงฆ์หมู่ใหญ่โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธาน ทรงดำริถึงที่ประทับ ที่ไม่ใกล้ไม่ไกลจากหมู่บ้านการคมนาคมสะดวก เหมาะกับผู้ประสงค์ที่จะเข้าเฝ้า กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อึกทึก เว้นจากตนสัญจรไปมา ควรแก่การหลีกเร้นภาวนา" หลังที่พระองค์ดำริเสร็จแล้วพระเจ้าพิมพ์สารจึงทรงมีพระราชดำริในเรื่องประเด็นที่สนทนาธรรมแล้ว ทรงมีพระราชดำริว่า "หม่อมฉัน ขอถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพระพุทธเจ้าข้า" (ที.ม.(ไทย) 4/71/59.) พระพุทธองค์จึงรับถวายอารามนั้น พระเจ้าพิมพิสารทรงจับพระสุวรรณภิงคาร หลั่งน้ำน้อมถวายแด่พระพุทธองค์ ดังนั้น วัดในสมัยพุทธกาล จึงเป็นอาราม หรือวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนา และวัดในสมัยพุทธกาลจึงสภาพที่เป็น "สวนป่าที่น่ารื่นรมย์ยินดี เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ พระพุทธองค์ ยังไม่ได้ทรงบัญญัติอนุญาตให้สร้างเสนาสนะ สิ่งก่อสร้างใดๆ ทั้งสิ้น และใช้ป่าโคนไม้ ภูเขา ปาชัฏ เป็นสถานที่สงบสงัด ห่างจากหมู่บ้าน ไม่ใกล้ไม่ไกลจนเกินไป คลุมไปด้วยไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำทั้งหลาย ใช้เป็นที่พักอาศัยต่อมา ราชคฤห์เศรษฐี ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้นได้เดินจงกรม นั่งสมาธิ น่าเลื่อมใส จึงมีจิตเลื่อมใสและปวารณาจะสร้างวิหารถวาย จึงได้สอบถามพระภิกษุสมัยนั้น เศรษฐีได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์และทรงให้คำแนะนำ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า พระพุทธองค์จึงรับสั่งเหล่าภิกษุเหล่านั้นว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือวิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำ" (ที.ม.(ไทย) 2/150-151/202.)

จุดกำเนิดของพุทธศิลป์น่าจะเริ่มตั้งแต่การสร้างเสนาสนะ 5 ชนิดของเศรษฐีชาวราชคฤห์ (พระมหาวิชาญ เลี่ยวเส็ง, 2544: 17) เพื่อถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ เช่น การสร้างวัดบุพพาราม ของนางวิสาขาอุบาสิกา โดยมีพระโมคคัลลานะ เป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง แต่การกำเนิดพุทธศิลป์ที่เด่นชัด เริ่มต้นจากการสร้างสถูปหรือธาตุเจดีย์ สมัยครั้งที่เจ้ามัลละกษัตริย์ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ ต่างก็ขอพระบรมธาตุเพื่อจะอัญเชิญไปประดิษฐานในเมืองของตน จนเกือบมีการรบพุ่งกันขึ้น ต่อมาโทณพราหมณ์ได้มาไกล่เกลี่ยจึงเกิดการปรองดองกัน เจดีย์ในพระพุทธศาสนาจึงมี 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ที่เมืองกุสินารา ธรรมเจดีย์ อุทเทสิกเจดีย์ และสิ่งอันเป็นสังเวชนียสถานที่พระพุทธองค์แสดงแด่พระอานนท์ ก่อนเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานว่า สังเวชนียสถาน 4 คือ สถานที่พระพุทธองค์ทรงประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน เป็นที่ที่พุทธบริษัทผู้มีศรัทธาได้มาถึงพร้อมแล้วน้อมรำลึก

ถึงพระพุทธองค์ ก็จะเกิดเป็นบุญกุศลเป็นอันมาก เมื่อจาริกไปด้วยจิตเลื่อมใส แม้ตายลงในที่นั้นก็จะเข้าถึงสุคติสวรรค์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2540: 107) ปัจจุบันศาสนสถานเหล่านั้นก็ชำรุดทรุดโทรม เหลือแต่ซากอิฐโบราณ และยังขาดผู้ที่ซ่อมแซมดูแลให้ดีเช่นเดิมได้ ดังนั้นศาสนสถานแห่งแรกที่เป็นศิลป์ของพระพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธศิลป์ เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นตามความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลขณะนั้น ยังไม่นิยมสร้างรูปเคารพจึงปรากฏแต่รูปอื่นๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา เช่น ดอกบัว ธรรมจักร รูปฉัตร รูปโคม รูปบัลลังว่าง และมีจุดเริ่มต้นที่เห็นในการสังคายนาครั้งที่ 3 โดยได้รับการอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มีพระมหาโมคคัลลีบุตรเป็นผู้นำด้านกองทัพธรรม และริเริ่มฟื้นฟูพระพุทธศาสนา

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยุคนี้ มีการสร้างพระธาตุเจดีย์จำนวนมากถึง 84,000 องค์ ช่วงหลังการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานด้านพุทธศิลป์ที่เป็นการสร้างรูปปั้น ก็ปรากฏขึ้นในสมัยพระเจ้าเมนันเดอร์หรือพระเจ้ามิลินท์ ที่มีการสร้างพระพุทธรูป (ประวัติการสร้างพระพุทธรูป [ออนไลน์], 8 สิงหาคม 2558) ซึ่งเป็นการแกะสลักจากช่างชาวกรีกสร้างขึ้นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้บูชา พระพุทธรูป องค์แรกจึงเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ามิลินท์ หรือเมนันเดอร์ที่ 1 ซึ่งประวัติความเป็นมาว่า ในอดีตล่วงมาถึงในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พุทธศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง เมื่อ 2,200 ปีก่อน หรือหลังจากการดับขันธ์ของพระพุทธเจ้ามา 300 ปี พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงส่งสมณะทูตจำนวน 500 รูป ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังเมืองตักกศิลา แคว้นคันธาราฐ จึงมีชื่อเสียงในฐานะเป็นเมืองที่ประสิทธิประสาทวิทยาการต่างๆ นับว่า "เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกทางพระพุทธศาสนา"

แต่ก็ยังไม่มีรูปเคารพแทนพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปคน พระพุทธรูป หรือ รูปเคารพแทนพระพุทธเจ้า เริ่มมีการสร้างขึ้นมาตั้งแต่ระหว่าง พ.ศ.500 ถึง 550 เมื่อชาวกรีกที่ชาวชมพูทวีป (อินเดียโบราณ) เรียกชาวต่างแดนว่า "โยนา" หรือ "โยนก" โดยพระเจ้าเมนันเดอร์ที่ 1 หรือ พระเจ้ามิลินท์ กษัตริย์เชื้อสายกรีก ยกทัพกรีกเข้ามาครอบครองแคว้นคันธาราฐ (ปัจจุบันเป็นดินแดนของอัฟกานิสถาน) จากนั้นพระองค์ก็แผ่อาณาเขตไปทั่วบริเวณด้านตะวันตกเฉียงเหนือของชมพูทวีป และสร้างเมืองหลวงเป็นที่ประทับ ณ เมืองสากล (Sakala) หลังจากที่ได้พบพระสงฆ์ท่านหนึ่งนามว่า นาคเสน จึงมีเรื่องราวแห่งการตั้งคำถามของพระเจ้ามิลินท์ต่อพระนาคเสน จนทำให้พระเจ้ามิลินท์ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (คำถามคำตอบ หรือ ปุจฉาวิสัชนา ซึ่งถูกเขียนบันทึกเป็นหนังสือ และแปลเป็นภาษาต่างๆ ที่มีชื่อเสียงมาก เรื่องนี้ก็คือ มิลินทปัญหา - The Milinda Panha or The Questions of

King Minlinda) ได้มีการสร้างสถาปัตยกรรม และประติมากรรมทางพุทธศาสนามากมายในแคว้นคันธาราฐ ซึ่งการสร้างพระพุทธรูปนั้น มีลักษณะต่างๆ ตามพุทธประวัติ ซึ่งมีพระพุทธรูปปางต่างๆ พระพุทธรูปองค์แรก จึงเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ามิลินท์ หรือเมนันเดอร์ที่ 1 ชาวกรีกที่มาครอบครองแคว้นคันธาราฐ เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 6 หรือ 2,000 ปีที่แล้วนั่นเอง พระพุทธรูปที่เกิดขึ้นครั้งแรก จึงเรียกรูปแบบของพระพุทธรูปนี้ว่า แบบคันธาราฐ โดยถ่ายแบบอย่างเทวรูปที่พวกชาวกรีกนับถือกันในยุโรปมาสร้างพระพุทธรูปแบบคันธาราฐจึงมีใบหน้าเหมือนฝรั่งชาวกรีก จีวรก็เป็นริ้วเหมือนเครื่องนุ่งห่มของเทวรูปกรีก และต่อมาในภายหลัง ราวพุทธศตวรรษที่ 4-12 มีคตินิยมสร้างพระพุทธรูปเป็นขนาดเล็กๆ (พระเครื่อง) บรรจุไว้ในพุทธเจดีย์ดังกล่าว

การส่งพระสมณทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ จำนวน 9 สาย ผลงานของพระเจ้าอโศกมหาราชที่มาในสุวรรณภูมิถือว่าเป็นสายที่ 9 โดยมีพระโสณะ และพระอุตตระ ได้นำพระพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่นครปฐม คือองค์พระปฐมเจดีย์ เชื่อว่าเป็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนา จากการเดินทางมาของพระสมณะทูตครั้งนั้น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างพุทธศิลป์ และเป็นพุทธมรดกและเป็นสิ่งท้าทายต่อการอนุรักษ์ของคนรุ่นใหม่อย่างยิ่ง หากว่ายังไม่ได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาอย่างถูกต้อง เมื่อพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิ ความเจริญของพระพุทธศาสนาย่อมส่งอิทธิพลต่ออาณาจักรต่างๆ เช่น อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย และล้านนา โดยมีอาณาจักรล้านนามีศูนย์กลางอยู่ที่ “นวปุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2534: 45) และแผ่อิทธิพลมาสู่เมืองลำปาง (ประวัติศาสตร์เมืองลำปาง [ออนไลน์] 9 มีนาคม 2559)

ในสมัยพระนางจามเทวีได้ราชาภิเษกให้เจ้ามหันตยศกุมารขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองหริภุญชัยแล้ว ฝ่ายเจ้าอนันตยศกุมารก็ปรารถนาอยากไปครองเมืองแห่งใหม่ จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้พระมารดาได้ทรงทราบ พระนางทรงแนะนำให้ไปหาฤษีวาสุเทพ เพื่อขอให้สร้างเมืองถวาย แต่ฤษีวาสุเทพได้แนะนำให้ไปหาพรานเขลางค์ ซึ่งอยู่ที่ภูเขาบรรพต ดังนั้น พระเจ้าอนันตยศจึงพาข้าราชบริพารเสด็จออกจากหริภุญชัยไปยังเขลางค์บรรพต ครั้นเมื่อพบพรานเขลางค์แล้ว ก็ทรงขอให้นำไปพบพระสุพรหมฤษีบนดอยงามหรือภูเขาสองยอด แล้วขออาราธนาช่วยสร้างบ้านเมืองให้ พระสุพรหมฤษีจึงขึ้นไปยังเขลางค์บรรพตเพื่อมองหาชัยภูมิสร้างเมือง เมื่อมองไปทางยังทิศตะวันตกของแม่น้ำวังกนที ก็เห็นสถานที่แห่งหนึ่งเป็นชัยภูมิที่เหมาะสม จึงได้สร้างเมืองขึ้นที่นั่น โดยกำหนดให้กว้างยาวด้านละ 500 วา แล้วเอาศิลาบาตรก้อนหนึ่งมาตั้งเป็นหลักเมือง เรียกว่า “ผาบ่อง” เมื่อสร้างเสร็จแล้วจึงขนานนามตามชื่อของนายพรหมผู้นำทางและมีส่วนร่วมในการช่วยสร้างเมืองว่า “เขลางค์นคร” และยังมีชื่อเรียกในตำนานกุกุตนครว่า “ศิรินครชัย” อีกนามหนึ่ง เมืองนครลำปางเป็นหัวเมือง

สำคัญของลานนาไทยมาจนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่าแห่งหงสาวดีได้แผ่อำนาจเข้าครอบครองลานนาไทยใน พ.ศ.2101 ซึ่งสัญลักษณ์แห่งอำนาจของบุเรงนองยังปรากฏอยู่ทั่วไป ได้แก่ ไม้แกะสลักรูปหงส์ประจำวัดต่างๆ (หมายถึงหงสาวดี) นับตั้งแต่นั้นมา นครลำปางตกอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าเป็นเวลานานร่วมๆ 200 ปีเศษ (พ.ศ.2101-1317) และบางครั้งก็อยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยาบ้าง เช่น สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นต้น กิจกรรมระหว่างบทบาทพระสงฆ์กับการอยู่ร่วมกับชุมชน ศาสตราจารย์โชติ กัลยาณมิตร (โชติ กัลป์ยาณมิต, 2539: 12) กล่าวว่าในอดีตนั้น วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ให้การศึกษาทุกระดับ เช่น การหัดเขียน การอ่าน เป็นแหล่งควบคุมจริยธรรมของส่วนรวม เป็นศูนย์เรียนรู้พื้นฐานด้านศิลปะ เกิดการสร้างงานศิลปะสำคัญ ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่เรียนรู้ เป็นที่บำเพ็ญบุญ เป็นหน้าเป็นตาของชุมชนอีกด้วย การสร้างวัดให้สวยงาม ตามความเชื่อความนิยมของศิลปะในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ

เมื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในแขนงต่างๆ แล้ว ควรที่นิสิตหรือพระภิกษุสงฆ์สามเณร ก็น่าจะมีฝีมือทางช่างประจำวัดได้ไม่น้อย นอกจากจะเป็นชาวบ้าน บางคนอาจเป็นพระที่วัด ซึ่งเคยเป็นช่างหรือหมอทางใดทางหนึ่งมาก่อนบวช หรือมาฝึกฝนวิชาด้วยการปฏิบัติระหว่างบวชจนได้ชื่อว่าเป็นผู้ชำนาญ” การจะเป็นช่างงานพุทธศิลป์ย่อมมีความรู้ทางพระพุทธศาสนาผ่านการบวชเรียนมา ซึ่งในอดีต สมัยรัชการที่ 6 ได้มีการดึงโรงเรียนออกจากวัด ให้มีการศึกษาระบบแบบแผนใหม่มากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ที่เคยมีบทบาทที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในด้านอื่นๆ ซึ่งบางครั้งถูกมองว่ามิใช่กิจของสงฆ์ พระสงฆ์มิควรเกี่ยวกับบาทบาทเหล่านั้น รวมทั้งเรื่องการสืบสานสืบทอดงานศิลปะและงานช่างฝีมือด้วย และเป็นผลเสียต่อบทบาทดังกล่าวของพระสงฆ์ ที่มิได้ถูกส่งเสริมและสนับสนุนเท่าที่ควร และปัจจุบันสถาบันการศึกษาด้านช่างก็มีการเปิดเรียนเปิดสอนโดยตรง แต่หากขาดการประสานงานระหว่างกันแล้วก็ทำให้การสืบทอดไม่มีระบบสมบูรณ์ เพราะว่านิสิตและพระสังฆาธิการไม่ได้ทราบแนวทางการศึกษา อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ายังมีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งที่มีสถานภาพเป็นนิสิตและอาจารย์ ตลอดถึงผู้สนใจได้มีการดำเนินการด้านการสืบทอดภูมิปัญญาทางพุทธศิลป์ แต่ยังไม่เป็นสถาบันศึกษาโดยตรง

แต่มีผลงานปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น พระครูเจ้าคณะอำเภอสบปราบ พระครูรองเจ้าคณะอำเภอแจ้ห่ม และพระนิสิตที่มีเครือข่ายช่างพื้นบ้าน และอาจารย์ที่มีความชำนาญที่มีบทบาทในการสืบทอดงานพุทธศิลป์ โดยผ่านการมีจิตอาสาสร้างพระพุทธรูป และมีวัตถุประสงค์ เต็มใจมาช่วยให้ความรู้ในการสร้างศิลป์ด้านต่างๆ ในวัดที่มีความสมัครใจเข้าร่วมโครงการปั้นและหล่อพระโลหะในวัดต่างๆ ในจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัดปงสนุกเหนือและวัดต่างๆ ที่เข้าโครงการ ก็จะมีทีมงานนี้เดินทางไปสร้างไว้ตามวัดต่างๆ

ซึ่งมีพุทธศิลป์ที่หลากหลายรูปแบบ โดยมีอาจารย์เป็นครูผู้สอนและมีผู้เชี่ยวชาญวิชางานช่างฝีมือ (แขนงช่างปูน ช่างไม้ ผลงานที่ปรากฏ ได้แก่ สร้างแว่นตาพระเจ้า บุษบก ทาทรงปราสาท อาสนะ ตู้เทียนชัย และปั้นพระ วาดรูปเหมือน แกะลายศิลป์ เป็นต้น การสืบสานสืบทอดงานช่างพุทธศิลป์ในวัดปงสนุกเหนือ และโรงงานหล่อพระโลหะในจังหวัดลำปาง และต่างจังหวัด ที่มีจิตอาสาให้นิสิตได้ไปศึกษาโดยไม่คิดค่าสอนนั้น จะมีวิธีสอนปลูกฝังการสืบทอดอย่างไร ที่จะสามารถสร้างความเป็น "ช่างพุทธศิลป์" ให้กับพระภิกษุสงฆ์สามเณร และผู้สนใจเข้าร่วมงานวิจัยครั้งนี้ จนสามารถนำไปสร้างงานพุทธศิลป์อันที่มีเนื้อหาคล้องจองกับแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการสร้างความศรัทธา ปสาทะให้แก่ผู้พบเห็นและอุปถัมภ์ สามารถผลักดันให้วิทยาลัยสงฆ์ โดยมีพระเถระระดับเจ้าคณะ และรองเจ้าคณะอำเภอที่มีความรู้ด้านช่าง มีการสืบทอดศิลปะงานพุทธศิลป์แขนงต่างๆ และเป็นฐานเรียนรู้ครบวงจรในอนาคตได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา "กระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง" จากผู้ชำนาญ เพื่อเป็นการศึกษาและการสืบทอดงานพุทธศิลป์ ฟื้นฟูงานช่างศิลป์ทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในลำปาง ให้มีการฟื้นฟูงานช่างให้อยู่คู่เมืองลำปางต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติและปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง
2. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาหนังสือ บทความ และเอกสารงานทางวิชาการ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องพุทธศิลป์

2. ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ นิสิตบรรพชิต และคฤหัสถ์ พระภิกษุสามเณร วัดปงสนุกเหนือ อาจารย์ที่สนใจในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปางครั้งนี้จำนวน 77 รูป/คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในวัดปงสนุกเหนือ วิทยาลัยอาชีวะศึกษาจังหวัดลำปาง วัดศรีชุม และในสถานที่เฉพาะเป้าหมายที่ช่างทำงานอยู่ ซึ่งนิสิตจะมีการศึกษาดูงาน ในจังหวัดลำปาง เชียงใหม่

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบผสมผสานโดยการใช้แบบสอบถาม นิสิตทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัย ณ วิทยาลัยอาชีวะศึกษาจังหวัดลำปาง และวัดศรีชุม และทำการศึกษาในวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง โดยใช้วิธีสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่าง 77 รูป/คน และการใช้วิธีสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง และสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม ผู้ถ่ายทอดความรู้ ช่างภายในกลุ่ม และหรือสมาชิกกลุ่มงานพุทธศิลป์ในเขตนครลำปาง ได้มาโดยการคัดเลือกเฉพาะผู้มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบงานพุทธศิลป์ โดยตำแหน่ง ได้กลุ่มตัวอย่าง 8 รูป/คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ นำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ตามที่กำหนดไว้และดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง นำบทสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ตามรายชื่อที่กำหนดไว้ และดำเนินการสัมภาษณ์พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และเก็บรวบรวมข้อมูลจนครบจำนวนที่กำหนดไว้ คิดเป็นร้อยละ 100 และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับ เพื่อนำไปวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์เชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1. ประวัติและการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

นครลำปาง หรือเขลางค์นคร มีชุมชนอาศัยอยู่ในพื้นที่มากว่า 3,000 ปีล่วงมาแล้ว มีการค้นพบภาพเขียนสีและโครงกระดูกมนุษย์โบราณ ตลอดจนชิ้นส่วนภาชนะดินเผาในสมัยหริภุญไชย และชิ้นส่วนเครื่องถ้วยสันกำแพงเวียงเมืองหรือเมือง เขลางค์นครเก่าตั้งอยู่ในบริเวณตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองปัจจุบัน ฝั่งเหนือของแม่น้ำวัง มีการพัฒนามาแล้วตั้งแต่สมัยอาณาจักรหริภุญไชย ยังดำรงอยู่ เมืองเขลางค์นครนี้ มีฐานะเป็นเมืองหลวงคู่แฝดของอาณาจักรหริภุญไชย มีพื้นที่เมืองประมาณ 600 ไร่ และยังพบเวียงบริวารในอำเภอต่างๆ สำหรับเวียงบริวารที่มีสภาพสมบูรณ์ที่สุด คือเวียงพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งเป็นเวียงทางพระพุทธศาสนา อยู่ที่อำเภอเกาะคา ห่างจากตัวจังหวัดลำปางไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 18 กิโลเมตร ร่องรอยอดีตที่แสดงถึงการขยายแผ่อิทธิพลด้านศิลปกรรม คือ รูปแบบของศิลปะที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวในสมัยที่พม่าครอบครองเมืองต่างๆ ทางภาคเหนือตอนบน พม่าได้ส่งเจ้านายมาปกครองหัวเมืองต่างๆ โดยมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครเชียงใหม่ จนกระทั่งปี พ.ศ.2285 ท้าวมหายศ ผู้ครอบครองเมืองหริภุญไชย ได้ยกทัพมาปราบ

ผู้ที่คิดกอบกู้ชาติบ้านเมืองให้เป็นอิสระจากพม่า ได้ตั้งทัพอยู่บริเวณเวียงธาตุลำปางหลวง ชาวเมืองได้ติดต่อกับหนานทิพย์ช้าง พรานป่าผู้กล้าให้ช่วยกู้เอกราชให้แก่ลำปางในครั้งนั้น หนานทิพย์ช้าง ได้ยิงท้าวมหายศตายด้วยปืนใหญ่ ณ บริเวณวิหารหลวง ความเจริญของนครลำปางก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนกระทั่งในช่วงยุคทองช่วงหนึ่งในปี พ.ศ.2425-2440 สมัยเจ้านรนันทชัยชวลิต เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 9 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 นครลำปางมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ ในฐานะของศูนย์กลางการค้าไม้สักภาคเหนือ

ศิลปะที่พบในจังหวัดลำปางจึงล้วนแต่เป็นศิลปะสมัยล้านนาลักษณะทางสถาปัตยกรรมเก่าแก่ มักพบเห็นได้ตามวัดต่างๆ ในลำปาง มี 3 แบบ คือ แบบพม่า แบบพม่าผสมเชียงใหม่ และแบบล้านนา วัดแบบพม่าที่พบในลำปาง ได้แก่ วัดศรีชุม วัดป่าฝาง วัดม่อนจำศีล วัดม่อนปู่ยักษ์ และวัดศรีรองเมือง ซึ่งสร้างวิหารเป็นรูปยอดปราสาทแบบเดียวที่เมืองมัณฑะเลย์ในพม่า ดังเช่นวิหารใหญ่วัดศรีรองเมือง เป็นวิหารจำหลักไม้ทำยอดหลังคาซ้อนเป็นชั้นๆ มีลวดลายจำหลักไม้ที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 6 เรียกว่าเรือนไทยติดลูกไม้ หรือที่ฝรั่งเรียกว่า แบบขนมปังขิง (Ginger Bread) คือไม้ฉลุที่ชายคาเป็นลายย้อย ลูกไม้ช่องลมก็ฉลุปรุเป็นลายเช่นกันและยังมีลายฉลุตามส่วนต่างๆ ของอาคารอีกมากมาย พุทธศิลป์ที่มีโดดเด่นในจังหวัดลำปาง อาทิ พระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีตำนานเกี่ยวกับการสร้างย้อนไปได้ถึงสมัยพุทธกาล กล่าวคือ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาถึงบ้าน “ลัมภการีวัน” พระองค์ทรงทำนายว่าสถานที่แห่งนี้ต่อไปจะเป็นเมืองชื่อ “ลัมภกัปปะนคร” (นครลำปาง) แล้วทรงมอบพระเกศาธาตุเพื่อประดิษฐานภายในพระบรมธาตุ จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่าหลังจากที่พระองค์ปรินิพพานแล้ว 218 ปี จะมีพระอรหันต์ 2 องค์ นำพระธาตุมาบรรจุไว้ในเจดีย์ และเจดีย์นี้จะได้ชื่อว่า“ลัมภกัปปะเจดีย์”จากนั้นตำนานได้กล่าวถึงการขุดพระธาตุ การสร้างเจดีย์ครอบพระธาตุ รวมถึงการเดินทางมายังเมือง ลัมภกัปปะนคร เพื่อสักการะลัมภกัปปะเจดีย์ของเจ้าเมืองในสมัยต่างๆ ในด้านการบูรณะ ในปี พ.ศ.1992 ได้มีสร้างพระธาตุครอบพระบรมสารีริกธาตุ และสร้างมณฑปพระพุทธบาทด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ในปี พ.ศ.2019 ได้มีการหล่อพระพุทธรูปประธานภายในพระวิหาร ในปี พ.ศ.2145 ได้มีการสร้างฉัตร ยอดพระธาตุ พ.ศ.2263 ได้มีการหล่อลำทองขึ้นใส่ยอดพระธาตุ ในปี พ.ศ.2339 ได้มีการสร้างรั้วล้อมรอบพระธาตุ จึงแสดงให้เห็นว่าวัดพระธาตุลำปางหลวงเป็นวัดสำคัญ จึงได้รับการบูรณะมาตลอด อีกงานสร้างหนึ่ง คือการสร้างพระเจ้าจักรสานเจ้าตอกสาน “พระพุทธเจ้าตอกสาน” หนึ่งเดียวในไทย ที่เมืองปาน จ.ลำปาง

การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่นี้ ต้องอาศัยความศรัทธา และความสามัคคีแห่งกัลยาณมิตร โดยเฉพาะการจัดสร้างด้วยวิธีการสานด้วย “ตอก” ล่าสุด มีการจัดสร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่สานด้วยตอกทั้งองค์ มีความยาวขององค์พระพุทธรูป 12 เมตร 2

เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ที่ สำนักสงฆ์พระธาตุจอมก้อย หมู่ 8 ต.บ้านขอ อ.เมืองปาน จ.ลำปาง โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคน ก่อนเหลาและสานองค์พระพุทธรูปเจ้าตอกสานต้องสมาทานเบญจศีลเพื่อความเป็นสิริมงคลโดยทั่วกัน ช่างที่ร่วมสานมีใจวิรัติงดบาปอกุศลยิ่งขึ้น โดยสมาทานอุโบสถศีลเพื่อปฏิบัติบูชาพระพระรัตนตรัยดวงแก้ว 3 ประการ ละชั่ว ประพฤติดี ทำใจให้บริสุทธิ์สะอาดผ่องใส ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ที่ชาวพุทธทั้งในอดีตและปัจจุบันได้แสดงออกต่องานพุทธศิลป์ เมื่อวิเคราะห์แล้ว เห็นว่า เกิดขึ้นจากกำลังศรัทธาในพระรัตนตรัย และเชื่อในอานิสงส์ คือความสุขร่มเย็นที่จะได้รับ เพราะการอุทิศตนในการอนุรักษ์งานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า “กำลังศรัทธาในพระรัตนตรัย” เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ในการสร้างสรรค์และสืบทอดงานพุทธศิลป์ให้คงอยู่ต่อไป

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง คือ ความมีศรัทธา ความเชื่อมั่นตนเอง มีความอดทน เสียสละ ความสนใจวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์ การจินตนาการ ความมุ่งมั่น การกล้าตัดสินใจ ความสมัครใจการศึกษาต่อเนื่อง ความพอใจ ความเพียร การเอาใจใส่ไม่ทิ้งงาน การสังเกตสอบถามการบูรณาการความรู้ที่ศึกษาไปสู่การสร้างงานศิลป์ การมีแรงจูงใจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์และสืบต่องานพุทธศิลป์นครลำปาง โดยรวม เห็นด้วยในระดับมาก(3.74)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.87) คือข้อที่ว่า ความสมัครใจ การศึกษาต่อเนื่อง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เห็นด้วยในระดับมาก(3.76) คือ ข้อที่ว่าฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ความพอใจ ความเพียร การเอาใจใส่ไม่ทิ้งงาน การสังเกตสอบถามต่อเนื่อง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.56) คือข้อที่ว่าการมีฐานการเรียนรู้ที่ครบวงจรโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

3. รูปแบบกระบวนการศึกษาการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

1) ผลจากแบบสอบถามรูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นต่อการใช้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน การใช้รูปแบบการวาดลายเส้น การใช้รูปภาพเหมือนและเทคนิคการระบายสี การใช้รูปแบบการสร้างงานไม้พื้นฐานเพื่อบูรณาการ การสร้างศิลป์ต่างๆ การใช้รูปแบบการแกะลายกระดาษและพลาสติก

เพื่อตกแต่งงานไม้ และการใช้รูปแบบความถนัดเฉพาะตัว เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ จึงเหมาะสมที่ชาวพุทธผู้สนใจงานพุทธศิลป์จะนำไปใช้เป็นแนวทางวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปางต่อไป โดยรวม เห็นด้วยในระดับมาก(3.77)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.89) คือ ข้อที่ว่า(รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ควรเป็น) ฐานเรียนรู้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน เช่นพระพุทธรูปอื่นๆ และข้อที่ว่า (รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ควรเป็น) ฐานการเรียนรู้ส่วนตัวจากวิทยากรตามที่ถนัดส่วนตัวจากวิทยากร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เห็นด้วยในระดับมาก(3.76) คือ ข้อที่ว่า (รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ควรเป็น) ฐานเรียนรู้รูปแบบการวาดลายเส้น รูปภาพเหมือนและเทคนิคการระบายสี ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.70) คือ ข้อที่ว่า(รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ควรเป็น) ฐานเรียนรู้รูปแบบการสร้างงานไม้ พื้นฐานเพื่อบูรณาการ การสร้างศิลป์ต่างๆ

2) ผลสำเร็จ การนำไปใช้ และประโยชน์ที่ได้รับ

กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นต่อการได้เรียนรู้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือนได้เรียนรู้รูปแบบการวาดลายเส้น รูปภาพเหมือนและเทคนิคการระบายสี ได้เรียนรู้รูปแบบการสร้างงานไม้พื้นฐานเพื่อบูรณาการ การสร้างงานศิลป์ต่างๆ ได้เรียนรู้รูปแบบการแกะลายกระดาษและพลาสติกเพื่อตกแต่งงานไม้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความมุ่งมั่น กล้าตัดสินใจสร้างสรรค์งานศิลป์ และมีแรงจูงใจในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ทั้งหลาย โดยรวมเห็นด้วยในระดับมาก(3.81)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่าได้เรียนรู้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน (เช่นพระพุทธรูปอื่นๆ) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่าได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากวิทยากรโดยมีเทคนิคหลากหลายวิธีการที่ทันสมัย ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.75) คือ ข้อที่ว่ามีการจินตนาการ ความมุ่งมั่น การกล้าตัดสินใจ

3) ผลจากการสัมภาษณ์รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่ม ผู้ถ่ายทอดความรู้ ช่างภายในกลุ่มและหรือสมาชิกกลุ่มงานพุทธศิลป์ในเขตนครลำปาง เกี่ยวกับกระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง พบว่า รายที่ 1 ได้เริ่มต้นด้วยการไปหาขุดแก้วที่บนดอย และสืบทอดมาจากปู่ ย่า ตา ทวด สาเหตุที่มาสนใจทำงานด้านนี้ เพราะเป็นงานที่สุจริต เลื่อมใสทางพระพุทธศาสนา งานที่ผลิต คือ แท่งแก้วโป่งข่าม งานที่ทำมาทั้งหมดมี 5 ประเภท คือ พระพุทธรูป

แก้วหัวแหวน ลูกประคำ สายแขน ล็อคเก็ต กระบวนการสร้างสรรค์งาน มาจากศึกษาและค้นคิดด้วยตัวเอง ดูมาจากผู้ที่ทำรุ่นก่อน แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์และสืบทอดงานศิลป์ คือ มีรายได้ดี พออยู่เลี้ยงชีพได้ มีเงื่อนไขในการแจกจ่ายงาน คือ ต้องวางแผนเป็นขั้นตอน และใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ทำสม่ำเสมอ ดูสัดส่วนให้ถูกต้อง งานที่ใช้เวลามากที่สุด คือ พระพุทธรูป งานมีเอกลักษณ์ คือ นำแก้วมาแกะสลักเป็นพระ มีการสอนหรือถ่ายทอดด้วยการหาคนมาช่วยผลิตผลงาน โดยได้สอนให้ทำตามขั้นตอน มีการอธิบายขั้นตอนการทำแก้วโป่งขาม และให้ดูภาพจากการทำงาน และได้นำความรู้ไปสอนให้เด็กนักเรียน โรงเรียนนาบ้านไร่วิทยาด้วย รายที่ 2 เริ่มมาจากสร้างพระปูนและไม้เททองหล่อพระ ก่อสร้างวิหาร นวกรรมก่อสร้าง ออกแบบช่างปูนปั้นลายดอก ช่อฟ้า ใบระกา หน้าบรรณ สาเหตุที่มาสนใจทางานด้านนี้ เพราะสนใจโดยตรง บวช 15 ปี มีใจรักงานพุทธศิลป์ แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ และสืบทอดงานศิลป์ คือ การเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา งานที่มีเอกลักษณ์เป็นของพื้นเมือง รูปแบบการสร้างงานฯ มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และสอดคล้องกับพุทธศิลป์ หรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา รายที่ 3 งานที่ทำมาทั้งหมดมีงานจิตรกรรม งานแกะสลักไม้จามจุรี กระบวนการสร้างสรรค์เป็นงานเกี่ยวกับหลักฮวงจุ้ย การตกแต่ง บ้าน ร้าน แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ และสืบทอดงานศิลป์ คือ ยึดหลักแนวสำเนาเดิม และพัฒนาแนวใหม่ให้ทันสมัย ยึดหลักความชำนาญของสล่าแต่ละคนที่แกะเป็นสำคัญ ในการสร้างสรรค์การสืบทอดงานพุทธศิลป์ ยึดฝีมือที่ละเอียด ประณีต งานที่มีเอกลักษณ์คือ รูปสัตว์มงคลต่างๆ เช่น ช้าง ม้า แมว เสือ สิงโต เต่า ปลา และสัญลักษณ์ที่สอดคล้องกับพุทธศิลป์ หรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติจริง มีการสอนให้กับคนรุ่นใหม่ คือ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปในหลักสูตรระยะสั้นสอนระยะสั้น ส่วนสถานที่ในการสอน แล้วแต่หน่วยงานจัด มีการนำความรู้ไปสอนตามโรงเรียน เป็นครูภูมิปัญญา 10 กว่าแห่ง ได้แก่ โรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอาชีวะศึกษา รายที่ 4 งานที่มีเอกลักษณ์ คือ นำแก้วมาแกะสลักเป็นพระได้ลายเมืองๆ แบบล้านนา มีอาทิตย์ทรงกลด หลังอากาศมืด สาเหตุที่มาสนใจทำงานด้านนี้จำเป็นต้องสืบทอดโดยอาชีพ มีความรู้ในเรื่องงานพุทธศิลป์นี้ โดยศึกษาจากพ่อแม่ รายที่ 5 งานที่ทำมาทั้งหมดมีขันธ์แก้วทั้งสาม ขาตั้งตาลปัตร โต๊ะหมู่บูชา การสร้างสรรค์งานสืบทอดพุทธศิลป์ ใช้ไม้แปรรูป ทำเป็นขันธ์แก้วทั้งสาม ตาลปัตร โต๊ะหมู่ ทาสี ปิดทอง ขั้นตอนการทำงานแยกเป็น แปรรูป ขัด ทาสี ประกอบ ติดทอง ส่วนการถ่ายทอดความรู้ด้านนี้มีการสอนหรือถ่ายทอดตอนทำงาน เป็นไปตามขั้นตอน อุ้ยสอนพ่อ พ่อสอนลูก ใช้โรงงานเป็นสถานที่ในการสอน พ่อเป็นผู้สอน ถ่ายทอดสู่รุ่นลูก งานที่ทำมาทั้งหมดมีช่อฟ้า ใบระกา พญานาค รังผึ้ง แนวคิด หรือแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์งานศิลป์ เป็นไปตามความชอบ

ความพอใจ การสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ เริ่มจากการจดจำ เรียนรู้ งานที่มีเอกลักษณ์ คือ ลายพื้นเมือง ลายล้านนา รายที่ 7 ได้รวบรวมเก็บสิ่งของที่เป็นของเก่าแก่ที่มีอยู่ภายในวัด เช่น พระพุทธรูปไม้ และเครื่องใช้สมัยก่อนเก็บไว้ สาเหตุที่มาสนใจทำงานด้านนี้ เพราะเห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น ที่มีประโยชน์แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษาและได้เห็น งานที่ผลิตมีพระพุทธแกะสลัก วัสดุที่ใช้ คือไม้สักทอง ไม้ขนุน ไม้รัก ไม้จันทร์ ไม้กุ่ม นำมาแกะสลักเป็นรูปพระปางยืน ปางนั่งขัดสมาธิก็มี รายที่ 8: คณาอาจารย์วิทยาลัยอาชีวะลำปาง ได้ร่วมกันเปิดสอนสาขาวิจิตรศิลป์ สาขาการออกแบบ สาขาศิลปกรรมเซรามิค ภายในวิทยาลัยอาชีวะลำปาง มีงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและอนุรักษ์พุทธศิลป์ 1 กลุ่ม คือ กลุ่มวิจิตรศิลป์ มีการสร้างงานและฝึกงานในวิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง ผลิตภัณฑ์ที่ได้ จะนำไปจำหน่ายในงานวัฒนธรรม จังหวัดลำปาง ลำพูน พะเยา โดยนำไปจำหน่ายเอง และส่งให้ต่างจังหวัด สมาชิกกลุ่มฯ ได้มุ่งเป้าหมายทางการตลาดไปยังลูกค้ากลุ่มนักท่องเที่ยวภายในประเทศ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน การอนุรักษ์ศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของความภาคภูมิใจในชุมชน มีการส่งเสริมให้สล่าในชุมชนมีงานทำ เป็นที่รับรู้ของชุมชนใกล้ไกลที่สนใจมาเยี่ยมชม มีทั้งในและนอกฤดูการท่องเที่ยว เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม รวมความว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ดังกล่าว มีความพึงพอใจในงานพุทธศิลป์เป็นฐานให้เกิดแรงจูงใจ ได้เรียนรู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษของตนๆ เป็นส่วนมาก อีกทั้งเห็นว่า สามารถยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตนและคนรอบข้างได้ และต้นเหตุสำคัญ คือ มีความเคารพในพระพุทธศาสนา ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์และสืบทอดงานพุทธศิลป์ให้รุ่งเรืองต่อไป

อภิปรายผล

จากการอภิปรายผลกระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีผลต่อการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ความคิดเห็นต่อความคิดเห็นต่อรูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง และความคิดเห็นต่อผลสำเร็จ การนำไปใช้ และประโยชน์ที่ได้รับของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยปัจจัยที่สร้างความสำเร็จในการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ของกลุ่มตัวอย่าง โดยรวมพบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นในลักษณะเห็นด้วยในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่าง มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นฐานเดิมอยู่แล้ว จึงมองปัจจัยต่างๆ เช่น ความพอใจ ความเพียร การเอาใจใส่ไม่ทิ้งงาน เป็นต้น ที่เป็นไปในทางบวก เป็นปัจจัยสร้างสรรค์สืบทอดงานพุทธศิลป์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาปรม โอภาโส ที่กล่าวว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อ ซึ่งทำให้มนุษย์มีความหวังในการดำรง

ชีวิตในอนาคต และสัมปรายภพด้วย คือ มนุษย์มีศรัทธาเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิต และมีความผูกพันอยู่กับลัทธิ และศาสนาเป็นสำคัญ มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งต่างๆ พร้อมไปกับความเชื่อในเรื่องของศีลธรรมด้วย (พระมหาปรม โอภาโส, 2541: 11)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่า ความสมัครใจ การศึกษาต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความสมัครใจที่จะศึกษาเรียนรู้งานพุทธศิลป์ เพื่อเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพอย่างหนึ่ง และเพื่อเป็นสัญลักษณ์สร้างความภาคภูมิใจแก่คนในชุมชนลำปางอย่างหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อารี พันธ์มณี ที่ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นคุณลักษณะที่สำคัญต่อผู้เรียนที่ควรส่งเสริมผู้เรียนให้รักการเรียนรู้ ชอบศึกษาหาความรู้ และตื่นตัวกับสิ่งแปลกใหม่รอบตัว อยากรู้อยากเห็น เสาะแสวงหาความรู้ มีวิจารณญาณ เลือกตัดสินใจ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดหาเหตุผล คิดจิตนาการ ประเมินสถานการณ์ต่างๆ เกาะติดสถานการณ์ รู้จักซักถาม ค้นหาคำตอบกระตือรือร้นต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้วยการติดตามข่าวสาร อ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ เรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาตลอดชีวิต (อารี พันธ์มณี, 2545: 15) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่าฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ความพอใจ ความเพียร การเอาใจใส่ไม่ทิ้งงาน การสังเกตสอบถามต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการทำให้ตนเองมีคุณค่า อยากให้ผู้อื่นเห็นความสามารถของตน และยอมรับนับถือ ซึ่งความต้องการเหล่านี้ จึงเป็นแรงจูงใจในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ด้วยความเพียรพยามยาม และพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุรางค์ โค้วตระกูล ที่กล่าวไว้ว่า แรงจูงใจเป็นแรงขับที่ให้มนุษย์เจริญเติบโตและพัฒนา หรือพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลของ “grorth principle” หรือ “หลักการความเจริญเติบโต” ภายในตัวของทุกคน Maslow ได้กล่าวถึง ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในขั้นที่ 4 คือ ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า (Esteem needs) ซึ่งความต้องการนี้จะประกอบด้วยความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถ ต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติต้องการได้รับความยกย่องนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่มีความสมปรารถนาในความต้องการนี้ จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนมีประโยชน์และมีค่า (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2550: 159) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่า การมีฐานการเรียนรู้ที่ครบวงจร โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจที่ได้รับสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้งานพุทธศิลป์จากองค์กรที่รับผิดชอบ โดยองค์กรนั้นๆ ได้จัดให้มีฐานการเรียนรู้ที่ครบวงจร และจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮินชอว์ และ แอ๊ทวูด (Hinshaw and Atwood) ที่กล่าวว่า

ความพึงพอใจของผู้รับบริการ เป็นความคิดเห็นของผู้รับบริการที่ได้รับจากผู้ให้บริการและจัดเป็นเกณฑ์ประเมินด้านผลลัพธ์ด้วย และเป็นระดับของความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังของผู้รับบริการในอุดมคติกับการรับรู้ของผู้มารับบริการที่ได้รับตามความเป็นจริง (Hinshaw, A.S. and J.R. Atwood, 1982, pp. 170–171)

ผลการวิจัยรูปแบบการศึกษาวิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง

1. ผลการวิจัยรูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปางของกลุ่มตัวอย่าง โดยรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็น ในลักษณะเห็นด้วยในระดับมาก(3.87) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ารูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์ที่องค์กรและวิทยากรได้ดำเนินการ จะทำให้การสร้างสรรค์สืบทอดงานพุทธศิลป์พัฒนาต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮิลการ์ด (Hilgard) ที่กล่าวว่า ความคิดเห็น คือ การพิจารณาตัดสินใจ หรือความเชื่อที่นำไปสู่การคาดคะเนหรือการแปลผลในพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น (Hilgard, Emest R, 1962, p. 62.)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.79) คือ ข้อที่ว่า(รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ควรเป็น) ฐานเรียนรู้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน เช่นพระพุทธรูปอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อว่า รูปเหมือน เช่น พระพุทธรูป จะเป็นสื่อที่จะนำมาซึ่งความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ดีกว่ารูปแบบอื่นๆ เพราะเป็นสื่อตรงต่อพระพุทธองค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิทย์ เที่ยงบรูณธรรม ที่กล่าวว่า ศรัทธา เป็นความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความเห็นดี ความไว้วางใจ ความซื่อตรง ความจงรัก ความประสงค์ ความอยาก ความบริสุทธิ์ ความเคารพนับถือ ยินดี เลื่อมใส (วิทย์ เที่ยงบรูณธรรม, 2536: 628) และข้อที่ว่า ฐานการเรียนรู้ส่วนตัวจากวิทยากร ตามที่ถนัดส่วนตัวจากวิทยากร ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ความถนัดส่วนตัวของวิทยากร เป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะจะทำให้วิทยากรสามารถถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ได้ดี มีความตั้งใจในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนด้วยความมุ่งมั่นพยายาม อันจะเป็นผลดีแก่ผู้เรียนงานพุทธศิลป์ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมวิชาการ ที่กล่าวถึงการมุ่งมั่นให้บรรลุเป้าหมายว่า เป็นความสามารถในการใช้พลังกายพลังใจ ด้วยความพยายามในการกระทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายอย่างสร้างสรรค์ และเหมาะสมไม่ยอมแพ้กับอุปสรรคหรือปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างง่ายๆ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2545: 4) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่า (รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง ควรเป็น) ฐานเรียนรู้รูปแบบการวาดลายเส้น รูปภาพเหมือนและเทคนิคการระบายสี ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็น

ว่ารูปแบบการวาดลายเส้น รูปภาพเหมือนและเทคนิคการระบายสี จะเป็นการพัฒนางานพุทธศิลป์ให้มีลวดลายรูปลักษณ์และสีสรรค์ให้หลายหลายยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จิตินันท์ เดชะคุปต์ ที่กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกถึงความเชื่อบางอย่าง ทัศนคติบางอย่าง ค่านิยมบางอย่างของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำอาจไม่สอดคล้องกับการแสดงออกทางความคิดเห็นต่อสิ่งนั้น (จิตินันท์ เดชะคุปต์, 2542: 5) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เห็นด้วยในระดับมาก(3.74) คือ ข้อที่ว่า (รูปแบบที่เป็นฐานเรียนรู้วิธีการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง) ควรเป็นฐานเรียนรู้รูปแบบการสร้างงานไม้พื้นฐาน เพื่อบูรณาการการสร้างศิลป์ต่างๆ ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีความชำนาญในศิลปหัตถกรรมที่ทำด้วยไม้ จึงมีความเห็นเช่นนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ออสแคมป์ (Oskamp) ที่ได้สรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดความคิดเห็น มีตอนหนึ่งว่า ประสบการณ์โดยตรงของบุคคล คือ บุคคลได้ประสบกับเหตุการณ์ด้วยตนเอง การกระทำด้วยตนเองหรือได้พบเห็น ทำให้บุคคลมีความฝังใจและเกิดความคิดต่อประสบการณ์เหล่านั้นต่างกัน (Oskamp, S, 1977: 119-133)

2. ผลการวิจัยผลสำเร็จ การนำไปใช้ และประโยชน์ที่ได้รับของกลุ่มตัวอย่าง โดยรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นในลักษณะเห็นด้วยในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างได้รับประโยชน์จากงานพุทธศิลป์ตามฐานการเรียนรู้ที่ตนได้ฝึกฝนมา จนถึงขั้นเกิดความพึงพอใจในผลสัมฤทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มอร์ส (Morse) ที่ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความตึงเครียดของบุคคลให้น้อยลงได้ ถ้าความตึงเครียดมีมาก ก็จะทำให้เกิดความไม่พอใจ ซึ่งความตึงเครียดนี้ มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ หากมนุษย์มีความต้องการมาก ก็จะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง แต่ถ้าเมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนอง ก็จะทำให้เกิดความพอใจ (Morse อ้างใน กมลมาศ อุเทนสุต, 2548: 47)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่าได้เรียนรู้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน (เช่นพระพุทธรูปอื่นๆ) ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างได้พิจารณาเห็นว่า งานพุทธศิลป์ส่วนมากในนครลำปาง จะเป็นรูปเหมือนต้นแบบที่คนทั่วไปให้ความเคารพ การได้เรียนรู้รูปแบบการปั้นรูปแบบรูปเหมือน จะเป็นการพัฒนาสืบทอดงานพุทธศิลป์ได้ดีกว่ารูปแบบอื่น ซึ่งเป็นเรื่องของการใช้วิจารณญาณในการแยกแยะผิดชอบ ชั่วดี คุณและโทษ รู้จักสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานความเป็นจริง จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ มัณฑนา สังขะกฤษณ์ และวราพรรณ น้อยสุวรรณ ที่ได้กล่าวถึง ลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ มีตอนหนึ่งว่า คุณลักษณะด้านปัญญา ได้แก่ เป็นผู้รู้จักเหตุและผล มีวิจารณญาณในการแยกแยะผิดชอบ ชั่วดี คุณและโทษ รู้จักสิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานความเป็นจริง รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด ปราศจากอคติ

รู้เท่าทันต่อการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ อย่างรวดเร็วและหลากหลาย รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย รู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมภายนอก ท่ามกลางความสับสน วุ่นวาย และสภาพการแข่งขันของสังคมไทยในยุคเศรษฐกิจยุคใหม่ (มัณฑนา สังขะกฤษณ์ และวราพรรณ น้อยสุวรรณ, 2543: 48) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่าได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากวิทยากรโดยมีเทคนิคหลากหลาย วิธีการที่ทันสมัย ที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ผู้เป็นวิทยากรมีเทคนิควิธีการในการถ่ายทอดความรู้งานพุทธศิลป์ที่ดียิ่ง ทำให้เรียนรู้เข้าใจง่าย จนเกิดความสบายใจในการฝึกฝนตามคำแนะนำของวิทยากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภนิตย์ โชครัตนชัย ที่กล่าวว่า การบริการ เป็นกระบวนการของการปฏิบัติตน เพื่อผู้อื่นในอันที่จะทำให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวก หรือความสบาย นอกจากนี้ การบริการ ยังเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความปรารถนาดี ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรมีน้ำใจไมตรีให้ความสะดวกรวดเร็ว ให้ความเป็นธรรมและความเสมอภาค ซึ่งการให้บริการจะมีทั้งผู้ส่งและผู้รับ กล่าวคือ ถ้าเป็นการบริการที่ดีเมื่อผู้ให้บริการไปแล้ว ผู้รับบริการจะเกิดความประทับใจเกิดทัศนคติที่ดี (ศุภนิตย์ โชครัตนชัย, 2536: 13) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เห็นด้วยในระดับมาก คือ ข้อที่ว่ามีการจินตนาการ ความมุ่งมั่น การกล้าตัดสินใจที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างมีฐานความคิดในการที่จะเรียนรู้ทุกสิ่ง หากมีโอกาสจึงเป็นคนที่มีจิตแน่วแน่ที่จะเรียนรู้งานพุทธศิลป์ตามโอกาสที่มีให้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนเป็นลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งที่สร้างศักยภาพในการนำชีวิตไปสู่ความสำเร็จ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543: 71)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “รูปแบบกระบวนการสืบทอดงานพุทธศิลป์นครลำปาง” ครั้งนี้ ผู้วิจัยยังเห็นว่า มีอีกหลายกรณีที่ควรทำการวิจัย เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนนครลำปาง เป็นต้นว่า

1. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่หลักพุทธธรรมโดยอาศัยพุทธศิลป์” เป็นสื่อ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ เคารพสัญลักษณ์พระพุทธศาสนาในเชิงศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุลำปางหลวง และพระพุทธรูปพระเจ้าทันใจ เป็นต้น หากมีการนำพุทธศิลป์ดังกล่าวมาเป็นสื่อชักนำให้คนน้อมนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติ ก็จะทำให้การเผยแผ่หลักพุทธธรรมง่ายขึ้น เพราะผู้ฟังมีจิตเคารพในพุทธศิลป์นั้นๆ อยู่แล้ว

2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างพุทธศิลป์แบบล้านนาในนครลำปางด้วยวัสดุเซรามิค” เนื่องจากศิลปะเซรามิค เป็นเอกลักษณ์ของนครลำปาง มีการนำดินในนครลำปาง มาปั้นรูปเซรามิคต่างๆ ออกจำหน่ายมากมาย หากมีการสร้างชิ้นงานในรูปแบบเซรามิคกับสัญลักษณ์พระพุทธศาสนาที่เป็นงานพุทธศิลป์ ก็จะเป็นการส่งเสริมความเจริญแก่นครลำปาง

3. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อของคนในชุมชนนครลำปางต่อความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศิลป์” เนื่องจากคนส่วนใหญ่จะเชื่อฟังและทำตามสิ่งที่ตนเห็นว่าศักดิ์สิทธิ์ เพราะคิดว่าจะอำนวยประโยชน์และความสุขให้แก่ตนได้ตามความปรารถนา

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. *การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. 2545.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. *จอมปราชญ์การศึกษา: สังเคราะห์ วิเคราะห์และประยุกต์แนวพระราชดำรัสด้านการศึกษาและการพัฒนาคน.* กรุงเทพฯ: ซัคเซสมีเดีย. 2543.

จิตินันท์ เดชะคุปต์. *ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กในเขตกรุงเทพฯ: ความต้องการรูปแบบและคุณภาพรายงานการวิจัย.* กรุงเทพฯ: สานักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2542.

โชติ กัลป์ยาณมิต. *สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม, สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์. 2539.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสน์.* เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. 2540.

มัณฑนา สังขะกฤษณ์ และวราพรรณ น้อยสุวรรณ. *ทิศทางการศึกษาไทยในอนาคตใน 100 ปี กระทรวง ศึกษาธิการ.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2543.

วิทย์ เที่ยงบรูณธรรม. *พจนานุกรมไทย.* พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ห.จ.ก.ประชุมทองการพิมพ์ 22, 2536.

ศุภนิตย์ โชครัตนชัย. *การบริหารการบริการสู่ความเป็นเลิศ.* กรุงเทพฯ: สถาบันข้าราชการพลเรือน. 2536.

สิริวัฒน์ คำวันสา. *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย. 2534.

สุรางค์ โค้วตระกูล. *จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 7.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2550.

อารี พันธ์มณี. *ฝึกให้คิดเป็น คิดให้สร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ: ใยไหม. 2545.

ประวัติการสร้างพระพุทธรูป [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล: sammajivasil.net/BuddhaImage.htm, [8 สิงหาคม 2558].

เพ็ญสุภา สุขคตะ ใจอินทร์ *"คอลัมน์ ปริศนา โบราณคดี"* มติชนสุดสัปดาห์ (ฉบับวันศุกร์ที่ 13 เมษายน พ.ศ.2555) ปีที่ 32 ฉบับที่ 1652.

วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

กมลมาศ อุเทนสุต. *"การพัฒนาระบบบริการแผนกผู้ป่วยนอกเพื่อความ พึงพอใจของผู้รับบริการในโรงพยาบาลค่ายกฤษณ์สีวะรา จังหวัดสกลนคร"*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. 2548.

พระมหาปรม โอภาโส (กองคำ). *"ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวไทยในปัจจุบัน"*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2541.

พระมหาวิชาญ เลี่ยวเส็ง. *"พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว: ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว"*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล. 2544.

2. ภาษาอังกฤษ

Hinshaw, A.S. and J.R. Atwood., (1982). *A patient satisfaction instrument: Precision try Replication,* (Nursing Research.

Hilgard, Emest R, (1962). *Introduction to Psychology, 3 reed,* (New York: Harcourt, Brace & World,

Oskamp, S. (1977). **Attitude and Opinion,** (New Jersy : Prentice–Hall inc.

วัฒนธรรมศีล 5 กับความผาสุกของสังคมไทย

Five Precepts Culture for the Peace of Thai Society

พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์,
โฆษิต คุ้มทั่ว, มณฑิรา สะแกทอง, สงวน หล้าโพนทัน*

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมศีล 5 คือ การประพฤติตนตามปกติ ทำทุกอย่างที่ควรจะทำไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย มีระเบียบทางกาย วาจา เป็นพื้นฐาน ไม่ล่วงเกินตนเองและผู้อื่น หลักของศีล 5 ก็คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา มี คือเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากของมึนเมา วิธีการถือศีลทั้ง 3 อย่าง คือ สมาทานวิรัติ และสัมปัตตวิรัติ แสดงอาการรักษาศีล คือถ้ามีเจตนา จะรักษาศีลก็ใช้ความตั้งใจงดเว้น ส่วนสมุจเฉทวิรัตินั้น แสดงถึงศีลของผู้ที่รักษาศีลจนใจเป็นปกติ ปัญหาในสังคมที่เกิดขึ้นตามที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ เกิดจากการละเมิดศีล โดยการนำศีล 5 มาใช้ในการสร้างสันติสุขในสังคมไทยเริ่มที่การการพัฒนาตน โดยการควบคุมตนเองตามหลักศีล 5 สังคมที่มีสมาชิกประพฤติตนเบียดเบียนกัน มีความขัดแย้งกัน ยังมีผลเสียหายต่อสวัสดิภาพ ของตนเองและผู้อื่น โดยการฝึกให้ทุกคนรู้จักควบคุมตนตามหลักศีล 5 อย่างถูกต้องจะช่วยลดปัญหาต่างๆ เหล่านี้ลงได้ อีกทั้งยังจะช่วยสร้างสันติภาพขึ้นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีการสร้างสันติภาพ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาคือการสร้างสันติภาพขึ้นในตนก่อน คือการฝึกหัดให้เกิดความสงบสุขขึ้นในตนเอง โดยการมีศีลอย่างน้อยก็มีศีล 5 ที่จะรักษาความเป็นปกติของตนไว้

คำสำคัญ: วัฒนธรรมศีล 5, ความผาสุกของสังคมไทย

* วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The culture of five precepts are to behave oneself as it is, not to bad conditions based on bodily and verbal actions, not violate oneself and others. This study is a qualitative study. Methods the study was conducted by means of descriptive. The study found that the five precepts is to behave normally do everything that should not trouble anxious. Regulation is not a fundamental physical, verbal harassment, and others of the five precepts is to behave like a charity. Physical abuse is not a word is deliberately refrained from killing animals. Deliberately refrained from taking things that are not owned by the symptoms of stealing a person's behavior or lifestyle without hurting property. And do not violate the rights of others.Deliberately refrain from sexual misconduct. Deliberately refrained from lying. Deliberately abstain from alcohol How Yom Kippur is the third Smetana indifference and the indifference Interview turvy. Symptoms precepts precepts, it is not intended to be a willingness to refrain. The extermination of indifference Show the precepts of those precepts that are typical problems that occur in society, as shown by the media. Caused by a violation of canon 5 canon used in building peace in Thailand at the start of their development. The self-regulation by the five precepts society whose members conduct themselves as persecuted. Conflict Also adversely affect the welfare of themselves and others by practicing self-control to anyone under the five precepts properly to reduce these down. It also helps build peace in Thailand, as well as peace building. By way of Buddhism is to create peace in their first. Is training to achieve peace in ourselves? By having the Sacrament at least five precepts to maintain its normal place.

Keywords: Five Precept Culture, Peace of Thai Society.

บทนำ

ศีล 5 ถือได้ว่าเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมพุทธของไทยมาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีลเองนอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีลยังถือได้ว่า เป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย (พระมหาวิมาน คมภีรปญฺโญ, 2555) ดังนั้น ศีลจึงครอบคลุมเรื่องการจัดระเบียบชีวิตด้านนอกทั้งหมด เท่าที่จะช่วยทำสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปกิจการทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จึงสอดคล้องกับการที่ชีวิตด้านในที่เจริญงอกงามนั้น จะสะท้อนผลดีงามออกมาแก่ชีวิตด้านนอกคือเหมาะแก่การที่ทุกๆ คนจะพากันปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะ จะได้สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญ เพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุขแท้จริง พร้อมด้วยจิตใจที่เป็นอิสระผ่องใสเบิกบาน ในท่ามกลางสังคมและสภาพแวดล้อมที่สงบเรียบร้อยรื่นรมย์และร่มเย็นเป็นสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) การรักษาศีลพื้นฐานหรือศีล 5 ซึ่งเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำ หรือหลักความประพฤติอย่างน้อยที่สุดในระดับศีลย่อมก่อให้เกิดความปกติเรียบร้อยดีงาม แก่ผู้ประพฤติ กระทั่งภาพรวมของสังคมย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย ดังในสรภังคชาดกกล่าวถึงศีลไว้ดังนี้ "บุคคลใดในโลกนี้ สำรวมกาย วาจา ใจ ไม่ทำบาปกรรมอะไร ไม่พูดเหลาะแหละ เพราะเหตุแห่งตน บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าผู้มีศีล" (ขุ.ชา. (ไทย) 27/76/607). และในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แสดงเกี่ยวกับศีลไว้ ดังนี้ "ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาตเป็นต้นอยู่ก็ดีของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ก็ดี ชื่อว่าศีล" (พระพุทธโฆสเถระ, 2548) เพราะเจตนารมณ์แห่งศีล 5 ย่อมเป็นหลักพื้นฐานในการควบคุมกาย วาจา อันจะส่งผลดีต่อตนเอง และสังคม

อันที่จริงศีล 5 นั้นมองในแง่พฤติกรรมก็ปรากฏชัดอยู่แล้วว่า เป็นหลักปฏิบัติระหว่างบุคคลต่อบุคคล แต่ในแง่ผลกระทบนั้นการละเมิดศีล 5 มีผลเสียต่อส่วนรวมด้วย เช่น ทำให้ชุมชนวุ่นวายไร้ความสงบ แต่การอธิบายโทษของการละเมิดศีล 5 ที่ผ่านมาจะเน้นแต่ผลเสียที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ เช่น กรณีศีลข้อ 3 เท่านั้น (พระไพศาล วิสาโล, 2546) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ศีล 5 เป็นหลักปฏิบัติสากลของมนุษย์ผู้ปรารถนาความสงบสุข เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นพวกสืบเนื่องมาแต่สมัยดึกดำบรรพ์ แต่เมื่อมนุษย์ยังอยู่รวมกันเป็นชุมชนส่วนน้อย ปัญหาสังคมก็ไม่สู้มี หรือมีขึ้นก็เป็นเรื่องเล็กน้อยไม่ยุ่งยาก และสามารถแก้ไขตกลงกันได้ ครั้นต่อมาเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นชุมชนหมู่ใหญ่ดังเช่นปัจจุบัน ปัญหาสังคมก็เกิดมากขึ้น และความยุ่งยากก็มีมากขึ้น (ธนิต อยู่โพธิ์, 2540) จนทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ขาดความสนใจเอาใจใส่ในด้านจิตใจ ขาดการยับยั้งชั่งใจไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจความต้องการ ยอมกระทำความผิดที่ร้ายแรงต่างๆ โดยไม่หวั่นเกรงต่อกฎหมายหรือความผิดใดๆ จะเห็นได้ว่า ศีล 5 นี้ เป็นหลัก

เบื้องต้นในพระพุทธศาสนาที่คนทั้งปวงรู้กันมาก เพราะเป็นประเพณีนิยมที่รับศีลกันอยู่ในพิธีกรรมทางศาสนาเกือบทุกอย่าง คนไทยจะต้องเคยได้เห็นได้ยินพระให้ศีลมาตั้งแต่ยังเด็กๆ ยังไม่รู้ความหมาย แต่น่าพิจารณาว่า คนโดยมากมองเห็นความสำคัญของศีลเพียงไร หรือมีความเห็นในศีลอย่างไร เพราะข้อบัญญัติในศีลแตกต่างจากทางปฏิบัติของคนทั่วไปอยู่มากเกือบทุกข้อ ทั้งที่เป็นว่าผิด และเห็นว่าไม่ผิด

ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ว่าพบว่า ปัญหาหลักที่สำคัญต่อของบุคคลในสังคมนั้น ก็เนื่องมาจากคนมีศีลน้อยลง และคนไม่ให้ความสำคัญในการรักษาศีล เช่น ปัญหาและผลกระทบที่มีต่อสังคมไทยมากที่สุดในปัจจุบัน ก็คือ ปัญหาเรื่องสิ่งเสพติดในสังคมไทย โดยเฉพาะสุรา ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าสุราเมรัยของมึนเมานั้นเป็นสิ่งต้องห้าม โดยเห็นโทษว่าสุราเมรัย และของเมาเป็นโทษร้ายแก่สังคม ทั้งทางสุขภาพกายและจิต (พระมหาสำรวย ญาณสํวโร (พันดอน), 2542) ซึ่งผลจากการสำรวจวิจัยในด้านการดื่มสุรา พบว่า จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี 2555 พบว่ามีประชาชนอายุ 11 ปี ขึ้นไป ดื่มแอลกอฮอล์ถึง 18.61 ล้านคน ของประชากรทั้งหมด โดยชายวัยทำงาน อายุ 25-44 ปี ดื่มหนัก 7.84 ล้านคน และเยาวชนอายุระหว่าง 11-19 ปี ดื่มแอลกอฮอล์สูงถึง 1.06 ล้านคน และยังพบว่าสตรีมีแนวโน้มดื่มสุรามากขึ้นเช่นกัน และประชากรในภาคเหนือมีอัตราในการดื่มสุรา สูงถึงร้อยละ23.9 ในการบริโภคสุราของประชาชนไทย (ทีมข่าวเศรษฐกิจ, 2545) ฉะนั้น คนไทยจึงเป็นนักดื่มสุราเป็นอันดับ 5 ของโลก และยังเป็นปัญหาในด้านสุขภาพที่สังคมไทยสร้างขึ้นมาเองโดยการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา ไม่ออกกำลังกาย รับประทานอาหารขยะ ทั้งที่เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะปัญหาบุหรี่และเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ถือเป็นปัจจัยที่สร้างความเสี่ยงต่อสุขภาพมาก และยังสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจ และจากการรักษาพยาบาลอีกด้วย (ทีมข่าวเศรษฐกิจ, 2548) อีกด้านหนึ่ง สถิติการเมาแล้วถูกสั่งคุมประพฤติก็เพิ่มขึ้นทุกปี จากประมาณ 11,000 ราย เพิ่มมากถึง 60,000 ราย (ทีมข่าวเศรษฐกิจ, 2548) ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากการละเมิดศีล 5 นั่นเอง แนวทางในการแก้ปัญหาคือการสร้างความตระหนักในศีล 5 และนำศีล 5 มาใช้ในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทของศีล 5 ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการล่วงละเมิดศีล 5 ในสังคมไทยและมุมมองของสังคมไทยปัจจุบันที่มีต่อศีล 5
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการนำศีล 5 มาใช้ในการสร้างสันติสุขในสังคมไทย

วัฒนธรรมศีล 5 ในพระพุทธศาสนา

"ศีล" (Morality) ตามความหมายในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทส ดังที่พระสารีบุตรได้กล่าวถึงศีลว่า "ศีล" หมายถึง การปฏิบัติของภิกษุที่มีความสำรวมในโอวาทปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระ และโคจรเห็นภัยในโทษทั้งหลายแม้มีประมาณเล็กน้อยสมาทานอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ความสำรวม ความระวัง ความไม่ก้าวล่วง ในสิกขาบททั้งหลาย ซึ่งหมายถึงการสำรวมกาย วาจา ใจ (ขุ.ปา. (ไทย) 30/92/20.) และในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทส พระสารีบุตรก็ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า "อธิศีลสิกขา"เป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยความสำรวมในปาฏิโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร เห็นภัยในโทษทั้งหลาย แม้มีประมาณน้อย สมาทาน ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ศีลขันธ์ทั้งหลาย ศีลขันธ์ใหญ่ ศีลเป็นที่ตั้ง เป็นเบื้องต้น เป็นเครื่องประพฤติ ความสำรวม เป็นความระวัง เป็นปากเป็นประธาน แห่งความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา (ขุ.ม. (ไทย) 29/46/36.) ในขณะที่ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคให้ความหมายไว้ว่า ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้เว้นจากโทษ มีปาณาติบาตก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติก็ดีเป็นศีล" (พระพุทธโฆษาจารย์, 2546) โดยที่นักวิชาการพระพุทธศาสนาให้ความหมายว่า ศีล หมายถึง ความเป็นปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมดา หมายความว่า ทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำ แต่อยู่ในภาวะปกติ คือ ไม่เดือดร้อน ไม่กระวนกระวาย ไม่ระส่ำระสาย ไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆ เกิดขึ้น โดยเนื้อความศีล หมายถึง ระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นไว้สำหรับประพฤติปฏิบัติกัน เพื่อให้เกิดภาวะปกติขึ้นมาที่กาย ที่วาจา ศีล คือการปฏิบัติเกี่ยวกับระเบียบการเป็นอยู่ทางภายนอก ศีลพัฒนาที่กาย ที่วาจา ให้เป็นกาย วาจาที่น่าดู เมื่อเรามีศีลเป็นพื้นฐานแล้ว เราจึงจะมีจิตที่เป็นสมาธิได้ง่าย ถ้ามีศีลดีสมาธิก็มีง่าย (พุทธทาสภิกขุ, 2539) ฉะนั้นสรุปความได้ว่าศีล 5 คือ การประพฤติตนตามปกติทำทุกอย่างที่ควรจะทำไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย มีระเบียบทางกาย วาจาเป็นพื้นฐาน ไม่ล่วงเกินตนเองและผู้อื่น

หลักการของศีล 5 ในเชิง negative

หลักการของศีล 5 หมายถึง ความสำรวมทางกายวาจา หรือแปลว่า ลักษณะความเป็นปรกติ คือ การไม่ประพฤติผิดทางกาย และวาจา เป็นความมีระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบาย ไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกัน ให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลาย การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า ถ้าขาดระเบียบวินัย ต่างคนต่างทำตามอำเภอใจ ความขัดแย้ง และลักลั่นก็จะเกิดขึ้น ยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่อง ไม่มีความสงบสุข การ

งานที่ทำก็จะเสียผล ศีล จึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคน เพื่อไต่เต้าไปหาความดีงามสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ เป็นรากฐานของสมาธิ และปัญญา ดังนั้น หลักของศีล 5 ก็คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา มีดังต่อไปนี้ คือ (พระเทพปริยัติเมธี, ม.ป.ป.)

1) ปาณาติบาต เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตน โดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน

2) อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ

3) กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ซึ่งเป็นความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิดสิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง มีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์เรื่องเพศได้

4) มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวงอันเป็นสาเหตุตัดรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่น แต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์คำสมานฉันท์ สามัคคี เป็นต้น

5) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมึนเมาคือสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม การสูบ ฉีด สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมาเสียสติสัมปชัญญะ และทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์ มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลายด้วย (ไสว มาลาทอง, 2542)

หลักการของศีล 5 ในเชิง positive

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักการของศีล 5 ในเชิง positive ไว้ในหลักเบญจธรรม คือ

1) เมตตาและกรุณา คือ มีความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ความเจริญ และ

ความสงสารคิดให้พ้นทุกข์

2) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพในทางสุจริต

3) กามสังวร คือ ความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตน ในทางกามารมณ์ไม่ให้หลงในรูป รส กลิ่น เสียง รส และสัมผัส

4) สัจจะ คือ ความซื่อตรง

5) สติสัมปชัญญะ คือ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวเสมอว่า สิ่งใดควรทำ และไม่ควรทำ ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประสาท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2558)

วิธีการถือศีล 5

การถือศีล 5 คือการเจตนางดเว้นจากการทำชั่ว 5 ประการ มีปาณาติปาต อทินนาทาน กาเมสุ มิจฉาจาร เป็นต้น การรักษาศีล 5 จึงมีหลักเกณฑ์อยู่ที่เจตนาหรือความตั้งใจในการรักษา หรือการสำรวมระวัง คอยปิดกั้นหลีกเว้นไม่ให้ความชั่วทั้งกายและวาจาเกิดขึ้น ที่เรียกว่า “เวรมณี” หรือ “วิรัติ” ซึ่งแปลว่า “เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น” คือ ความตั้งใจรักษาศีลนั่นเอง การรักษาศีล 5 มี 3 วิธี คือ (ชุติพันธุ์ หาญประสิทธิ์คำ, 2556)

1) สมาทานวิรัติ ได้แก่ ความตั้งใจงดเว้นเพราะสมาทานศีลไว้ คือกิริยาที่รับข้อปฏิบัติมาถือหรือปฏิบัติตาม เช่น สมาทานศีล คือ รับเอาศีลมาปฏิบัติ เป็นต้น สมาทานวิรัติแปลว่า งดเว้นเพราะศีลที่ตนรับหรือสมาทานไว้ หมายความว่า ได้ตั้งใจไว้ก่อนโดยเปล่งวาจาขอสมาทานจากพระสงฆ์ หรือผู้ทรงศีลเป็นข้อๆ หรือสมาทานด้วยตนเองก็ได้ ว่าจะรักษาศีลแล้วงดเว้นตามที่สมาทานนั้น เมื่อพบเหตุการณ์ที่ชักชวนให้ล่วงละเมิดศีล ก็ไม่ล่วงละเมิดเพราะถือว่าตนได้สมาทานศีลไว้แล้วจะล่วงละเมิด ก็รู้สึกเสียดายศีลกลัวศีลจะขาด ด้วยคำนึงถึงศีลที่ตนได้สมาทานไว้

2) สัมปัตตวิรัติ ได้แก่ ความตั้งใจงดเว้นเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หมายความว่าเดิมไม่ได้ตั้งใจรักษาศีล ไม่ได้สมาทานศีล แต่เมื่อพบเหตุที่ตนจะล่วงละเมิดศีลจึงคิดงดเว้นขึ้นในขณะนั้นด้วยคิดว่า การกระทำเช่นนี้ไม่สมควร เช่น เมื่อมีช่องทางที่จะไม่โกงบุคคลอื่นก็ไม่โกง ดังมีปรากฏในอรรถกถาธรรมสังคณีวิรัติ

3) สมุจเฉทวิรัติ ได้แก่ ความตั้งใจงดเว้นโดยเด็ดขาด หมายถึง การงดเว้นความชั่วของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปอันประกอบด้วยอริยมรรค สามารถขจัดกิเลสที่เป็นต้นเหตุแห่งความชั่วได้ ไม่ยอมล่วงละเมิดศีล หรือแม้แต่ความคิดที่จะล่วงละเมิด

วิธีการถือศีลทั้ง 3 อย่าง คือ สมาทานวิรัติ และสัมปัตตวิรัติ แสดงอาการรักษาศีล คือ ถ้ามีเจตนาจะรักษาศีลก็ใช้ความตั้งใจงดเว้น ส่วนสมุจเฉทวิรัตินั้น แสดงถึงศีลของ

ผู้ที่รักษาศีล จนใจเป็นปกติ เห็นโทษของการผิดศีล จึงไม่มีทางจะผิดศีลด้วยตนเอง เพราะประพฤติปฏิบัติจนเป็นปกติวิสัย ผู้ใดวิรัติ 3 อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นั้นก็มีศีล เมื่อใจมีวิรัติขึ้นก็มีศีลขึ้นมาทันที ไม่ว่าจะคิดหรือตั้งใจโดยรับมาจากพระสงฆ์ หรือจะตั้งใจด้วยตนเอง

คุณค่าของศีล 5

คุณค่าของศีล 5 ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ

1) เป็นเครื่องมือละกิเลส

2) เป็นที่ตั้งและบ่อเกิดของความดี

3) ทำให้ปัญญาบริสุทธิ์

4) ทำให้สมาธิ ปัญญา และมรรคผลเกิดขึ้น

คุณค่าของศีล 5 ของนักวิชาการพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงคุณค่าของศีล 5 ว่าศีลสิกขาบทกับการปฏิบัติตนต่อสภาพแวดล้อมว่า ส่วนการฝึกศีล คือ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กายของเราใช้อย่างไรได้ผลดี ไม่เกิดโทษแก่ชีวิตทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งศีลในแง่นี้เราไม่ค่อยได้พูดถึงเราจะใช้ตาอย่างไรจึงจะเกิดผลดีแก่ชีวิต เราควรจะดูอย่างไร เพื่อให้เกิดประโยชน์ รายการโทรทัศน์แบบไหนควรดูไม่ควรดู แล้วดูแบบไหนจึงจะได้ประโยชน์ แม้รายการอย่างเดียวกัน วัยต่างกันให้ผลต่างกัน ดูอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์แก่ชีวิต เลือกดูและดูเป็น ฟังต้องเลือกฟังและฟังเป็น ซึ่งการฝึกในเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2535) ในขณะที่พระอุบล กตปุญฺโญ ได้กล่าวว่า ศีลเป็นระบบควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้มีความเรียบร้อยงดงามอยู่ในระเบียบแบบแผน และเป็นระบบฝึกฝนอบรมกาย วาจา และอาชีวะ ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพื้นฐานของการฝึกฝนอบรมจิตและปัญญา ดังนั้น ศีล 5 จึงมีความจำเป็นต่อสังคมมากเป็นหลักเบื้องต้นให้มนุษย์ตั้งอยู่ในคุณธรรมเมื่อประพฤติจนเป็นปกตินิสัยแล้ว ย่อมปฏิบัติธรรมระดับสูงยิ่งขึ้น ถ้าสังคมปราศจากศีล จะมากไปด้วยทุกข์และเวรภัยจะไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความหวาดระแวงวิตกกังวล จะประกอบกิจอย่างใดก็จะมีแต่ความกลัว เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่จะพัฒนาคุณภาพจิตและสมรรถภาพทางปัญญาก็คงยากที่จะให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ทางสังคมได้ ปัญหาต่างๆ แก้ไขได้ด้วยการพัฒนาบุคคลให้ประพฤติอยู่ในศีล 5 อยู่เนืองนิตย์ เพราะย่อมก่อให้เกิดคุณค่า คือ เป็นผู้อาจหาญแกล้วกล้าในการเข้าหมู่คณะเป็นผู้มีชื่อเสียงเกียรติคุณ เป็นผู้มีมิตรภาพมาก สามารถสร้างฐานะให้มั่นคง

ศีล จึงจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ทั้งของตนและคนหมู่มาก เป็นการฝึกฝนขัดเกลาพฤติกรรม เพื่อสร้างเสริมสภาพชีวิตให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี ด้วยการไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม และสิ่งแวดล้อม ฝึกฝนอบรมกายวาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษก่อคุณประโยชน์ให้สิ่งที่ควรกระทำ และไม่ควรกล่าว คือ

1) ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติกิจต่างๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ดีงามโดยลำดับ จนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต

2) ทำให้สมาชิกในสังคม หรือชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันด้วยดี สังคมสงบเรียบร้อยสมาชิกต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งปฏิบัติกิจของตนโดยสะดวก

3) ฝึกหัดขัดเกลาตนเองทำให้กิเลสเบาบางลง ด้วยการควบคุมยับยั้งสังวร ปรับการแสดงออกทางกาย วาจา ให้เอื้อแก่สภาพความเป็นอยู่ที่เกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันด้วยดี อันเป็นขั้นต้นของการพัฒนาชีวิตของตนให้พร้อมที่จะเป็นที่รองรับของกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นบทบาทอันสำคัญทั้งในแง่ที่มีต่อผู้ประพฤติเองและต่อสังคม

จึงสรุปได้ว่าคุณค่าของศีล 5 คือเป็นเครื่องมือละกิเลส เป็นที่ตั้งและบ่อเกิดแห่งความดี ก่อให้เกิดสมาธิ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงาม เพราะศีลเป็นข้อปฏิบัติเป็นเครื่องพยุงคนให้พ้นจากภาวะที่ต่ำทราม ทำให้เกิดความปกติทางกายและวาจา ไม่ถูกกิเลสครอบงำ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่า บุคคลใช้อินทรีย์เป็น ศีลสิกขาจึงเริ่มต้นที่นี่ ศีลจึงมีความสำคัญมีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ สังคมและประเทศชาติ ให้เป็นไปในทางที่ดีตามทำนองคลองธรรมและกฎหมาย เหมือนข้าวปลาอาหารย่อมมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อร่างกายเช่นเดียวกัน แต่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันละเลยใช้อินทรีย์ไม่เป็นรู้แล้วแต่ไม่ทำตามความรู้นั้น ไม่เห็นไม่เข้าใจความสำคัญของศีล หรือไม่ก็ถือปฏิบัติอย่างหลงผิด ปฏิบัติศีลเพียงแค่ทำตามๆ กันมา ตามจารีตประเพณีเท่านั้นจึงก่อให้เกิดการกระทำผิดขึ้นได้ง่าย

ปัญหาการล่วงละเมิดศีลในสังคมไทย

คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยยุคปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีศีล 5 เป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน หรือเป็นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาศีล 5 จึงเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจนที่สามารถยืนยันถึงความเป็นชาวพุทธ ซึ่งชาวพุทธรู้จักและคุ้นเคย หรือได้ยินได้ฟังอยู่เป็นประจำ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความรู้ ความเข้าใจดังกล่าว หาได้มีความเป็นจริงอย่างสมบูรณ์ไม่ เพราะการที่จะให้ชาวพุทธอธิบายขยายความเรื่องศีล 5 ให้ฟัง ก็นับว่าหาคนทำเช่นนั้นได้ยาก หรือแม้แต่จะหาคนผู้ที่ปฏิบัติตนตามหลักศีล 5 ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ก็หาแทบจะไม่

ได้เหมือนกัน การที่กล่าวเช่นนั้น เราสามารถศึกษาได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยยุคปัจจุบันในแต่ละวันเราจะพบเห็นข่าวตามสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ที่ลงข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมต่างๆ เช่น การฆาตกรรม ปล้น ฆ่า ข่มขืน ฉกชิงวิ่งราว ลักขโมยสิ่งของของผู้อื่น ข่าวหญิงชายเป็นชู้กัน ข่าวโสเภณี และค้ายาเสพติด ก็มีปรากฏให้เห็นกันเป็นประจำ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าวถือเป็นการละเมิดศีล 5 ซึ่งเกิดจากประชาชนโดยทั่วไปในสังคมไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีล 5 อย่างแท้จริง ถึงแม้ว่าศีล 5 บางคนคิดว่า เป็นหลักการง่ายๆ แต่อย่าลืมว่าการจดจำเรื่องศีล 5 ได้ดีด้วยสมอง กับการปฏิบัติตนตามศีล 5 ได้ดีนั้นเป็นคนละเรื่องกัน (ชุติพันธุ์ หาญประสิทธิ์คำ, 2556)

มุมมองของสังคมไทยปัจจุบันที่มีต่อศีล 5

มุมมองของสังคมไทยปัจจุบันที่มีต่อศีล 5 มีดังต่อไปนี้

1. คนในสังคมส่วนหนึ่งมองว่า ศีล 5 เป็นเรื่องง่าย ทำให้การขวนขวายที่จะรักษาศีลจากใจมีน้อย ความสำคัญของศีลจึงดูด้อยกว่าองค์ธรรมอื่น คนส่วนใหญ่จะเห็นว่าศีลเป็นทางผ่านไปสู่ธรรมหมวดอื่นที่มีอานุภาพเหนือกว่า เช่นเห็นว่าศีลสำคัญสู้ภาวนาหรือการปฏิบัติเจริญสมาธิไม่ได้ ในขณะเดียวกันอานิสงส์ของศีลก็ไม่เป็นรูปธรรมเหมือนการให้ทาน ศีลเป็นเพียงแค่ข้อกำหนดจากภายนอก จึงไม่เกี่ยวข้องกับปัญญา การมองอย่างแยกส่วนเหล่านี้ทำให้ความเข้าใจผิดยิ่งทวีคูณ และศีลก็กลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญน้อยลงไปเรื่อยๆ ในอนาคต ตามความเป็นจริงศีลเป็นด่านสำคัญที่จะกำจัดกิเลสเรื่องหยาบๆ ที่แสดงออกทางกาย เมื่อไม่ประพฤติชั่วทางกายแล้ว ทางใจก็จะสามารถประพฤติได้ง่าย ดังนั้น หากไม่ผ่านในเรื่องศีลอย่าหวังว่าสมาธิและปัญญาจะเกิดได้

2. คนส่วนใหญ่มองว่า รับศีลเหมือนกับรับคำของพระภิกษุ ถ้าละเมิดหรือรักษาไว้ไม่ได้ก็เท่ากับทำผิดต่อพระคุณเจ้า เมื่อทำผิดวิธีแก้ไขก็คือหาโอกาสรับศีลใหม่เป็นอย่างนี้เรื่อยไป ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง ถ้าทำได้ก็ถือว่าตนได้ดีเพราะไม่เสียคำพูด ถ้าทำไม่ได้ก็เป็นชาวพุทธไม่ดีเพราะไม่นับถือพระ คุณค่าของศีลจึงถูกตัดสินจากปัจจัยภายนอกมาโดยตลอด สำคัญที่สุด ศีล ไม่ใช่วัตถุสิ่งของ จึงให้กันไม่ได้ แลกเปลี่ยนกันไม่ได้ หยิบยืมกันไม่ได้ ศีลเป็นนามธรรมที่ใครจะมาทำแทนกันไม่ได้ ต้องปฏิบัติเองรักษาเองเท่านั้น นี่คือหลักอันแท้จริงของศาสนาพุทธ ในขณะเดียวกันการสมาทานศีลกันบ่อยๆ กล่าวกันซ้ำซากตามประเพณี แต่ไม่ได้รักษาไม่ปฏิบัติศีลนั้นก็ไม่อาจมีคุณค่าไปปกป้องรักษาผู้ขอได้ เปรียบเสมือนนกแก้ว นกขุนทอง ที่เพียงแต่พูดได้ แต่ไม่รู้ภาษา ไม่เข้าใจความหมายอะไร

3. คนส่วนใหญ่เข้าใจว่า ศีล 5 เป็นข้อห้าม ทำนั่นทำนี้ไม่ได้เพราะบาป เราเอาบาปเป็นตัวตั้งเพื่อห้ามตนเองไม่ให้ทำชั่ว เป็นการเอาบาปมาขู่ให้คนกลัวเลยต้องทำดีเหมือนเป็นการ

ถูกบังคับ บางคนจึงไม่อยากรักษาศีล 5 ตามความเป็นจริงศีล 5 เป็นเรื่องของความตั้งใจ ละเว้นจากความชั่ว ไม่ใช่ความละอายหรือเกรงกลัวต่อความชั่ว แต่เป็นเพราะตั้งใจละเว้นชั่ว ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่นโดยใช้ปัญญาไตร่ตรองรอบด้านด้วยความบริสุทธิ์ทางด้านจิตใจ และความตั้งใจนั้น ย่อมนำชีวิตไปสู่ความเป็นปกติเรียบง่าย และไม่เป็นภัย เป็นความสุขที่เย็นกายสบายใจ ปล่อยวางความยึดติดและเป็นนายตัวเอง

4. คนส่วนใหญ่เชื่อว่าอานิสงส์ของศีล 5 เลื่อนลอย ไม่มีใครรับรองผลได้ด้วยว่ามีอานิสงส์จริงหรือเปล่า และศีลเป็นเรื่องยาก มีอุปสรรคมากมาย เวลารักษาศีลไม่มีใครรู้ไม่มีใครสนใจ สู้ทำทานไม่ได้ถ้าเราให้เงินคนยากจน แม้จะไม่รู้ว่าบุญอยู่ตรงไหน แต่อย่างน้อยที่เห็นชัดๆ ก็คือได้รับการสรรเสริญ คนอื่นเห็นเราเป็นคนดี เราจึงมีค่าในสายตาคนอื่น ตามความเป็นจริงศีล 5 เป็นเรื่องของการทำความสะอาดใจตน กิเลสอยู่ได้ยากถ้าปณิธานในการรับและรักษาศีลเข้มแข็ง ผลลัพธ์ที่ได้จึงประณีต ละเอียด และเป็นสันติสุข คนที่ตั้งใจรักษาศีล 5 ไม่สามารถหลอกตนเองได้ เพราะใจรับและเสพความรู้สึกอยู่ตลอด ความสุขของคนเกิดจากการที่เขาเป็นคนกล้าทำ กล้ารับ และกล้าเผชิญกับความจริง ถ้าเบียดเบียนใครเขามา จะทำให้จิตเป็นสุขย่อมทำไม่ได้ แต่ถ้ามุ่งมั่นละเว้นการเบียดเบียน จะทำให้จิตเป็นทุกข์ก็ทำไม่ได้ เพราะธรรมชาติดำเนินของมันเป็นอย่างนั้น เหตุที่หลายคนคิดว่าอานิสงส์ของศีลเลื่อนลอย เป็นเพราะบ่อยครั้งจิตเราไม่ละเอียดอ่อนพอ ที่จะสัมผัสความสุขอันเกิดจากศีล และบ่อยครั้งเราก็อยากให้ผลลัพธ์ของความดีเป็นแบบที่เราต้องการให้เป็นเท่านั้น

5. ชาวพุทธส่วนใหญ่คิดว่าจะรับศีลต้องรับอย่างน้อยห้าข้อขึ้นไป ความเชื่อนี้เกิดจากความเคยชิน ที่ชาวพุทธรับศีลจากพระภิกษุ ไปวัดแต่ละทีต้องสมาทานศีล 5 ข้อ หลายคนเลยเข้าใจว่ารับศีลขั้นต่ำจะต้องห้าข้อ มากกว่าได้แต่น้อยกว่าไม่ได้ จึงทำให้บางคนคิดว่าเป็นเรื่องยาก เพราะเงื่อนไขของชีวิตไม่เอื้ออำนวย และไม่สะดวกที่จะไปวัดเพื่อขอรับศีลจากพระบ่อยๆ ในทางพระพุทธศาสนาการรับศีล 5 นั้น บุคคลจะสมาทาน (รับ) จากพระโดยตรง หรือตั้งใจปฏิบัติตามด้วยตนเองก็ได้ ไม่จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบเปลือกนอกเสมอไป ถึงอย่างไรสาระของศีล 5 ก็ยังอยู่ที่ความตั้งใจงดเว้นการเบียดเบียนทำลายเป็นหลัก สำหรับการรักษาศีล 5 นั้นไม่มีข้อปฏิบัติตรงไหนที่บังคับว่าบุคคลต้องรับศีลอย่างน้อยห้าข้อขึ้นไป ศีลเป็นข้อฝึกฝนที่เราสามารถปฏิบัติไปตามจริต ค่อยเป็นค่อยไป อาจรับศีลเพียงข้อเดียวมาฝึกฝนก่อน จนมั่นใจแล้วค่อยเพิ่มข้ออื่นเข้ามา เริ่มต้นเราอาจแค่ตั้งสัจจะกับตนเองว่าจะไม่ขอเบียดเบียนใครทางวาจา การถือสัจจะนั้นก็คือความตั้งใจงดเว้นมุสาวาท เป็นการรับศีลข้อที่สี่มาฝึกฝน จากนั้นเมื่อเห็นความดีของศีลข้อนี้เราอาจขยายขอบเขตของศีล เป็นการไม่เบียดเบียดทรัพย์สินตนเองและชีวิต (ร่างกายกับจิตใจ) คนอื่นโดยลำดับ เพราะศีลไม่ใช่ข้อห้ามแบบเผด็จการ จึงสามารถยืดหยุ่นตามอุปนิสัย และความสามารถของแต่ละบุคคลได้ บางคนสงสัยว่าคนที่

นับถือศาสนาอื่นเขาปฏิบัติตนโดยการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ถือว่าเป็นการรักษาศีล 5 หรือไม่ ผู้วิจัยถือว่าเป็นการรักษาศีล 5 โดยอัตโนมัติ เพราะศีล 5 เป็นจริยธรรมสากลที่มีอยู่ในทุกศาสนา และคนที่ปฏิบัติศีล 5 นั้นขอเพียงมีความตั้งใจ ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยึดหลักเอาใจเขามาใส่ใจเราก็ถือได้ว่าคนนั้นได้รักษาศีล 5 อย่างยั่งยืน (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2548)

6. คนส่วนใหญ่คิดว่าขอบเขตของศีลเป็นเรื่องตึง หรือยุ่งยากเกินไป ทำให้ใช้ชีวิตอยู่ในสังคมบริโภควัตถุในปัจจุบันไม่ได้ ทำให้โอกาสที่บุคคลจะรักษาศีลแม้เพียงห้าข้อพื้นฐานนี้บริสุทธิ์ก็ทำไม่ได้ ส่วนใหญ่เราผิดศีลในแง่มุมใด แง่มุมหนึ่งทั้งสิ้น เรียกว่าแม้ศีลไม่ขาดแต่ทุกคนก็ทำศีลด่างพร้อยอยู่เป็นประจำ ซึ่งการกล่าวเช่นนี้บ่อยครั้งเป็นการกล่าวที่เกิดจากการปรุงแต่ง ตัวกู ของกู แล้ว เพราะเรายังอยากจะใช้ชีวิตย่อหย่อน ยังอยากจะเบียดเบียนคนอื่นอยู่บ้างในบางอารมณ์ การคิดเช่นนี้ทำได้ เพราะเราไม่ใช่พระอริยบุคคล แต่ก็ต้องใจกว้างให้คนอื่นคิดแบบนี้กับเราด้วย ถ้าเราไม่ปรารถนาให้ใครมาคิด พูด หรือลงมือทำร้ายเรา (และคนที่เรารัก) อยากจะมีชีวิตอยู่อย่างปลอดภัย อยู่อย่างสบายกายและสบายใจ ไม่ต้องหวาดระแวงอันตราย แล้วเหตุไฉนเราจึงยัดเยียดภัยอันตรายให้แก่ชีวิตผู้อื่น ความยุติธรรมตรงนี้เป็นเรื่องของศีลโดยแท้ คนรักษาศีล 5 ได้ เพราะสำนึกถึงใจเขาใจเรา ไม่ใช่ผู้รู้สร้างกฎเกณฑ์เข้มงวดเพื่อควบคุมใคร แต่ศีลเป็นหลักธรรมชาติอันเกิดจากความระลึกถึงใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน ซึ่งประโยชน์ที่เกิดจากการเห็นอกเห็นใจกันก็ตกอยู่ที่บุคคลนั้นนั่นเอง

7. กรณีชาวต่างชาติที่เคยนับถือศาสนาอื่น แต่กลับมานับถือและศรัทธาในศาสนาพุทธ โดยปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในระดับสมาธิและปัญญานั้น หลายคนสงสัยว่าทำไมเขาถึงเปลี่ยนใจมานับถือศาสนาพุทธ เหตุที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าชาวต่างชาติผู้นี้เป็นคนมีศีล มีจิตใจที่ดีงามโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นอยู่แล้ว แต่เขาศรัทธาและเลื่อมใสในศาสนาพุทธ เพราะหลักคำสอนของศาสนาพุทธมีจริยธรรมขั้นกลาง และจริยธรรมขั้นสูง คือเรื่องสมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นจริยธรรมระดับ ที่สูงขึ้นจากระดับศีลปกติ เป็นหนทางแห่งการพ้นทุกข์ หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เป็นความสุขที่แท้จริง และไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ถือว่า ชาวต่างชาตินี้ฉลาดที่เขามาปฏิบัติต่อยอดจากศีลที่เขามีอยู่แล้วในศาสนาเดิม เพื่อเลื่อนระดับจิตสู่สมาธิ และปัญญา ในระดับสูงสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงในศาสนาพุทธ ซึ่งชาวพุทธบางคนแม้แต่ศีล 5 ก็ยังไม่สนใจ ไม่ยอมละทิ้งกิเลสความเห็นแก่ตัว เพื่อที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา (สำลี รักสุทธี, 2543)

วัฒนธรรมศีล 5 กับความผาสุกของสังคมไทย

วัฒนธรรมศีล 5 กับความผาสุกของสังคมไทยนั้นคือการพัฒนาตน โดยการควบคุมตนเองตามหลักศีล 5 ในพระพุทธศาสนาจะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะสร้างสันติภาพขึ้นในสังคมได้ สังคมที่มีสมาชิกประพฤติตนเบียดเบียนกัน มีความขัดแย้งกัน ยังมีผลเสียหายต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเช่นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปในทางที่ผิด เช่นผลิตอาวุธเพื่อป้องกันตนเอง การใช้ทรัพย์เพื่อการป้องกันรักษาทรัพย์สมบัติทั้งส่วนตนและส่วนรวม การไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันการมอมเมาด้วยสิ่งเสพติดให้โทษ จัดว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ กำลังเกิดขึ้นในเมืองไทย และสังคมของประเทศต่างๆ การฝึกให้ทุกคนรู้จักควบคุมตนตามหลักศีล 5 อย่างถูกต้อง จะช่วยลดปัญหาต่างๆ เหล่านี้ลงได้ อีกทั้งยังจะช่วยสร้างสันติภาพขึ้นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีการสร้างสันติภาพ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาคือการสร้างสันติภาพขึ้นในตนก่อน คือการฝึกหัดให้เกิดความสงบสุขขึ้นในตนเอง โดยการมีศีลอย่างน้อยก็มีศีล 5 ที่จะรักษาความเป็นปรกติของตนไว้ ปัจเจกบุคคลเป็นหน่วยย่อยของสังคม เมื่อปัจเจกบุคคลมีสันติภาพขึ้นภายใน จากการมีคุณภาพย่อมเป็นปัจจัยให้สังคมเกิดความสงบที่เรียกว่า “สันติภาพ” ขึ้นได้ วิธีการสร้างสันติภาพที่ดีที่สุดควรเป็นการสร้างสันติภาพภายในใจตนเองเพื่อควบคุมความต้องการปัจจัยภายในที่จะส่งผลกระทบต่อสันติภาพภายนอก หากควบคุมและสร้างสันติภาพภายในตนไม่ได้แล้ว การที่จะสร้างสันติภาพภายนอกนั้นเป็นเรื่องที่ยากที่สุด สันติภาพภายในเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสร้างให้เกิดขึ้นก่อน ทางเลือกที่จะถือปฏิบัติคือหลักศีล 5 ที่ต้องยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเสนอศีล 5 ในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ที่ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของสังคม (พระมหาวรานนท์ จิตานนฺโท (นวลคำ), 2545) เป็นทางเลือกในการสร้างสันติภาพภายในตนเอง และขยายกว้างออกไปสู่สังคมได้ เพราะศีล 5 ครอบคลุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจของมนุษย์ จัดว่าเป็นคุณธรรมสำคัญของมนุษย์ แม้จะไม่สามารถทำให้มนุษย์ทุกคนรักษาและปฏิบัติตามศีล 5 ได้อย่างสมบูรณ์ ทว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ มีศีล 5 ถึงแม้ว่าจะไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ ก็ถือได้ว่าสันติภาพ คือความสงบสุขในสังคมนั้นพอจะหวังได้ แท้จริงพุทธศาสนิกชนต้องการสันติภาพชนิดอหิงสาคือการสร้างสันติภาพขึ้นโดยการไม่เบียดเบียนกัน นั่นคือทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากตนเองเป็นต้นเหตุ อีกนัยหนึ่ง คือการสร้างสันติภาพขึ้นจากปัจจัยภายใน โดยการปรับตัวให้มีมาตรฐานเสมอกับคนอื่นๆ ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ในทางที่ถูกต้อง เช่น การสร้างสันติภาพที่ดีที่สุด คือ ความสงบสุขของหมู่พระภิกษุหรือที่เรียกว่า “พระสงฆ์” ผู้มีศีลเสมอกัน มีทิฐิเสมอกัน (สีลสามัญญตา, ทิฐิสามัญญตา) พระสงฆ์เป็นกลุ่มตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างของสังคมมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่ว่าจะมาจากชนชั้นที่ต่างกัน

ก็ตาม เมื่อเข้ามาสู่องค์กรสงฆ์ทุกรูปต้องปรับตนให้เข้ากับหมู่หรือคณะได้ตามหลักของพระธรรมวินัย

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการมองในสภาพที่เป็นจริง และถือว่าสิ่งมีชีวิตทั้งมวลในโลกล้วน แต่อาศัยอยู่ในโลกชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น จะจากโลกนี้ไปจึงถือว่าทุกชีวิตนั้นเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ และตายด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้น จึงสอนให้บุคคลงดเว้นจากการทำลายสิ่งมีชีวิตทุกชนิด ให้ทุกคนยอมรับสิทธิในการมีชีวิตอยู่ของกันและกัน ไม่ทำลายหักล้างกัน ให้มีเมตตา คือปรารถนาที่จะเห็นตนเองอยู่อย่างไม่มีเวรไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน และทำให้เกิดความคิดในแนวที่เอาใจเขามาใส่ใจเราว่าแม้คนอื่นสัตว์อื่นก็ต้องการอย่างนั้น ยอมรับความจริงที่ทุกชีวิตต้องการอยู่ในโลกอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ต้องการเห็นแต่ละชีวิตอยู่ดีมีสุข ตามสมควรแก่ฐานะของตน ก็จะเกิดการยอมรับนับถือสถานะของกันและกัน สาระของศีลมิใช่อยู่เพียงการงดเว้นข้อห้ามนั้นๆ เท่านั้น แต่ต้องพัฒนาคุณธรรมที่เอื้ออำนวยให้จิตใจมีคุณธรรมที่ตรงข้ามกับข้อห้ามนั้นๆ ด้วยเช่น คนที่มีศีลข้อที่ 1 ไม่เพียงแต่ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเท่านั้น ต้องเป็นคนมีเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์เป็นพื้นฐานของจิตใจด้วย เป็นต้น ปัญหาอาชญากรรมที่เกี่ยวกับชีวิตร่างกาย เกี่ยวกับทรัพย์ อาชญากรรมทางเพศ การหลอกลวง ต้มตุ๋น ใส่ร้ายกัน และสิ่งเสพติดให้โทษ จนกลายเป็นปัญหาอาชญากรรมระดับโลก เพื่อยุติเวรภัยที่มีอยู่ในสังคม อันสืบเนื่องมาจากปัญหาอาชญากรรม นั้นจะแก้ได้ก็ด้วยศีล 5 เท่านั้น สิ่งเหล่านี้เป็นโทษอันเกิดจากการบกพร่องของศีลธรรมทั้งสิ้นและยังเป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันโดยปรกติสุข เมื่อคนในสังคมยึดหลักของศีลอย่างแน่นแฟ้น และร่วมกันกระจายหลักศีลธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานสร้างความดีงามที่สามารถนำผู้ปฏิบัติตามให้ไปสู่เป้าหมายที่สูงขึ้น ย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และยังแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ศีลธรรมนอกจากจะเป็นเครื่องพัฒนาความประพฤติของคนให้เป็นคนมีคุณภาพแล้ว ยังเป็นเครื่องบ่งชี้สังคมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะศีลธรรมเป็นเครื่องประกันความมั่นคงทางสังคม ถ้าคนในสังคมปฏิบัติตามกฎหมายทางบ้านเมืองเพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เพียงพอกับสภาพของสังคมต้องมีศีลธรรมด้วย ปัญหาต่างๆ จะไม่ปรากฏ ความสุขสงบร่มเย็นก็จะเกิดขึ้นในสังคม

อภิปรายผล

ศีล 5 คือ การประพฤติตนตามปกติทำทุกอย่างที่ควรจะทำไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย มีระเบียบทางกาย วาจา เป็นพื้นฐาน ไม่ล่วงเกินตนเองและผู้อื่น หลักของศีล 5 ก็คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ล่วงละเมิดทางกายวาจา มี คือเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ด้วยอาการแห่งการขโมย

มีความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากของมึนเมา วิธีการถือศีลทั้ง 3 อย่าง คือ สมาทานวิรัติ และสัมปัตตวิรัติ แสดงอาการรักษาศีล คือ ถ้ามีเจตนา จะรักษาศีลก็ใช้ความตั้งใจงดเว้น ส่วนสมุจเฉทวิรัตินั้น แสดงถึงศีลของผู้ที่รักษาศีล จนใจเป็นปกติ เห็นโทษของการผิดศีล จึงไม่มีทางจะผิดศีลด้วยตนเอง เพราะประพฤติปฏิบัติจนเป็นปกติวิสัย ผู้ใดวิรัติ 3 อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้นั้นก็มีศีล เมื่อใจมีวิรัติขึ้นก็มีศีลขึ้นมาทันที ไม่ว่าจะคิดหรือตั้งใจโดยรับมาจากพระสงฆ์หรือจะตั้งใจด้วยตนเอง คุณค่าของศีล 5 คือเป็นเครื่องมือละกิเลส เป็นที่ตั้งและบ่อเกิดแห่งความดี ก่อให้เกิดสมาธิ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา นำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงาม เพราะศีลเป็นข้อปฏิบัติเป็นเครื่องพยุงคนให้พ้นจากภาวะที่ต่ำทราม ทำให้เกิดความปกติทางกายและวาจา ไม่ถูกกิเลสครอบงำ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่า บุคคลใช้อินทรีย์เป็น ศีลสิกขา จึงเริ่มต้นที่นี่ ศีลจึงมีความสำคัญมีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ สังคมและประเทศชาติ ให้เป็นไปในทางที่ดีตามทำนองคลองธรรมและกฎหมาย เหมือนข้าวปลาอาหารย่อมมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อร่างกายเช่นเดียวกัน แต่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันละเลยใช้อินทรีย์ไม่เป็น รู้แล้วแต่ไม่ทำตามความรู้นั้น ไม่เห็นไม่เข้าใจความสำคัญของศีล หรือไม่ก็ถือปฏิบัติอย่างหลงผิด ปฏิบัติศีลเพียงแค่ทำตามๆ กันมา ตามจารีตประเพณีเท่านั้น จึงก่อให้เกิดการกระทำผิดขึ้นได้ง่าย

คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยยุคปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีศีล 5 เป็นหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน แต่จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ในแต่ละวันเราจะพบเห็นข่าวตามสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ที่ลงข่าวเกี่ยวกับอาชญากรรมต่างๆ เช่น การฆาตกรรม ปล้น ฆ่า ข่มขืน ฉกชิงวิ่งราว ลักขโมยสิ่งของของผู้อื่น ข่าวหญิงชายเป็นชู้กัน ข่าวโสเภณี และค้ายาเสพติด ก็มีปรากฏให้เห็นกันเป็นประจำ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นดังกล่าวถือเป็นการละเมิดศีล 5 ซึ่งเกิดจากประชาชนโดยทั่วไปในสังคมไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีล 5 อย่างแท้จริง

วัฒนธรรมศีล 5 กับความผาสุกของสังคมไทยนั้นคือการพัฒนาตน โดยการควบคุมตนเองตามหลักศีล 5 สังคมที่มีสมาชิกประพฤติตนเบียดเบียนกัน มีความขัดแย้งกัน ยังมีผลเสียหายต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่นรวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเช่นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปในทางที่ผิดเช่นผลิตอาวุธเพื่อป้องกันตนเอง การใช้ทรัพย์เพื่อการป้องกันรักษาทรัพย์สมบัติทั้งส่วนตนและส่วนรวม การไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันการมอมเมาด้วยสิ่งเสพติดให้โทษ จัดว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนามนุษย์กำลังเกิดขึ้นในเมืองไทย และสังคมของประเทศต่างๆ การฝึกให้ทุกคนรู้จักควบคุมตนตามหลักศีล 5 อย่างถูกต้องจะช่วยลดปัญหาต่างๆ เหล่านี้ลงได้ อีกทั้งยังจะช่วยสร้างสันติภาพขึ้นใน

สังคมไทยได้เป็นอย่างดีการสร้างสันติภาพ ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาคือการสร้างสันติภาพขึ้นในตนก่อน คือการฝึกหัดให้เกิดความสงบสุขขึ้นในตนเอง โดยการมีศีลอย่างน้อยก็มีศีล 5 ที่จะรักษาความเป็นปรกติของตนไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

วัฒนธรรมศีล กับความผาสุกของสังคมไทยคือการพัฒนาตน โดยการควบคุมตนเองตามหลักศีล 5 สังคมที่มีสมาชิกประพฤติตนเบียดเบียนกัน มีความขัดแย้งกัน ยังมีผลเสียหายต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอีกด้วย ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้น ควรที่จะนำหลักศีลมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอนแนะในการวิจัย

1) ศึกษาแนวทางในการประยุกต์หลักศีลเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัว

2) ศึกษาศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3) ศึกษาศีล 5 ในฐานะเป็นศีลสากลในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

ชุติพันธุ์ หาญประสิทธิ์คำ. (2556) *"ศึกษาวิธีการพัฒนาจริยธรรมในสังคมไทยยุคปัจจุบันด้วยศีล 5 ในพุทธปรัชญาเถรวาท".* วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ทีมข่าวเศรษฐกิจ. *"คุมประพฤติเมาแล้วขับเพิ่มทุกปี".* เดลินิวส์. (15 ธันวาคม 2548).

_____. *"ไทยดื่มสุราอันดับ 5 ของโลก รับมือเยาวชนตกเป็นทาสน้ำเมา".* ข่าวสด. (19 กรกฎาคม 2548).

_____. *"เผยเด็กไทยวัย 11-19 ปี ริดื่มสุรากว่าล้านคน".* กรุงเทพธุรกิจ, (14 พฤษภาคม 2545).

ธนิต อยู่โพธิ์. (2540). *อานิสงส์ศีล 5.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพปริยัติเมธี. *หลักการพัฒนาตน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลี่ยงเชียง, ม.ป.ป..

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). *พจนานุกรมศัพท์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 32.* กรุงเทพฯ: แพทแอนด์โฮม.

_____. (2549). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.* พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก, 2549.

_____. (2535). *พุทธธรรมกับการศึกษา.* กรุงเทพฯ: วิทยาจารย์ 87.

พระพุทธโฆษาจารย์. (2546). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค".* แปลเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง.

พระพุทธโฆสเถระ. (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค.* แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธนาเพรส.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระมหาวรานนท์ จิตานนฺโท (นวลคำ). (2545). *"ความสัมพันธ์ระหว่างศีล 5 และสันติภาพในสังคม: การศึกษาเชิงวิเคราะห์". วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาวิมาน คมฺภีรปญฺโญ (2555). *"การศึกษาวิเคราะห์ศีล 5 ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสำรวย ญาณสํวโร (พันดอน). (2542). *"การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย".* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ทาน ศีล ภาวนา.* กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำลี รักสุทธี. (2543). *ศีล สุดยอดวินัยของศาสนาพุทธ.* กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2548). *ศีล 5 ฉบับคู่มือรักษาใจ "ศิลปาโล".* กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

ไสว มาลาทอง. (2542). *การศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

Social Community of Sustainable Development in Northeastern India

Ven. Kangchai Mog*

Abstract

This paper presents a synthesis of grassroots activities designed to promote the learning and conservation of traditional knowledge and related traditions and cultural resources among the Adi, Monpa, Mog, Chakma, Tripuri and Khasi tribes of northeast India. The results indicate that the participation of knowledge holders in various village level activities can enhance the promotion of traditional practices, the learning of knowledge and the conservation of related resources. Knowledge holders of varying age groups and social systems have many notable traditional practices that provide promising solutions to current challenges. The promotion of traditional knowledge-based products can also facilitate the conservation of resources and the subsistence survival of people. Strong multi-level networks between all stakeholders are needed to ensure the sustainability of traditional knowledge and the conservation of traditions and cultural resources of communities of northeast India.

Keywords: traditional knowledge, Biocultural diversity, livelihoods, sustainable development, northeast India.

* Tribura Monastery, India

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการสังเคราะห์กิจกรรมของคนรากหญ้า โดยการออกแบบเพื่อสนับสนุนการเรียนและการอนุรักษ์ความรู้ท้องถิ่น และประเพณีที่เกี่ยงข้องกัน รวมทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชนเผ่า อาทิ มอนปะ มอก จักมา ตรีปุรี และขาสี ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอินเดีย ผลการวิเคราะห์ระบุว่า การมีส่วนร่วมของผู้ทรงความรู้จากหมู่บ้านต่างๆ ในหลากหลายกิจกรรมทำให้เพิ่มความรู้และการอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ ผู้ทรงภูมิรู้ทั้งหลายมีหลากหลายอายุ กลุ่มและระบบทางสังคม มีการปฏิบัติเชิงจารีตนิยมที่เด่นชัดหลายกรณีที่มีแนวทางพอที่จะแก้ไขต่อสิ่งท้าทายปัจจุบัน การส่งเสริมผลิตพันธ์จากความองค์ความรู้ท้องถิ่นช่วยให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรและการยังชีพของประชาชน เครือข่ายหลายระดับที่เข้มแข็งระหว่างหุ้นส่วนทั้งหลายจำเป็นต้องสร้างความยั่งยืนของความรู้ท้องถิ่นและการอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรม และทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย

คำสำคัญ: ความรู้ท้องถิ่น, ความหลากหลายทางชีววิทยา, การเลี้ยงชีพ, การพัฒนาที่ยั่งยืน, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย

Introduction

Traditional knowledge is a body of knowledge accrued within a group of people across generations of close contact with nature. It is a local and cumulative body of knowledge, practices and beliefs held by local people. It evolves through adaptation to local environmental circumstances, and is handed down through generations by different forms of cultural transmission. It may contain knowledge and practices concerning food, medicines, hunting, fishing, agriculture, home gardening, handicrafts and other skills developed to sustain the local population. Traditional knowledge and biocultural diversity are interwoven with each other and can be essential components to ensure the sustainable development of communities living in mountain ecosystems. Biocultural diversity comprises the variability of biological species and ecosystems, and the distinctiveness of cultural groups who interact with these resources. Despite the importance of traditional knowledge, however, the erosion of this knowledge base has been observed in many communities across

different countries due to socio-political changes and development pressures, marketisation and commodification. It is important to assess the value of biocultural diversity and associated traditional knowledge in relation to learning and conservation whilst protecting the intellectual property rights of communities. The growing need to conserve traditional knowledge and biocultural diversity is now widely recognised and of growing concern (Community Based Sustainable Natural Resources Management and Development in Northeast India, 2009. 96).

The northeastern region of India is considered one of the most bioculturally diverse regions of India. Diverse communities, traditional agriculture, governance of resources through indigenous institutions, a high degree of forest dependency, and the use of ethnic foods and medicines have resulted in a rich heritage of culturally-embedded traditional knowledge. This has the potential not only to protect biodiversity and ecological functioning but also to sustain the cultural diversity of northeast India. The women in this region are major stakeholders and custodians of knowledge, conserving food and medicinal plants in both hill (jhum) land and home gardens. Working with and studying tribal women can advance our understanding of community traditional knowledge, including its typology and status among different age and social groups. It can also facilitate the development of sustainable technologies and products and could contribute to sustaining the biocultural resources and livelihood systems that persist.

Despite the rich knowledge of women, and their role in conserving biocultural diversity as experimenters, conservators and stabilisers of foods, medicines and other indigenous resources, their contribution is rarely recognised at the policy level. Moreover, centrally formulated policies and technologies on resource conservation have tended to be implemented without due recognition and participation of local people and their indigenous institutions. Governments have rarely played a significant role in assessing the erosion of traditional knowledge, including implications for the conservation of biodiversity and the livelihoods of tribal people.

Ethnography of areas

The Northeast in India, the seven sisters state, consists of Assam, Arunachal Pradesh,Nagaland, Tripura, Mizoram, Meghalaya and Manipur. Its 2000 km perimeter borders with Bhutan, China, Myanmar and Bangladesh. India by a narrow 20 km wide corridor of land. The Northeast region is one of the most bioculturally diverse parts of India, with each northeast state has a distinct culture and tradition. This region is the home to more than 166 distinct tribes speaking a wide range of languages, as well as a diverse range of habitats for thousands of species of flora and fauna.

Meghalaya state is bounded on the north by Assam state and on the south by Bangladesh. The state has three major tribes, namely Garo, Khasi and Jaintia living on the western, central and eastern hills of Meghalaya. The Khasi tribe depends primarily on agriculture and forest resources for their survival. This community raises pigs, cattle, sheep, goats, poultry, ducks and undertakes fish farming, practises jhum agriculture (slash and burn agriculture) for the cultivation of local crops, while settled cultivation is the norm for the raising of horticulture crops (pineapple, banana, citrus, etc.) and long-duration paddy.

Arunachal Pradesh is a forbidding and formidable state of northeast India. It covers 83,743 sq. km with Bhutan to the west, Tibet and China to the north, Myanmar to the east and the Indian states of Nagaland and Assam to the southeast and south. The state is considered one of the richest and most biodiverse regions in the country, bestowed with a wide range of virgin forests full of diverse plant resources and indigenous crop species cultivated under jhum and in home gardens. The state is home to 26 tribes and 110 ethnic groups. Among them, the main tribal communities are Adi, Nyshi, Monpa, Tagin, Idu, Khampti, Tangsa, Nocte, Singpho, Mishmi, Miji, Wancho, Apatani, Aka, Sherdukpen, Khawa, and Hill Miri.

These tribes reside in the forest and depend heavily on it for their socio-cultural, food and livelihood requirements. Jhum cultivation is a widely practised farming system among most of the tribes of Arunachal Pradesh. This project focused on Adi and Monpa tribes in Arunachal Pradesh. The Adi tribe

practice jhum cultivation and depend heavily on forest resources using subsistence-based practices, including trapping and hunting. Rice, the meat of wild animals and a large number of wild plant species collected from the forest and jhum-land serve as their staple foods. The Monpa tribes are mostly found in the West Kameng and Tawang districts of Arunachal Pradesh. Monpas are Buddhists with close cultural and religious affinities with Bhutanese and Tibetans. Monpas depend on traditional agriculture with subsistence horticulture farming and conserve more than 32 indigenous land races for their subsistence. The economy of Monpas is agrarian-based, and indigenous institutions play a pivotal role in the governance and management of natural resources (Culturally important Dekang Indian Journal of Traditional Knowledge, 2009. 8).

In Tripura as per 2001 Census Mogh are 35,385 persons. Their major concentrations are at Subroom and Belonia. Mogs are Arakan tribe and migrated to Tripura through Chittagong Hill Tracts. By religion they are Buddhist. Their language is grouped under Tibeto-Chainese family, which has also linked with Assam-Burmese section of language. Mogs are depends on Jhum Cultivation. By nature they are no so much active for advancement of life. They have social Administrative social council. Chief of this council is called as Chowdhury. They cremate their dead after observing rites and rituals. Wah Festival is their annual meeting of whole community people. There is a combination of folk songs and dance during this festival. In fact Mog's social culture and belief are centralized with Burmese culture. Their folk tales and folk songs are really mind blowing and touches core of heart. Mog community by tradition famous for their folk medicine. Beside their normal economic activities some of them earn through indigenous treatment and medicine (Cultural and Spiritual Values of Biodiversity, 1999.12).

Tripuris are the largest tribal community in Tripura. They have first migrated in this territory and could be introduced as aboriginal tribe of Tripura. Numerically as per 2001 Census they are 5, 43,843 persons in the State and Tripuris numerically highest in number among all the tribal groups. Tripura was under rule of Tripuri Kings till it is merged with Indian Dominion in the year

1949. Ethnically Tripuris belong to Indo-Mongoloid origin and linguistically within the Tibeto-Burman family. They speak in KokBorok as like as other 7 (seven) tribal groups of Tripura. Tripuris are mainly Hindus. Beside they have belief in different deities, rites and rituals traditionally followed by them from time immemorial. Garia, Kharchi, Ker are their main festivals.

They have colourful folk dances like, Garia, Lebang, Musak Surmani, Tangbiti and Mamita. These dances are invigorated with sweet molodies of folk songs and music of flute, Sarinda, Champreng and other string instruments. Once Tripuri society was controlled by the regional social councils, which had power to exercise on over all social and economic disputes among the community members. In fact the chief of these councils were selected by the then kings of Tripura. But due to democratic set up, now a days, these councils have no existence. All sorts of minor problems are worked after by Village Panchayet or by other Legal Bodies. Due to social transitions in all sphere of life particularly in the field of Agriculture, Socio-Cultural life, economic life, educational and health awareness, elite role etc. Tripuris are now treated as an advanced tribal community among the tribes of Tripura.

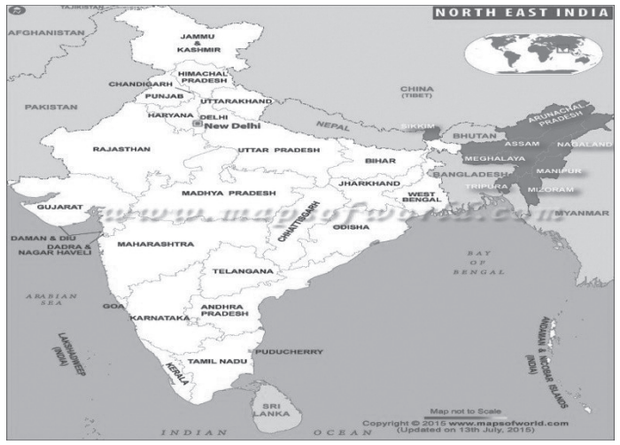

North East India

Ethnography Areas

Figure 1: Map of study areas

Establishment of traditional village bank

The first systematic establishment of traditional village bank of northeast India was established in Assam, Arunachal Pradesh, and Tripura. This comprised a village level committee including male and female members of the village Panchayat elders. More than 100 traditional practices were explored relating to foods, medicines, agriculture, animal husbandry, handicrafts, cosmetics and the overall biodiversity conservation approach of the community. Traditional practices were documented in both hard copy and digital form and handed back to the establishment of traditional village bank committee after a village workshop. Scientists trained knowledge holder on how to manage the database, add new information, screen outstanding practices for value addition and refine traditional knowledge based micro enterprises.

Community members were trained in the use of prior informed consent before passing on traditional knowledge and biocultural resources to second parties and the importance of ownership of traditional practices. A group of women from silachari village have now village have formed a self-help group and they are processing outstanding traditional food practices that add value

in the local market. They are providing an empirical model of promoting traditional knowledge and conservation of biocultural resources combined with income earning (Ecoliterary Tool: Methodology and Approaches on Biocultural Knowledge learning and conservation, 2008. 9).

Establishment of community knowledge garden

In northeast India various garden were established on private lands voluntarily donated by tribes. A total of 16 medicinally and culturally important plant species have been domesticated in the community knowledge garden of Dirang village setup by a well recognised knowledgeable man named Mr Lobsang. A total 26 of indigenous plant species of food, medicinel and cultural importance have been domesticated from the community forest and jhum lands in each of the two community knowledge gardens among Adi tribes of Sibut and Yagrung villages.

These community knowledge gardens are now being further used to domesticate rare endangered and threatened species of the region. For example, Hajachari of Dirang village has started a plantation of critically endangered tree species called mirangmose. Similarly, among the Adi tribes 12 knowledgeble people have started a plantation of culturally and medicinally important vulnerable tree species called Dekang in their respective community knowledge garden. The reduction in plant population is believed to be caused by commercial agriculture, degradation of natural habitats and lack of care for plant species by young generation (Conserving Biodiversity for Sustainable Development, National Science Academy, 1996. 16).

Traditional practices and tribal women of Northeast India

A total of 724 traditional practices were identified by elder women of the Adi, Monpa and Khasi, Mog and Ckama tribes. This was despite the fact that the project ran for only two years with a total of 50 elder women. Comparing the explored practices of elder women with the young to middle-aged women's practices, it is important to note that the latter was obtained from a total

sample of 180 young to middle-aged women, suggesting that each elder woman knew significantly more traditional practices overall.

Biocultural resources in Adi communities: current losses and future use

The workshops indicated that loss of biocultural diversity and related traditional knowledge are caused by a number of factors. Observant of the pace of the shrinking forest and degradation of related resources, one-third of women mentioned that they have started domesticating food plants such as onger, ogen, gobar oying Amaranthus, gen, koppi and koppir in their home gardens. Apart from food value, these species are medicinally important for curing various human ailments and diseases. Their objective in conserving these plants was to avoid travelling to the forest edges daily for gathering these resources and reducing expenditure on allopathic drugs.

The reduction in plant populations is believed to be caused by commercial agriculture (47.4%), degradation of natural habitats (31.7%) and lack of care for plant species by young generations (22.3%). By contrast, the reduction in animal populations was perceived to be due to the fall in traditional hunting and the increased trend of commercial hunting using airguns and pistols (Figure 5). The problem has been aggravated with improved communication and transportation to anterior forest locations. This has caused a change in food and nutritional security of the Adi community. Increasing modernisation and sedentary life have further reduced the physical activity levels of local people as stated by workshop participants. In earlier times, hunters walked 30–40 km over 7–8 hours of hunting, and in some cases stayed in the forest for 15 days. Women used to walk 4–5 km daily in search of ethnobotanicals used in their foods.

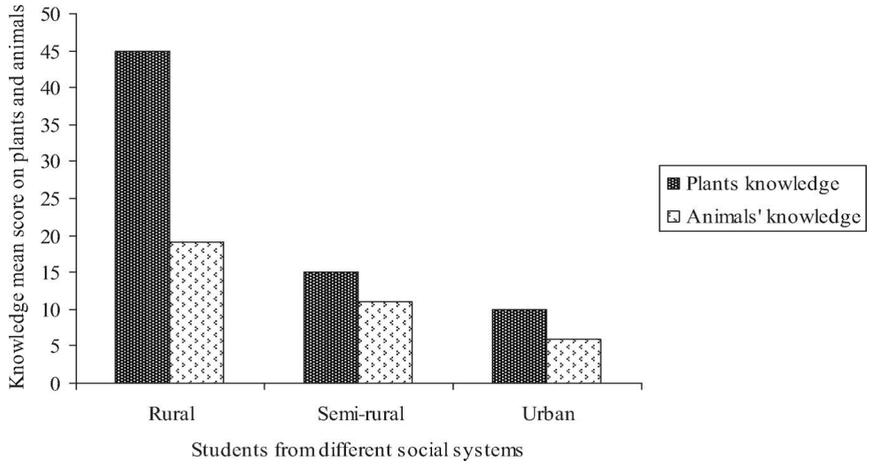

Figure 2. The knowledge difference about biocultural resources (plants and animals) among the students belonging to various social systems.

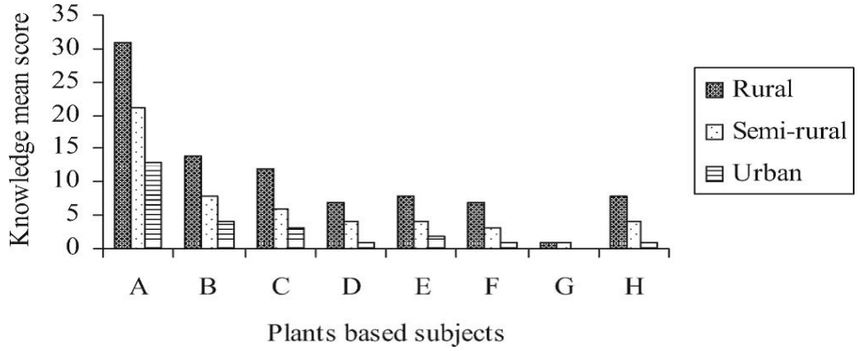

Figure 3. Knowledge status of school children about indigenous plants biodiversity.

Notes: A = Plants used in food; B = Plants used as medicine; C = Plants used as animal feeds; D = Plants used for religious occasions; E = Plants used in making handicrafts; F = Plants used in fishing; G = Plants used in hunting; H =Plants used to make various items for households use.

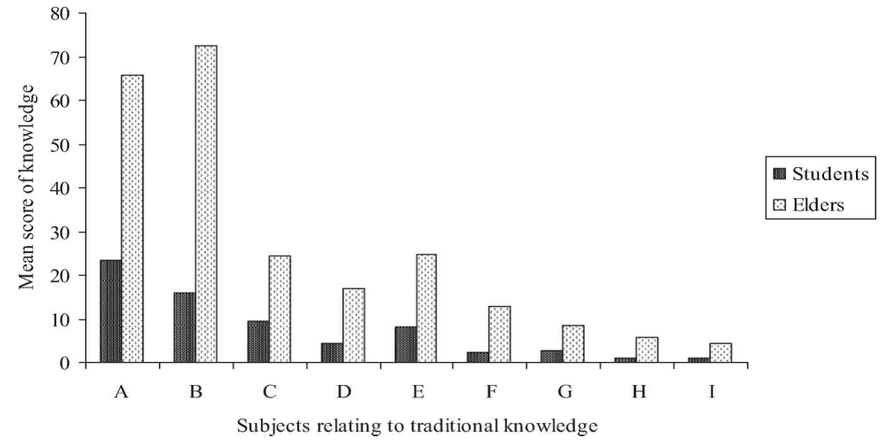

Figure 4. The knowledge difference about biocultural resources (plants and animals) between the younger generation (mean age 17 years) and elders (mean age 62 years).

Notes: 'Z' value 18.9; p 5 0.01. A = Plants used in food; B = Plants used in medicines; C = Wild animals used in food; D = Wild animals used in medicines; E = Aquatic biodiversity used in food; F = Aquatic biodiversity used in ethomedicines; G = Festivals and cultural occasions on plants and animals; H = Spiritual ceremonies relating to biodiversity; I = Rural social institutions that nurture knowledge and learning.

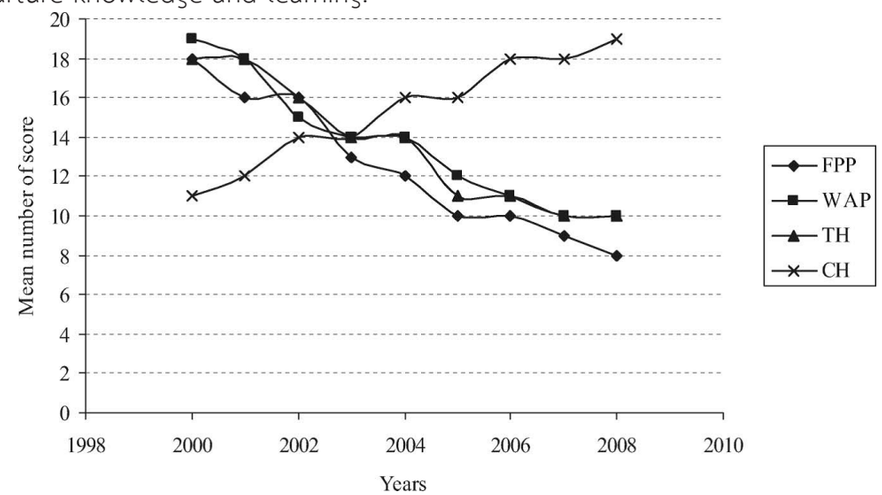

Figure 5. Trends of changes in food plants, animal population and the hunting system among the Adi tribe.

Notes: FPP= Food plants population; WAP= Wild animal population; TH= Tradition of traditional hunting using the Aconite ferox plant; CH = Commercial hunting using an airgun and pistol.

The scores for populations of plants and animals were generated following the participatory rural appraisal procedure. In this exercise, 25 members participated. Out of a score of 20 assigned to each item, the individual value has been generated in the focus group discussion.

Types of community knowledge and benefit sharing mechanisms

The synthesis of activities carried out in the projects indicates that there are four types of knowledge systems among the knowledge holders. These vary according to attributes, types of problem-solving approaches and degree of transmission from one person to another. The benefits derived from these knowledge systems also vary. Whether refinement and validation of the respective traditional knowledge are required to make them more widely known among other non-user groups or not, the majority of participants indicate that they can be transferred to similar situations with little refinement and validation.

Since in most of the cases the practices are used and appreciated by the whole community and are found in the public domain. Most knowledgeable people from the more isolated villages want the maximum portion of benefits to be allocated to them through their customary institutions. In contrast, the knowledge holders from transitional villages Mirbuk, Mebo, Mirsam, Yabgo, Sibut, Miram, Yagrung, Balek and Gune suggested a different approach. They wanted the benefits of traditional knowledge to be directed through the village Panchayat. The reason for this was that the benefits directly enrich the social system and ensure equal resource rights among community members. They believed it would also promote a sense of co-operation among community members (Traditional Ecological Knowledge and Manging Biosphere Reserves in South and Central Asia, 2002.19).

Buddhist point of view

The Buddha lived in a society entangled and confused by sixty-two divergent views and one hundred and eight types of craving. There were hundreds who went about in search of an escape from this entanglement of views. Once the Buddha was asked the question:

The inner tangle and the outer tangle -
This world is entangled in a tangle.
Who succeeds in disentangling this tangle?

The Buddha who explained that all these tangles have mind as the fore-runner, answered thus When a wise man, established well in virtue, Develops consciousness and understanding, ‘Men as a bhikkhu ardent and sagacious He succeeds in disentangling this tangle.

The Noble Eightfold Path which could be classified under right values and right action, enables man to achieve the highest ends. For economic stability and well-being, the Buddhist system stresses three factors.

1. Utthana Sampada: The Buddha when encouraging the production of wealth makes special reference to six job ranges prevalent at that time: 1) Agriculture, 2) Trade, 3) Cattle breeding, 4) Defence services, 5) Government services, 6) Professional services.

In the discourse pertaining to a layman’s happiness (domestic and otherwise) (Cahapati Sukha), foremost is mentioned the satisfaction derived by a layman from the possession of wealth obtained through righteous means. (Atthi Sukka). However, the Buddha warns man against the tendency to become a slave to the mere accumulation of wealth for its own sake. Ibis would lead to both physical and mental suffering later. Adequate means of livelihood to support oneself and family, to help relatives and friends, and to distribute among the needy and the deserving, would lead to contentment and inner satisfaction. This in turn would result in the moral and spiritual development of man.

2. Arakkha Samapada: This means the worldly happiness derived from the constant protection of one's wealth (that has been righteously obtained) from burglary, fire, floods etc. As the Buddha has extolled the virtue of savings, this factor too could be considered in this context. Obtaining money on credit (or loans) was prevalent even during the Buddha's time. Persons like Anathapindika were the bankers of the day. The Buddhist texts make references to instances where he gave loans both to the state as well as to ordinary people. However, Buddhism does not approve of excessive borrowing for as the saying goes "borrowing dulls the edge of husbandry" - and the Buddha's advocacy of a life free from debts (anana sukha) as being conducive to the happiness of a layman supports this statement.

3. Sammajivikata: This is the third of the three basic principles in the Buddhist Economic system. A person should spend reasonably in proportion to his income, neither too much nor too little. In the discourse relating to the householders' happiness (gahapati sukha) enjoyment of one's income appropriately and wisely (bhoga sukha) is given as one of the four factors conducive to lay happiness.

In this modern world although highly advanced in science and technology, with its rapid expansion of knowledge, there appears to be a steady deterioration of human values. Present day politics, the economy, and educational systems are some of the more important reasons for this state of affairs. In this context it is considered desirable that the existing political and economic thought and educational systems should be changed so as to give priority to the development of human values.

Buddhism is both a path of emancipation and a way of life. As a way of life it interacts with the economic, Political and social beliefs and practices of the people. It is felt that the time is now most opportune to make known to the world each of the above aspects of society within the framework of Buddhist Ethics and the basic principles of Buddhism. The progress of a country depends ultimately on the progress of the individual. Over 2500 years ago, the Buddha was born into a confused society entangled in various views

regarding life and thought in general. Through Buddhism it was possible to disentangle this tangle of views and to reduce this confusion. Today too, in This Confused Society it is generally believed that Buddhism could again help in lighting a path through the darkness of this confusion (MN. 88, Vyagghapaja Sutta.).

Discussion of Sustainable Development

In the move towards sustainable development and the conservation of traditional knowledge, efforts are also being made elsewhere in India to capture, document and convert traditional knowledge into micro-enterprise opportunities. The primary results of such initiatives in India have revealed important findings. Four products, including a nutrient supplement, baby massage oil, a skin cream and an incense stick, have been chosen from village knowledge registers to be converted into micro-enterprise opportunities. All the knowledge holders of these products formed a shg named Amala. The products were tested and standardised and will now be available in the market under the brand name Sahya. This demonstrates a success story from traditional knowledge documentation to the promotion of related market products while improving economic income of knowledge holders.

The village workshop was useful for exploring and promoting traditional knowledge based practices where a community faces changes in local food consumption, medicines and livelihoods. The issue of conserving biocultural resources and promoting traditional knowledge was a concern and matter for debate among the participants of a state-level workshop held in November 2006 at Pasighat, Arunachal Pradesh. This workshop was based on the results of a series of village workshops and comprised different cultural groups of Arunachal State. Being a chief guest of event, Shri Tako Dabi, Hon. Minister for Water Supply and Assembly Affair, described his concern about the rapid erosion of culturally-rich traditional knowledge among younger generations of Adi and other communities.

He emphasised that traditional knowledge and related biocultural

resources are important sources of natural and social capital for various tribes and provide the basis for the sustainable development of Arunachal Pradesh state. Despite this, the state government did not develop any specific policy or strategy for promoting traditional knowledge and conserving related biocultural resources until 2003. In 2003, the Arunachal Government reviewed its developmental policies and formulated state policies that showed interest in promoting traditional knowledge, related biodiversity and protecting IPR of knowledge holders. However, much more still needs to be done to protect the biocultural diversity of Arunachal Pradesh, including prioritising traditional knowledge promotion and conservation of bio-resources for community knowledge-led development (Biocultural Knowledge and tribe Community, 2009.12).

The village workshop made local people aware of their valuable plant resources such as the critical endangered tree Gymnocladus assamicus and culturally and the medicinally important tree Dikang. Communities have now started conservation of these trees in community knowledge gardens. Plants, animals and related cultural practices are now recognised as collective heritage as opposed to individual property. This supports the results reported by Te Pareake Mead and Swiderska. Having emerged from a community context, the concept biocultural diversity reflects the holistic worldviews of tribal people (Coming to Understanding: Developing Conservation Through Incremental Learning in the Pacific Northwest, 2006. 34.).

Conclusion

Traditional knowledge systems, far from being archaic and irrelevant to policy makers, offer solutions to the challenges of food, nutrition, medicines and livelihoods of local communities. They also act as novel tools for evolving and nurturing local practices that can sustain the health of local ecosystems. In the case of biocultural diversity, traditional knowledge is contained within the local language and culture. Resource dependent communities frequently have an intimate knowledge of their local biodiversity, but this varies according

to gender and age. Some traditional knowledge practices offer opportunities for developing contemporary food and medicinal products, including weaning foods, food preservatives and functional foods, as well as primary healthcare treatments. Similar health and nutritional practices from different villages can be pooled and new products developed, packaged and branded to generate income and employment for local communities.

In the light of globalisation and modernisation, traditional knowledge systems and related biocultural resources are eroding among the younger generations, and there needs to be rapid intervention to prevent further loss and thus ensure the continuity of both the subsistence economy and resource base. Organising grassroots activities and contests enhances the promotion of traditional knowledge and conservation of biocultural resources. These raise the interests of local people about foods, ethno-medicines and other practices. Such approaches may be helpful to prevent knowledge erosion and revitalise traditional knowledge. The benefits obtained depend largely on the typology of traditional knowledge, and distribution patterns are influenced by the variability in indigenous institutions where traditional knowledge is found. Recognition of customary laws and institutions may form the basis of sui generis systems at all levels. It can determine the access to rights over community traditional knowledge and bio-resources, procedures for prior informed consent implementation and equitable benefit sharing between knowledge holders.

Bibliography

Mukherjee, T. K. (2009). *Community Based Sustainable Natural Resources Management and Development in Northeast India, Current Science.*

Singh, R. K. (2009). *Culturally important Dekang Indian Journal of Traditional Knowledge, Arunachal Pradesh.*

Mukherjee. T. K. (2008). *Ecoliterary Tool: Methodology and Approaches on Biocultural Knowledge learning and conservation,* Niscair, New Delhi.

Das, A. K. (1996). *Conserving Biodiversity for Sustainable Development, National Science Academy,* New Delhi.

Ramakrishnan, R. S. (2002). *Traditional Ecological Knowledge and Manging Biosphere Reserves in South and Central Asia, Unesco and Oxford Ibh,* New Delhi.

MN. 88, Vyagghapaja Sutta.

Srivastava, R. C. (2009). *Biocultural Knowledge and tribe Community, Current Science,* Arunachal Pradesh.

Turner, N. J. (2006). *Coming to Understanding: Developing Conservation Through Incremental Learning in the Pacific Northwest, Human Ecology.*

The ASEAN Studies Instruction to Develop the Cross – Cultural Skill of Learners in The 21st Century

Chananporn Areekul*

Abstract

The ASEAN studies instruction to develop the cross-cultural skill of learners in the 21st century is learning process that consists of three aspects. The first is the instructional input that consists of the preparation of learners, the preparation of instructors, and the preparation of institutions. The second is the instructional process that consists of the contents of ASEAN studies in the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008), the ASEAN studies instructional techniques, and the assessment for learner-development. The third is the instructional output or outcome that consists of the knowledge of ASEAN studies, the cross-cultural skill, and the good attitude in the multicultural society. The ASEAN studies instruction is not only learning to know the content, but also learning for skills. It advances learning for knowledge towards learning for implement skills. Learners can implement the cross-cultural skill and other skills for their being as Thai citizen, ASEAN citizen, and global citizen, and the most important goal is living together peacefully and sustainably in the multicultural society.

Keywords: Instruction, ASEAN Studies, Cross-cultural skill, Learners in the 21st century

* The Pali Pre-University School, Faculty of Education, MCU

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้อาเซียนศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะข้ามวัฒนธรรมของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน การเตรียมความพร้อมของผู้สอนและการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา 2) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาอาเซียนศึกษาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 เทคนิคการจัดการเรียนรู้อาเซียนศึกษาและการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน และ 3) ด้านผลผลิตหรือผลลัพธ์ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ทักษะข้ามวัฒนธรรมและเจตคติที่ดีในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนอาเซียนศึกษา มิใช่การเรียนรู้เนื้อหาสาระหรือเรียนเพื่อความรู้เท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้เพื่อทักษะคือ เรียนรู้จากรู้วิชาไปสู่ทักษะในการใช้วิชา เพื่อผู้เรียนสามารถนำทักษะข้ามวัฒนธรรมและทักษะต่างๆ ที่จำเป็นไปใช้ในการดำรงชีวิตในฐานะพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน และพลเมืองโลก เพื่อเป้าหมายสำคัญคือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการเรียน, อาเซียนศึกษา, ทักษะข้ามวัฒนธรรม, ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

Introduction

Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) was found for enhancing cooperation of politics, economy, and social, enhancing peace and provincial security, and enhancing cooperation between ASEAN Community consists of ASEAN Political-Security Community, ASEAN Economic Community, and ASEAN Socio-Cultural Community that are the goal of the member countries. Nowadays, ASEAN has the important roles in the world society, and the ASEAN strengthening will certainly increase in the future (Sukhon Sintapanont, 2013: 7).

According to the meeting of the National Committee for Educational Development in ASEAN to achieve the ASEAN Community's goals in B.E.2558 (A.C.2015), the committee agrees to the educational policies for operating based on Cha-Am and Hua-Hin Declaration. In brief about policies, teachers, lecturers, education professionals, students, and people have to prepare themselves for being ASEAN members. There are several skills for being in ASEAN Community

such as 1) to have knowledge, information, and good attitude about ASEAN, 2) to have social skill, and cross-cultural learning, 3) to have English language skill, and neighbor languages skill, and 4) to have information technology skill, and to have industrial skill. Moreover, other sectors have to develop the education standards, to support the cooperation among educational institutions, to develop the distance learning that supporting lifelong learning (Nonkhrowittaya School, 2015).

This article can be the guidelines for teachers, lecturers, education professionals, and the person who works in education. These people can apply for instruction to children and teenagers in ASEAN community. Children have to practice the 21st century skills especially the cross-cultural skill that is the important skill for learners in the multicultural society that the culture crosses among the ASEAN countries all the time continuously. The purpose of this article is to present the guidelines of the ASEAN studies instruction to develop the cross-cultural skill of learners in the 21st century. The main concept is the instruction process that consists of instructional input, instructional process, and instructional output/outcome.

Instructional Input: Learner's Preparation

The economic system in the globalization makes the new professional occupations and industries for the world citizen. Economy, environment, social, culture, people, communities, countries, and every region in the world have changed and have to gather for helping together in technology, economy, ecology, and politics. Unfortunately, educational system of the government cannot do the duty completely. It cannot prepare the learners for the 21st century. Many learners do not be supported in learning by families, schools, and societies (Bellanca and Brandt, 2010: 36-37).

Moreover, the research results in knowledge and attitude of students in the popular universities in 10 ASEAN countries showed that Thai students knew about ASEAN studies in the lowest level, and most students did not know about the direct and indirect impact of economy and society when Thailand

was in ASEAN community (Setboonsang, S.2011).

For instruction, the first important point for the instructors is learner's preparation that is to prepare the learners to have the cross-cultural skill in ASEAN community, and can survive in the cross-cultural society. Learners have to know the core subjects basically. The core subjects comprise English, Reading or Arts of language, Languages, Arts, Mathematics, Economics, Science, Geography, History, Politics, and Civics Education, etc.

Besides the core subjects, children in this era who have to be Thai citizen, ASEAN citizen, and global citizen have to aware and prepare themselves in learning about ASEAN studies and Global Education Subject (Dechakoop, p. 2015: 1; Bellanca and Brandt, 2010: 34-35).

Instructional Input: Instructor's Preparation

Instructors or teachers are the important people who are the closest people with the learners in the learning lives of the learners, and they have the important role to develop the learners being the quality citizen based on the social norm. One of the social expectation is learners must have the 21st century skills, so the instructors have to consider themselves how they should be, and how they have to prepare themselves to give instruction for the 21st century learners.

Many academic experts and educators stated about the teacher's characteristics variously both similarly and differently. In brief, the teacher's characteristics consists of the following aspects (Sinlarat, P. 2014: 11-12; Dechakoop, p. 2014: 6-12; Sukhon Sintapanont, 2015: 24-26):

Self-aspect: Teachers have to be the role-model of virtue, morality, code of ethics of teaching profession, and best practice, and should sacrifice and make benefit for public societies,

Knowledge-aspect: Teachers have to build, and integrate knowledge. They have to understand technology and search some information in the correct way because nowadays knowledge has changed rapidly. Therefore, teachers have to research and integrate knowledge for applying in

the real lives based on the social context,

Skill-aspect: Teachers must have the instructional skill by using several methods, styles, processes, and techniques. They have to develop the learners' potential, and evaluate their learners by the embedded formative assessment. They have to use the action classroom research methodology to solve the problems and develop the learners for the learner's development.

Attitude-aspect: Teachers must have the positive attitude about education and learning. They must have the vision, understand the world changing, listen to other opinions, and work hard to continuously develop their professional ability,

Social-aspect: Teachers must be friendly, build the quality learning network, and have leadership. They have to work together with the administrators, local community, organization, and national organization to develop the quality of education.

Besides the teacher's characteristics in the 21st century, teachers in the 21st century also have to prepare themselves for the professional teacher. Teachers and team must work together to learn problems and find out the solutions. They might work as teacher professional learning community which means the transformative process by learning from the practices of teachers who work together. Teachers work and support together because they purpose to develop the learning of the learners. They together plan the learning goals, evaluate and reflect both the personal and team feedbacks through learning process, criticism, working, cooperation and supporting the holistic learning process (Chaichaowarat, R. 2013) so that teachers will be ready and can instruction for more efficiency.

Instructional Input: Institution's Preparation

School is the important academic institution for preparing children to be the learners who have the 21st century skills such as the cross-cultural skill, and the characteristic of Thai citizen, ASEAN citizen, and global citizen. Thus schools have to prepare and support learning management, instructors,

learners, administrative system, and facilitators. The guidelines for schools are:

To prescribe the ASEAN studies is a part of the national policy, strategy, or vision of school. The administrators have to lead in operation, and prescribe the preparation guidelines for everybody in school. In school, everybody has to aware and prepare themselves for becoming a part of ASEAN community. There are several activities for administrators to do such as seminar, public relations, training, and ASEAN activities for students in school,

To develop the school curriculum, schools can integrate the ASEAN studies with other subjects. The school committee and the curriculum committee should improve the school curriculum together. Techers can combine concepts and important issues of ASEAN studies, and integrate the content, skill, and attitude of ASEAN studies with core subjects or minor subjects in the Learning Area of Social studies, Religion, and Culture (Sintapanont, S. 2013: 22)

To follow up and examine, people in school should check themselves about the preparation of ASEAN studies such as awareness, knowledge, understanding, skill, process, and attitude. If the administrators, teachers, and students are not ready for learning ASEAN studies, schools have to help them by finding out the solution, working in the improvement process, and operating the interesting activities for school.

Instructional Process: ASEAN Studies Content in the Curriculum

Teachers are the people who are important for ASEAN studies instruction. The ASEAN studies might be taught directly in ASEAN studies subject or integrated to other subjects or activities. First, teachers have to study and understand about ASEAN studies and ASEAN community. Then, teachers have to analyze and choose the important content for the instruction. They can study from several sources such as ASEAN Charter, ASEAN Community Blueprint, and ASEAN Connectivity, etc. Last, teachers who teach Social studies have to review the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008), and analyze the learning standards and indicators of the Learning Area of Social studies,

Religion, and Culture. There are many learning standards and indicators that relate with ASEAN studies directly, but some indicators are intervened in other Learning Areas indirectly (Sintapanont, S. 2013: 22-26).

Moreover teachers in other Learning Areas can review the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008), and analyze the learning standards and indicators of their subjects. They can put some contents into their Learning Areas or subjects, and should to check the relationship between indicators and contents in the Learning Area of Social studies, Religion, and Culture. Teachers in every level and subject can integrate ASEAN studies with every subject for more convenience in instruction (Department of Curriculum and Instruction Development, 2008: 117-148)

Office of the Basic Education Commission analyzed the important content about ASEAN studies from documentary study. In the Learning Area of Social studies, Religion, and Culture, for students in grade 10-12, there are several issues about ASEAN studies because social studies is the subject that obviously relates with cross-cultural skill. The content of ASEAN studies in the Learning Area of Social studies, Religion, and Culture in the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008) consists of 5 minor subjects:

Religion, Morality and Ethics: The contents that relate with ASEAN studies are the history of religion prophet that most ASEAN people worship, the conflict eliminating, the peaceful cohabitation in ASEAN community, the religion principle that most ASEAN people worship, and the way for practicing for being the good member in ASEAN community,

Civics, Culture and Living: The contents that relate with ASEAN studies are ASEAN Human Rights Declaration, Civics Education of ASEAN, Good citizen of ASEAN, Thai children characteristics in ASEAN community, ASEAN Human Rights Situation, Solution and Development Guidelines for ASEAN Human Rights, the difference of Thai culture and ASEAN culture, the cultural selection, the conservative guidelines of culture, the cultural exchange between Thai and others, the politician international relationship between Thailand and others, and the cultural, educational, economic, and social supporting in ASEAN

community,

Economics: The contents that relate with ASEAN studies are the effect of economic cooperation of ASEAN, ASEAN Economic Community, and ASEAN Free Trade Area (AFTA)

History: The content that relates with ASEAN studies is the historical investigation project of the interesting ASEAN countries,

Geography: The contents that relate with ASEAN studies are using the geographical instrument to collect and present the geographical information, climate information, and social information of the ASEAN countries, physical problems or natural disasters in Thailand or others, natural change in the ASEAN countries, the crisis of natural source in the ASEAN countries, the conservative guidelines of natural source and environment in the ASEAN countries, and the cooperative of ASEAN countries for natural source and environment conservation.

Instructional Process: Instructional Techniques for ASEAN Studies

The ASEAN studies instruction must relate with the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008) as above. Moreover teachers have to use the multiple teaching techniques for the instruction such as Integrated Instruction, Project-based Learning, and Cooperative Learning, etc. In addition, learners have to be practiced for critical thinking skill and be supported learning experiences by outside classroom activities. Learners will have the real experience by using the proper processes and then learners will have good attitude, be good Thai citizen, ASEAN citizen, and global citizen.

Besides the ASEAN studies instructional technique to develop the cross-cultural skill for the learners in the 21st century as above, this article would like to emphasize the creativity-based learning (CBL) that is developed from the problem-based learning (PBL). This technique is the child-centered approach and active learning technique that students have to learn and always be active for learning themselves (Ruchaipanich, W. and Chimpali, K. 2016: 144-148). The ASEAN studies subject is not the content-approach subject, but emphasize to

thinking and skill. Learners have to practice the critical thinking and can apply the knowledge for their daily-life as the ASEAN citizen.

The creativity-based learning (CBL) starts with the daily-life problem and then students have to find out the solution. Students have to work in team, find out solution, and solve the problem. For this learning technique, teachers have to change the role and instead become the learning facilitator. The example of ASEAN studies instruction based on the creativity-based learning (CBL) are:

1) Teachers have to motivate students by reading news about ASEAN countries,

2) Teachers give students some questions about ASEAN and then students (personal or team) find out the solution,

3) Students investigate, collect, analyze, and synthesize information from several sources such as website, VDO clip, books, and other document,

4) Students conclude the new knowledge, answers, solution, and guidelines from research,

5) Teachers might use game activity for learning ASEAN studies and teachers might set competition and give the reward for learning motivation,

6) Students and team conduct the ASEAN projects. They are practiced in team-group for enhancing team-work skill based on problem-based learning (PBL) and project-based learning (PBL),

7) Students present their works by multiple methods such as classroom presentation, discussion, debate, etc. While some students are presenting their work, some students have to score, criticize, or question, and

8) Teachers evaluate by the assessment in knowledge, skill, and attitude. Teachers might evaluate in several times and the evaluation should be the assessment for learner development. The evaluation and assessment will be detailed in the next part of this article.

ASEAN Studies Center Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Instructional Process: The Assessment for Learner Development

The purpose of the ASEAN studies instruction is to develop the characteristics of learners based on the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008) and the characteristics of the quality ASEAN citizen, and learners can apply the learning skill to the real life. So, the assessment of ASEAN studies should emphasize the formative assessment instead the summative assessment because ASEAN studies is the subject that relates with civics education. The learners have to study as lifelong education for sustainable development of the citizen characteristics as Thai citizen, ASEAN citizen, and global citizen.

The assessment for learner development is the formative assessment. In the formative assessment process, there are several people need the assessment information that consists of 1) teacher is the person who need information for instructional improvement, 2) the personal learner is the person who need information for learning improvement, and 3) the whole class leaners are the people who need information to improve the classroom atmosphere (William, 2015: 59).

The ASEAN studies should be the dynamic process that can be adjusted all the time because contents of ASEAN studies can be changed all the time also. Most countries in ASEAN are the developing countries and the politics policy, the economic policy, the social policy, and the environmental policy can be changed rapidly. The assessment for learner development is the link method between teachers and students. Both teachers and students can use the formative assessment information immediately, and do not need to use only the summative assessment. So, teachers and students can work more efficiency. There are 5 strategies for using the assessment for learner development (Panich, W. 2014: 34):

To specify the learning objectives and criterions,

To collect the learning evidences,

To advice students and give them the feedback,

To support students for helping together,

To support students for being the owner of learning.

The teachers who teach ASEAN studies or other subjects can take these assessment strategies to develop the instruction for learning efficiency and the purpose of the learners.

Instructional Output: The Knowledge of ASEAN Studies

Office of the Basic Education Commission, universities, and organizations had a meeting and public hearing about preparation and operation in politics, economy, social, and culture with the administrators and stakeholders for ASEAN countries. The meeting conclusion revealed to the important Thai children characteristics in ASEAN community that are knowledge, skill and process, and attitude. This section mentions about the instructional output and outcome that are the knowledge from learning ASEAN studies. Learners have to know 2 contents: 1) knowledge about politics, economy, social, and culture in ASEAN, and 2) knowledge about ASEAN Charter (Sintapanont, S. 2013: 20-21).

There are a lot of contents about ASEAN countries that students can learn. In general, ASEAN instruction includes the background of ASEAN, the symbol of ASEAN, the objectives of ASEAN, ASEAN Charter, ASEAN community, the ASEAN structure and operation, and the role of ASEAN in the world society. However, there is the interesting content about ASEAN. It is the history of each country because understanding in history of the countries in ASEAN can be the fundamental knowledge of learners. Learners more understand about social and culture of ASEAN, and have better the cross-cultural skill also.

Instructional Output: The Cross-Cultural Skill

Learners in the 21st century must have the necessary and important skills both the core subjects and the concepts of 21st century. The core subjects are English, Reading or Arts of language, Languages, Arts, Mathematics, Economics, Science, Geography, History, Politics, and Civics Education. The concepts of 21st century include Financing, Economics, Business, Entrepreneur, Civics Education, Health Studies, Environment Studies, Learning Skill and Innovation, Information Technology Skill, Life and Working Skill, and the most

important skill in the 21st century in the multicultural culture society is the cross-cultural skill.

The cross-cultural skill means the knowledge, ability, attitude, feeling, and performance that show about the cultural acceptance such as ethnic, social, culture, and language. Moreover it also means the ability to understand the different culture respectably and rapidly. So, people can live and work together efficiently (Lynch and Hanson, 1998: 15; Abbe, Gulick and Herman, 2007: 8).

The research "Ethnic Diversity and Peaceful Coexistence in Asian Community: Case Study of Thai and CLMV Student Groups in Mahachulalongkornrajavidyalaya" showed that the important points for the unity of students who are from different cultures are understanding the different culture and learning in the peace culture for living together. The cross-cultural skill of learners in the 21st century is the important skill for sustainable and peaceful living together in ASEAN community that is the multiethnic community (Wattanapradit K. et al., 2016: 142-143).

Instructional Output: The Good Attitude in the Multicultural Society

For living together in ASEAN community, we have to live in the multicultural society. So, it is necessary that citizen must have both science and art for living together in ASEAN community peacefully. The cross-cultural skill is important for the 21st century as above, but attitude is important also. For the sustainable cross-cultural skill, teachers have to build and support the multicultural attitude and the different culture attitude based on religion principle of the learners. The ASEAN people are several religion, so ASEAN citizen have to understand other religions, not only Buddhism. The ASEAN people have to be generous and ethical person, and give support the other ethnic people for freedom in ethnic identity.

Malaysia is the best practice of the multicultural society that people have the good attitude and live together peacefully. The result of research of ASEAN Language and Culture Institution showed that in the past, there were a

lot of foreigners moved into Malaysia because of the commerce or the labor work. These people set their communities such as Little India Town, China Town, and Thai Town, etc. They have worked depend on their abilities, but they still have been their identities. They still have their culture and respect to the culture of the others also (Thai Health Promotion Foundation, 2014).

In conclusion, The ASEAN studies instruction to develop the cross-cultural skill of learners in the 21st century is learning process that consists of 3 aspects: 1) the instructional input that consists of the preparation of learners, the preparation of instructors, and the preparation of institutions, 2) the instructional process that consists of the contents of ASEAN studies in the Basic Education Core Curriculum B.E.2551 (A.D.2008), the ASEAN studies instructional techniques, and the assessment for learner-development, and 3) the instructional output or outcome that consists of the knowledge of ASEAN studies, the cross-cultural skill, and the good attitude in the multicultural society. The learning process concludes in the figure 1:

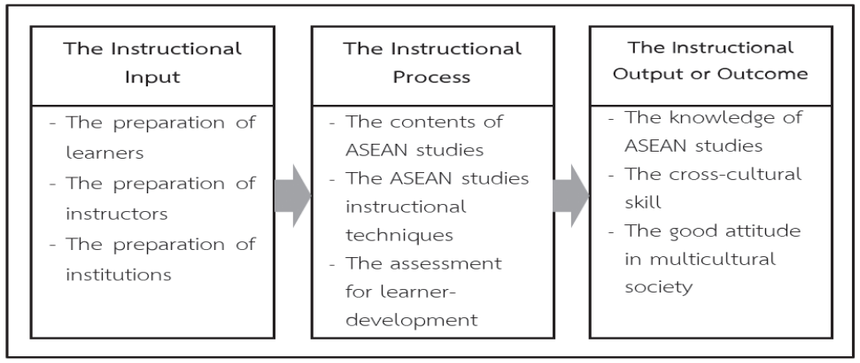

Figure 1 ASEAN Instructional Process

Conclusion

The ASEAN studies instruction to develop the cross-cultural skill of learners in the 21st century is learning process that consists of 3 aspects: 1) the instructional input, 2) the instructional process, and 3) the instructional output or outcome. Each aspect details both the general and specific information of ASEAN studies. Teachers, lecturers, education professionals, students, and people that work related with ASEAN studies and have to practice the cross-cultural skill for being the good member in ASEAN community can apply for instruction and learning. However, to consider that ASEAN studies is not only the subject for knowledge or learning to know, but learners have to succeed in skills because learners in the 21st century must apply knowledge toward learning for implement. Learners must have the cross-cultural skill that is necessary for living together peacefully and sustainably in the multicultural society.

Reference

Abbe, A., Gulick, L. M. V., & Herman, J. L. (2007). C*ross-cultural competence in army leaders: A conceptual and empirical foundation. (Study Report 2008-01).* Arlington, VA: United States Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.

Bellanca, J. & Brandt, R. (2010). *21st Century Skills: Rethinking How Student Learn.* Bloomington: Solution Tree Press.

Chaichaowarat, R. (2013). *Professional Learning Community. Retrieved September 23, 2016,* from http://www.plc2learn.com/attachments/view.

Dechakoop, P. (2014). *5C Skill for Learning Unit Development and Integrated Instruction.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

_____. (2015). *Learning Instrction in the 21st Century (4th ed.).* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Department of Curriculum and Instruction Development. (2008). *The Basic Education Core Curriculum B.E.2551: Learning Areas and Learning Standards of the Social studies, Religion, and Culture.* Bangkok: Express Transportation Organization of Thailand.

Lynch, E.W. & Hanson, M.J. (1998). *Developing cross-cultural competence: A guide for working with young children and their families* (2nd ed.). Baltimore: Paul H. Brookes.

Nonkhrowittaya School. (2015). *ASEAN "One Vision, One Identity, One Community".* Retrieved September 23, 2016, from http://www.nonkhro.ac.th.

Panich, W. (2014). *Embedded Formative Assessment.* Bangkok: Parppim Part., Ltd.

Ruchaipanich, W. & Chimpali, K. (2016). *The Future Classroom: Teacher Becomes Coach.* Bangkok: Se-education Pub Co., Ltd.

Setboonsang, S. (2011). *The Preparation of ASEAN Economic Community.* Retrieved September 23, 2016, from http://web62.sskru.ac.th.

Sinlarat, P. (2014). *Thai Education Grow up toward the 21st Century.* Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in Thai).

Sintapanont, S. (2013). *The Instruction of the Future Teachers in ASEAN Community.* Bangkok: 9119 Technique Printing Part., Ltd.

_____. (2015). *The Instruction of the Future Teachers for Skill Development of the Learner in the 21st Century.* Bangkok: 9119 Technique Printing Part., Ltd.

Thai Health Promotion Foundation. (2014). *Learning and Living Together based on the Difference of Culture.* Retrieved September 23, 2016, from http://www.thaihealth.or.th/Content/25574.

Wattanapradit, K. et al. (2016). *Ethnic Diversity and Peaceful Coexistence in Asian Community: Case Study of Thai and CLMV Student Groups in Mahachulalongkornrajavidyalaya. Phra Nakorn Si Ayutthaya Province:* ASEAN Center Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

William, D. (2015). *Embedded Formative Assessment.* West Palm Beach: Learning Sciences International.

บทวิจารณ์หนังสือ

หนังสือโลกทัศน์ของคนลาวจากภาษิต

พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที

ผู้เขียน: ศิรพัชร์ ฌานเชาว์วรรธน์,
มิ่ง ตันดา เตง
สำนักพิมพ์: บริษัท ดาวเงินการพิมพ์
ครั้งที่พิมพ์: พิมพ์ครั้งที่ 1
ปีที่พิมพ์: พ.ศ.2557
จำนวนหน้า: 225 หน้า
ISBN: 978-61-6790-21-66
บทวิจารณ์: พระปลัดอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที

บทนำ

หนังสือ **โลกทัศน์ของคนลาวจากภาษิต** เล่มนี้ เป็นหนึ่งในหนังสือภายใต้แผนงานวิจัย "โลกทัศน์ของอาเซียนจากภาษิต" ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยนเรศวร ปี พ.ศ.2556 หัวหน้าโครงการวิจัยคือ รศ.ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์ ได้ศึกษาวิจัย เอกสารจากหนังสือต้นฉบับภาษาลาวจำนวน 8 เรื่อง ดังนี้

1. กาบปู่สอนหลานและหลานสอนปู่
2. คติคำสอน
3. คำบูราณ
4. คำผะหยาสุภาสิด
5. คำสุพาสิตพื้นเมืองลาว
6. ผะหยาล้านช้าง
7. วันนะคะดีบูราณลาว ผะหยาย่อย
8. สุพาสิดบูราณลาว

โดยแบ่งแนวทางการศึกษาตามกรอบแนวคิด 3 ด้าน ได้แก่ โลกทัศน์ต่อมนุษย์ โลกทัศน์ต่อธรรมชาติและโลกทัศน์ต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ผู้วิจัยได้ชี้เห็นว่าโลกทัศน์ที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนาและประเพณีของชาวลาวนั้นได้รับอิทธิพลมาจาก "ฮีต 12 และคอง 14" อันเปรียบเสมือนเบ้าหลอมและแสดงถึงภูมิหลังอันทรงคุณค่าของประวัติศาสตร์ลาว

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้เห็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนลาวตั้งแต่ระดับเล็กๆ จากครอบครัว หมู่บ้าน สังคมสู่ระดับประเทศ จนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของคนลาว คือ ความผูกพันในครอบครัว การทำมาหาเลี้ยงชีพ การมีคู่ครอง และการปกครอง กระทรวงศึกษาธิการของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ก็ยังได้บรรจุสุภาษิตลาวไว้ในแบบเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าคนลาวยังคงยึดมั่นและถือปฏิบัติตามสุภาษิตลาวอยู่แม้ในปัจจุบัน

บทที่ 2 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชนลาว

ผู้วิจัยได้นำเสนอประวัติศาสตร์ลาวเป็นสองส่วนชัดเจนทั้งในปัจจุบัน คือ ที่ตั้งอาณาเขตภูมิอากาศ สังคมประชากร ศาสนา การเมืองการปกครองสถาบันการเมืองของ สสป.ลาว เศรษฐกิจ และสมัยอดีต ได้แก่ ประวัติศาสตร์ลาวยุคก่อนประวัติศาสตร์ พงศาวดารล้านช้าง ยุคอาณาจักรล้านช้าง ยุคอาณานิคม และยุคจินตนาการใหม่

บทที่ 3 โลกทัศน์ต่อมนุษย์

ในบทนี้ ผู้วิจัยสะท้อนปฏิสัมพันธ์ของคนลาวที่มีต่อมนุษย์จากภาษิตลาว จำแนกออกเป็น 11 ประเภท คือ โลกทัศน์ที่มีต่อเพศสภาพ โลกทัศน์ต่อบุคคลตามสภาพของวัย โลกทัศน์ต่อระบบครอบครัวและเครือญาติ โลกทัศน์ต่อชาติตระกูลและวงศ์ตระกูล โลกทัศน์ต่อการแต่งงาน โลกทัศน์ต่อการดำเนินชีวิต โลกทัศน์ต่อจิตใจ อารมณ์และความรู้สึก โลกทัศน์ต่อการศึกษา โลกทัศน์ต่อเศรษฐกิจ โลกทัศน์ต่อสังคม และโลกทัศน์ต่อชาติบ้านเมือง

โลกทัศน์ต่อมนุษย์ของคนลาวที่สะท้อนผ่านภาษิตลาวที่ศึกษาตามแนวคิดทั้ง 11 ประการข้างต้นนั้น ทำให้เราเห็นโลกทัศน์ของคนลาวต่อระบบสังคมในครอบครัว เครือญาติ จากระดับเล็กๆ ไปถึงระดับที่ใหญ่ขึ้นได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นอิทธิพลของ "ฮีตและคอง" ที่เป็นตัวกำหนดบทบาทและหน้าที่ของคนลาวมาตั้งแต่อดีต ผู้วิจัยได้อ้างผลการศึกษาของเพชร สาคร สมฟอง บุตรขัน ที่กล่าวถึงความสำคัญของฮีตคองว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและพัฒนาเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่จะต้องรับรู้และประพฤติร่วมกัน

บทที่ 4 โลกทัศน์ต่อธรรมชาติ

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนลาวที่ใช้ชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ รู้จักเรียนรู้ปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นดินฟ้าอากาศหรือสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนลาวกับข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนลาว เนื่องจากสังคมลาวเป็นสังคมเกษตรกรรม การพึ่งพาและเกื้อกูลธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม

ในท้ายสรุปของบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอให้เห็นถึงโลกทัศน์ของคนลาวที่มีต่อภัยธรรมชาติ โดยระบุว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และธรรมชาติมักจะถูกทำลายจากน้ำมือของมนุษย์ เช่นนั้นเอง มนุษย์จึงควรจะต้องรักและเคารพธรรมชาติ เพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเมื่อใดที่ธรรมชาติถูกทำลายจนเสียสมดุล ย่อมเป็นเหตุให้เกิดภัยพิบัติร้ายแรงตามมา

บทที่ 5 โลกทัศน์ต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ

บทนี้ แบ่งขอบเขตการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อศาสนา โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และโลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อวัฒนธรรม

โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อศาสนา

ศาสนานับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อโลกทัศน์ของชาวลาว คนลาวเชื่อว่า หากมนุษย์ไม่มีศาสนาโลกนี้จะเกิดความวุ่นวาย และสังคมจะเสื่อมลงตามลำดับ โลกทัศน์ทางศาสนาของชาวลาวล้วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องกฎแห่งกรรม ความดีความชั่ว เรื่องอนิจจัง เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องนิพพาน เรื่องความสุข

คนลาวนั้นนับศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้น รากฐานในการดำเนินชีวิตของคนลาวจึงสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง การใช้ชีวิตให้มีความสุข การทำความดีเพื่อตัวเองและสังคม และเป้าหมายสูงสุดของชีวิตเพื่อความสุขสูงสุด คือ การปฏิบัติตนให้เข้าถึงนิพพาน ดังนั้น จึงสามารถแบ่งโลกทัศน์การดำเนินชีวิตของคนลาวต่อศาสนาได้สองประการ คือ การดำเนินชีวิตตาแบบทางโลก (โลกียะ) และการดำเนินชีวิตทางธรรม (โลกุตระ) นั่นเอง

โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

คนลาวเชื่อเรื่องผี ซึ่งสะท้อนผ่านประเพณีของคนลาวอย่างชัดเจน ทั้งนี้ผีหรือเทวดาที่คนลาวนับถือต่างมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน เช่น ความเชื่อเรื่องผีสางนางไม้

ความคิดนี้ยังปรากฏในตำนานกำเนิดชาติลาวว่า บรรพบุรุษของชาวลาวนั้นสืบเชื่อสายมาจากขุนบูลมซึ่งเป็นบุตรของพญาแถน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาตินี้ เป็นการผสมผสานกันระหว่างพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติลาวที่มีอยู่ก่อนที่จะได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนา

โลกทัศน์ที่บุคคลมีต่อวัฒนธรรม

ฮีตและคองมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนลาว เพราะเป็นตัวกำหนดสถานะ และบทบาทที่บุคคลนั้นๆ พึงปฏิบัติต่อสังคมโดยตรง เช่น หากบุคคลนั้นเป็นพระก็จะมีข้อปฏิบัติที่แตกต่างออกไปจากคฤหัสถ์ การปฏิบัติตนของผู้หญิง เป็นต้น การประพฤติผิดตามฮีตและคองที่กำหนดไว้นั้น เป็นความผิดและมีลงโทษหนักเบาขึ้นอยู่กับความผิดหนักเบาที่กระทำลงไป

อาจกล่าวได้ว่า ฮีตและคองเป็นตัวสะท้อนอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของคนลาวด้วยว่าข้อปฏิบัตินี้ยังมีการยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน และคนลาวใช้เป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้สังคมเป็นปรกติสุข

บทที่ 6 สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาโลกทัศน์ของคนลาวที่ปรากฏในภาษิตลาวจำนวน 8 เรื่อง โดยแบ่งกรอบการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านโลกทัศน์ต่อมนุษย์ โลกทัศน์ต่อธรรมชาติ และโลกทัศน์ต่อสิ่งที่เหนือธรรมชาติ พบว่า โลกทัศน์ของคนลาวนั้นเป็นผลมาจากการนำประสบการณ์สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมความเชื่อฮีต-คอง ซึ่งเป็นจารีตดั้งเดิม ตำนาน ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง ตลอดจนนโยบายรัฐบาลมาหลอมรวมเป็นโลกทัศน์ชาวลาว

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานวิจัยที่รวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญ ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านได้เรียนรู้วัฒนธรรมและเห็นภาพความเป็นลาวได้อย่างชัดเจน ด้วยว่าผู้ศึกษาวิจัยได้มุ่งศึกษาเอกสารและหลักฐานที่เป็นเสมือนหัวใจของจิตวิญญาณของคนลาว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือภาษิตเป็นมรดกที่ตกผลึกแล้ว และทุกชนชาติต่างมีภาษิตของตัวเอง ผู้เขียนคิดว่าหากผู้อ่านหวังจะนำไปศึกษาเพื่อพัฒนาเพิ่มเติมในการเข้าถึง เข้าใจวัฒนธรรมและความคิดของประเทศใดประเทศหนึ่งในภูมิภาคอาเซียน หนังสือการศึกษาโลกทัศน์ของคนลาวเล่มนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นลาวได้อย่างชัดเจนขึ้น

ตัวอย่างรายละเอียดวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิชาการ
วารสารพุทธอาเซียนศึกษา
ศูนย์อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารพุทธอาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

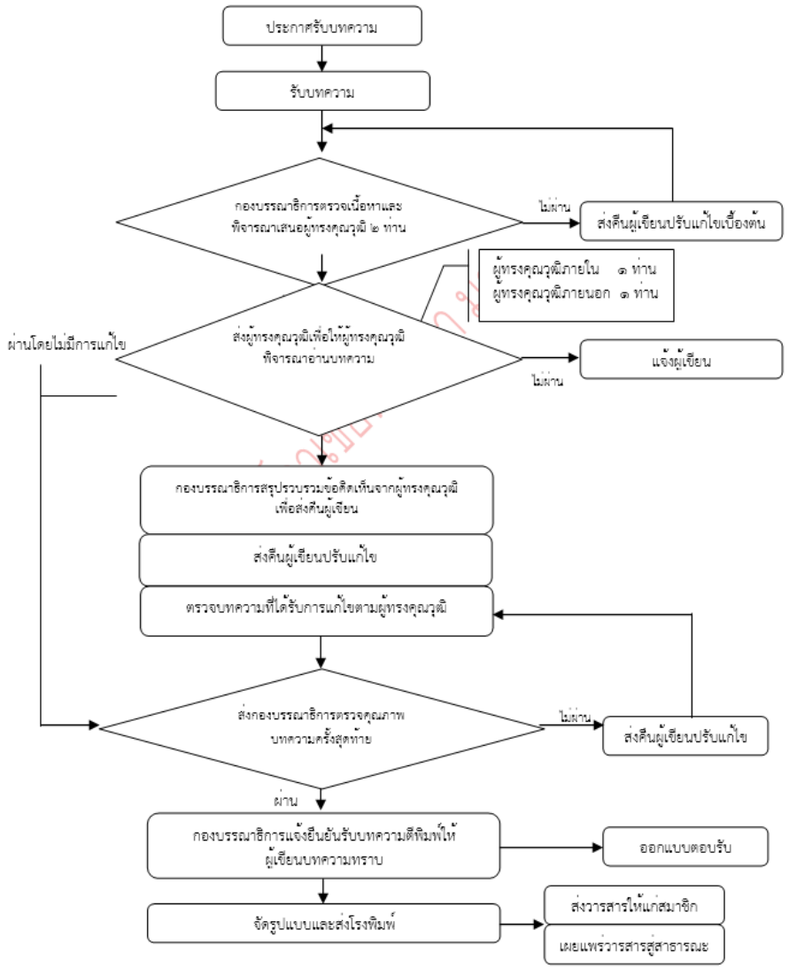

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารพุทธอาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร พุทธอาเซียนศึกษา
เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13170
โทรศัพท์ 0-3524-8000, ต่อ 8797
Email: basj2558@gmail.com / mcuasean@gmail.com
Website: http://www.asc.mcu.ac.th/
Fb: https://www.facebook.com/aseanmcu

Office: Buddhist Asean Studies, MCU
79 M.1, Phahon Yothin Road, Kilometer 55
Lam Sai, Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Phone. +66 (035)24-8000, (035)35-4710, (035)35-4711
Fax. +66 (035)24-8006
Email: mcuasean@gmail.com
Website: http://www.asc.mcu.ac.th/
Fb: https://www.facebook.com/aseanmcu

ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ เกี่ยวกับอาเซียนศึกษา ดังนี้

1. บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้นผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

2.บทความทางวิชาการเน้นนำเสนอเนื้อหาความรู้วิชาการทั้งเข้มข้นและไม่เข้มข้น รวมทั้งกึ่งวิชาการเน้นกลุ่มเป้าหมายทั่วไป

3. บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

4.บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความ ที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

5.ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

ทุกบทความให้ส่งจดหมายนำส่งบทความ พร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ 3 ชุด กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารเสียก่อน

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีดโดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรงและมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สั้นขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์สั้น โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

บทความอาจพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ในกรณีที่บทความเป็นภาษาไทย การใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษควรใช้เฉพาะคำที่แปลไม่ได้หรือแปลแล้ว ทำให้ได้ใจความไม่ชัดเจน ถ้าเขียนทับศัพท์ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของราชบัณฑิตยสถานแล้ววงเล็บภาษาเดิมไว้ในครั้งแรกศัพท์ทางวิชาการที่รับรอง โดยราชบัณฑิตยสถานสามารถใช้ได้

รูปแบบของการเตรียมบทความ

1. ส่วนชื่อเรื่อง (Title page) และชื่อผู้นิพนธ์

ชื่อเรื่อง (Title of the Article) ควรมีลักษณะเป็นข้อความสั้น สื่อความหมายของเรื่องอย่างชัดเจน และไม่ควรใช้ตัวอักษรย่อ

หน้าแรก พิมพ์ด้วยภาษาไทย ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง
- ชื่อผู้นิพนธ์ วุฒิการศึกษา ถ้ามีผู้นิพนธ์หลายท่านให้เขียนตามลำดับความสำคัญของการร่วมทำงานวิจัย
- ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน ของผู้นิพนธ์ทุกท่าน
- ชื่อผู้นิพนธ์ที่ให้ติดต่อเกี่ยวกับบทความ สถานที่ติดต่อ หมายเลขโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ และโทรสาร รวมทั้งอีเมล์ (E-mail) ที่สามารถติดต่อได้สะดวกและรวดเร็ว

หน้าที่สอง พิมพ์ด้วยภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ข้อความที่ตรงกับหน้าแรกทุกประการ

หน้าที่สาม ชื่อเรื่องภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 351 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง โดยไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง ในบทคัดย่อภาษาไทยไม่ใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ ให้แปลหรือเขียนทับศัพท์เป็นภาษาไทย และไม่ต้องวงเล็บคำเดิม

บทคัดย่อที่เป็นภาษาเดียวกันกับภาษาที่ใช้ในบทความ ให้อยู่ตามหลังชื่อเรื่อง ส่วนบทคัดย่อที่ไม่ใช่ภาษาที่ใช้ในบทความให้อยู่ต่อจากเอกสารอ้างอิง

ลักษณะของบทคัดย่อที่เป็นที่เป็นบทความวิชาการต้องเป็นลักษณะเชิงพรรณาหรือบรรยายส่วนบทความวิจัยควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียบเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- วิธีการศึกษา ควรกล่าวถึงวัสดุหรือผู้ป่วยที่นำมาศึกษา จำนวน ชนิด ประเภท วิธีการศึกษา หรือวิธีการศึกษา และสถิติที่นำมาใช้
- ผลการศึกษา ควรประกอบด้วยผลที่ได้จากการศึกษา และค่าสถิติ (ถ้ามีการวิเคราะห์)
- สรุป ควรกล่าวถึงผลการศึกษาที่สำคัญ
- คำสำคัญ: ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ซึ่งต้องมีปรากฏอยู่ในบทคัดย่อให้เรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (,)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

บทความวิชาการ ทั้งที่เป็นบทความวิชาการทั่วไป และบทความวิจัย ควรประกอบด้วยบทนำ เนื้อหา และบทสรุป สำหรับบทความวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัยความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

3.2 วิธีการศึกษา (methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาและวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยให้ละเอียดพอที่ผู้อ่านสามารถทำการศึกษาซ้ำได้รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.4 วิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ

ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้วย

3.5 ข้อเสนอแนะ(Conclusion) การแนแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดผล

3.6 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก http://www.mcu.ac.th/site/provide

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้นได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารพุทธอาเซียนศึกษาเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณาการสั่งซื้อและการสมัครเป็นสมาชิกวารสารพุทธอาเซียนศึกษา กรุณาติดต่อบรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

สำนักงานวารสารพุทธอาเซียนศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ต.ลำไทร
อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170
โทรสาร 02-882-3154
www.asc.mcu.ac.th
basj2558@gmail.com

1) ดร. ลำพอง กลมกูล โทรศัพท์ 08-6503-8067
2) พระอภิเชษฐ์ สุภทฺรวาที โทรศัพท์ 06-3889-3547
3) นางสาวอรเนตร บุนนาค โทรศัพท์ 06-3225-4945

อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 199 บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท (อัตราปี พ.ศ.2559)

หนังสือขอเสนอบทความในวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

เขียนที่.....
.....

ข้าพเจ้าชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....
ขอแจ้งความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความเรื่อง
(ภาษาไทย).....
(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสารพุทธอาเซียนศึกษาซึ่งดำเนินการโดยศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา / งานวิจัย .....
สาขา.....จาก (ชื่อสถาบัน).....

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดีรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้น ทั้งนี้ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารพุทธอาเซียนศึกษา ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้คือ ( ) ปริญญาโท 2,000 บาท ( ) ปริญญาเอก 3,000 บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ลงชื่อ.....
(.....)
ผู้นิพนธ์บทความ

สำหรับเจ้าหน้าที่

กองบรรณาธิการได้รับเงินจำนวน.....บาท จาก.....
เพื่อตีพิมพ์บทความเรื่อง.....
เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ที่อยู่ของผู้ส่งบทความ
.....
.....
วันที่.....

เรื่อง ส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่
เรียน บรรณาธิการวารสารพุทธอาเซียนศึกษา
สิ่งที่ส่งมาด้วย บทความทางวิชาการเรื่อง.....
.....

ตามที่ข้าพเจ้า.....นิสิตระดับ/อาจารย์ประจำคณะ.....
..... ภาควิชา.....คณะ.....
.....มหาวิทยาลัย/สถาบัน/หน่วยงาน.....มีความประสงค์จะขอส่งบทความเพื่อส่งตีพิมพ์ในวารสาร พุทธอาเซียนศึกษา ความละเอียดทราบแล้ว นั้น

เพื่อให้การตีพิมพ์บทความเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ในการนี้ ข้าพเจ้าจึงขอส่งบทความเรื่อง (ชื่อเรื่องภาษาไทย).....
(ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ).....พร้อมแผ่นซีดีบันทึกข้อมูลจำนวน 1 แผ่นเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย หากกองบรรณาธิการพิจารณาแล้วเห็นควรจัดตีพิมพ์ในวารสารพุทธอาเซียนศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจักขอบพระคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

.....
(ชื่อ-นามสกุล.....)
ตำแหน่ง.....

โทร.....
โทรสาร. .....
โทรศัพท์มือถือ.....

ตอบรับผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
แบบตอบรับผู้ทรงคุณวุฒิ Peer Review วารสารพุทธอาเซียนศึกษา

ข้าพเจ้า นาย / นาง / นางสาว / อื่น ๆ .....
ตำแหน่งทางวิชาการ ( ) อาจารย์ ( ) ผู้ช่วยศาสตราจารย์
( ) รองศาสตราจารย์ ( ) ศาสตราจารย์
วุฒิการศึกษาสูงสุด.....
ความเชี่ยวชาญ.....
หน่วยงาน .....
สถานที่ติดต่อเพื่อส่งบทความ.....
.....

ยินดีรับเป็นผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความเพื่อจัดพิมพ์ในวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง)

( ) ยินดีเป็นผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

( ) ไม่สามารถเป็นผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

(ลงชื่อ) .....
(.....)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....

แบบฟอร์ม ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

กราบนมัสการ/เรียน บรรณาธิการวารสาร พุทธอาเซียนศึกษา
ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่ได้).....
.....

E – Mail.....**เบอร์โทรศัพท์**.....

โทรสาร.....

มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิกวารสาร พุทธอาเซียนศึกษา
( ) สมาชิกประเภทรายปี 300 บาท (จำนวน 2 เล่ม)
( ) เล่มละ 199 บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง
( ) เงินสด
( ) ธนาณัติ (สั่งจ่าย.....)
( ) ตั๋วแลกเงินไปรษณีย์
( ) แคชเชียร์เช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสาร พุทธอาเซียนศึกษา
สถานที่ติดต่อ ที่บ้าน.....ที่ทำงาน.....
เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....
โทรสาร.....E-Mail.....

ลงชื่อ.....
( )

บทความเลขที่.....
Vol..... , No....., Year.....

แบบประเมินบทความ
วารสาร พุทธอาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำชี้แจง: แบบประเมินนี้ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น
ประกอบด้วยชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และชื่อบทความวิชาการ/บทความวิจัย

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพบทความและข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงคุณภาพ
เป็นการประเมินคุณภาพบทความ จำนวน 18 ข้อ ซึ่งมีเกณฑ์ดังนี้
-เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข
-เหมาะสม ควรแก้ไข
-ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข

ตอนที่ 3 สรุปผลการพิจารณา
โดยขอความอนุเคราะห์ท่านผู้ทรงคุณวุฒิได้โปรดบันทึกข้อคิดเห็นตามประเด็นดังกล่าวข้างต้นให้ครบทุกประเด็นตามความเหมาะสมพร้อมประเมินคุณภาพบทความเพื่อลงตีพิมพ์
เผยแพร่ในวารสารพุทธอาเซียนศึกษาต่อไป

.....
(พระราชวรเมธี, ดร.)
บรรณาธิการ

แบบประเมินบทความ
วารสารพุทธอาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....
2. ชื่อบทความ.....
.....

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพบทความ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงต่อไป
		เหมาะสม /ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม /ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม /ไม่ควรแก้ไข	
1.	ความชัดเจนของชื่อเรื่อง				.....
2.	บทคัดย่อภาษาไทยตรงตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา				....
3.	การเขียน Abstract ถูกต้องตามหลักภาษา				....
4.	บทนำที่แสดงถึงความเป็นมาสำคัญของปัญหา				....
5.	การใช้ภาษา (ชัดเจน/เข้าใจง่าย)				....
6.	ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับชื่อเรื่อง				....
7.	การจัดเรียงลำดับของเนื้อหา				....
8.	ความทันสมัยและความถูกต้องในการเขียนเอกสารทฤษฎีและงานวิจัย				....

9.	ความชัดเจนของการออกแบบวิจัย/บทความ				....
10.	ความเหมาะสมและคุณภาพเครื่องมือที่ใช้				....
11.	ความเหมาะสมของวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล				....
12.	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย/บทความ				....
13.	การสรุปผลข้อมูลถูกต้องตามข้อมูลที่ได้รับ				....
14.	การอภิปรายผลข้อมูลมีเอกสาร/งานวิจัยสนับสนุน				....
15.	มีข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน				....
16.	การใช้เชิงอรรถเพื่อการอ้างอิง				....
17.	การเขียนเอกสารอ้างอิง				....
18.	ความคิดเห็นอื่นๆ (เพิ่มเติม)				....

ตอนที่ 3 สรุปผลการพิจารณา

☐ เผยแพร่ได้ โดยไม่ต้องแก้ไข

☐ เผยแพร่ได้ โดยมีการแก้ไข

☐ ไม่สมควรเผยแพร่

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(.....)

วันที่..... เดือน ..... พ.ศ.....

ประกาศมหาวิทยาลัย อนุมัติวารสารพุทธอาเซียนศึกษา

ประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง อนุมัติวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal BASJ)

สำหรับเผยแพร่บทความทางวิชาการ

เพื่อให้การดำเนินการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๖) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติสภามหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ ๓/๒๕๕๙ วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ จึงออกประกาศไว้ต่อไปนี้

"มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติวารสารพุทธอาเซียนศึกษา (Buddhist ASEAN Studies Journal BASJ) สำหรับเผยแพร่บทความทางวิชาการ โดยให้มีผลตั้งแต่ วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้นไป"

ประกาศ ณ วันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙

(พระธรรมสุธี)

นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รวมสื่อสิ่งพิมพ์
โดย ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร

รายงานการวิจัยเล่มที่ 1

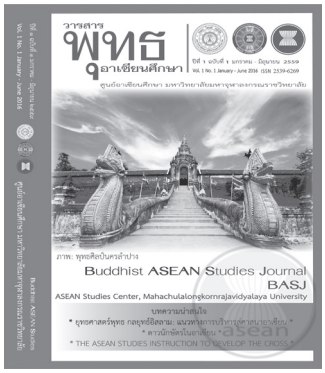

วารสารพุทธอาเซียนศึกษา
ปีที่ 1 เล่มที่ 1

ที่อยู่ติดต่อ:

เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13170
โทรศัพท์ 0-3524-8000, ต่อ 8797
Email: mcuasean@gmail.com
Website: http://www.asc.mcu.ac.th/
Fb: https://www.facebook.com/aseanmcu

Address

79 M.1, Phahon Yothin Road, Kilometer 55
Lam Sai, Wang Noi,
Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Phone. +66 (035)24-8000, (035)35-4710,
(035)35-4711
Fax. +66 (035)24-8006
Email: mcuasean@gmail.com
Website: http://www.asc.mcu.ac.th/